

Katri Keihäs

KUNPA SINUT TUNTISIN PAREMMIN,
SILLOIN EHKÄ OPPISIN ITSEKIN

– yhteistyöllä voimaa ikääntyneiden asumispalveluyksiköihin
asukkaiden sosiokulttuuriseen toiminnan kehittämiseen

Vanhustyön (Ylempi AMK) -koulutusohjelma
2016

KUNPA SINUT TUNTISIN PAREMMIN, SILLOIN EHKÄ OPPISIN ITSEKIN

– yhteistyöllä voimaa ikääntyneiden asumispalveluyksikön asukkaiden sosiokulttuuriseen toiminnan kehittämiseen

Keihäs, Katri
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Vanhustyön (ylempi AMK) -koulutusohjelma
Marraskuu 2016
Ohjaaja: Hautala, Päivi-Maria
Sivumäärä: 73
Liitteitä: 3

Asiasanat: ikääntyneet, voimavarat, elämäntarina, sosiokulttuurisuus, osallisuus, toimijuus.

Kehittämistyön tarkoituksena oli kehittää Pöytyän kunnan vanhusten asumispalveluyksiköiden sosiokulttuurisen toiminnan lähtökohtia sekä yhteistyötä toimintaa tuottavien tahojen kanssa. Kehittämistyön tavoitteena oli saada Pöytyän kunnan vanhusten asumispalveluyksiköiden arkeen yksilöllinen ja asukaslähtöinen malli tukemaan asukkaiden monipuolista sosiokulttuuristen toiminnan toteutumista. Kehittämistyön tavoitteena oli myös synnyttää hoitajien innostusta jokapäiväiseen sosiokulttuuriseen toimintaan asumispalveluyksiköissä ja saada heidät huomioimaan asukkaiden kulttuuriset ja ilmaisulliset tarpeet osana päivittäistä hoivatyötä. Kehitetyn toiminnan tavoitteena oli lisätä asukkaiden elämänlaatua, yhteisöllisyyttä, elämän sisältöä sekä merkityksellisyyden ja osallisuuden tunnetta antaen heille mahdollisuuden elää omannäköistä arkea.

Kehittämistyön tutkimuksellinen lähestymistapa oli laadullinen ja siinä yhdistyy toimintatutkimuksen ja palvelumuotoilun piirteitä. Työ toteutettiin kolmella eri aineistonkeruumenetelmällä: asukaskyselyllä, työpajatyöskentelyllä sekä benchmarking-tiedon keräämisellä. Asukaskyselyllä kerättiin aineistoa, joka tuki kehittämistyön asukaslähtöistä näkökulmaa. Kyselyjen jälkeen työn kehittämistä jatkettiin työpajoissa, joissa oli osallisena asumispalveluyksiköiden henkilökuntaa sekä kunnan ja kolmannen sektorin toimijoita. Työpajojen työskentelyssä hyödynnettiin kirjallisuuskatsausta ja benchmarking-tietoa.

Kehittämistyön tuloksena Pöytyän kunnan vanhusten asumispalveluyksiköihin suunniteltiin asukkaiden tarpeisiin vastaava aktiivista sosiokulttuurista toimintaa kuvaava toimintamalli. Mallin avulla asukkaiden elämäntarina, voimavarat ja toiveet tuodaan esiin ja näkyviksi. Asukkaat otettiin mallin myötä aktiivisiksi osallistujiksi toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Toimintaa suunniteltiin fyysisesti, sosiaalisesti ja kulttuurillisesti aktiivisesta lähtökohdasta. Sosiokulttuurisen toiminnan perustaksi määriteltiin asumispalveluyksiköiden aktiivinen arki, joka sisältää toimijuuden ja osallisuuden päivittäisissä toimissa sekä yksilöllisen että kulttuurillisesti monipuolisen, asukkaan näköisen arjen toiminnan.

Kehittämistyön aikana tehtiin myös vapaaehtoistoiminnan kehittämissuunnitelma vuodelle 2017 sekä luotiin yhteistyöverkostoa kulttuurillista toimintaa tuottavien toimijoiden ja järjestöjen kanssa. Kehittämistyön lopputuloksena oli se, että asumispalveluyksiköiden henkilökunnan välinen yhteistyö lisääntyi ja sosiokulttuurinen toiminta sai erilaisen merkityksen asukkaiden elämäntarinan ja voimavarojen esiin nostamisen myötä.

I WISH I WOULD KNOW YOU BETTER, MAYBE THEN I WOULD LEARN MYSELF

— get a power with co-operation to develop the socio-cultural activities of the residents of elderly housing units

Keihäs, Katri

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Master's Degree Programme in Elderly Care

November 2016

Supervisor: Hautala, Päivi-Maria

Number of pages: 73

Appendices: 3

Keywords: older people, resource, life story, sociokultural, inclusion, agency

The main aim of this project was to develop the socio-cultural activities of elderly housing units in municipality of Pöytyä, as well as the co-operation between different organizations producing those activities. In practice, the aim was to develop a model for supporting the implementation of individual, diverse and customer-based socio-cultural activities in every-day life in elderly housing units. In addition, the aim was to inspire the nurses, who are working with elderly people, to develop and organize socio-cultural activities as part of the everyday-life in housing units, and to pay attention to, and take into account the socio-cultural needs of elderly people, and their needs to express themselves, as natural part of the daily care work. The main goal of the developed model is to increase the quality of life, sense of community, content of life, and a sense of relevance and participation, providing elderly people, living in care homes, better chances to live everyday life according to their individual needs and visions.

The research approach of this development project was qualitative and combined action research with service design features. The work was carried out using three different data collection methods: a population survey, workshops, and collecting benchmarking information. A resident survey study was used to support the overall resident-based approach of the project. After the survey studies, the development work continued with workshops for housing unit personnel, municipality and third sector representatives. During the workshops, the literature review and benchmarking information was utilized.

As a result of this development project a model to describe socio-cultural activities responding to the needs of care homes residents was developed for the elderly service units of Pöytyä municipality. The model can be used to draw up and highlight life-stories, strengths, needs and requests of individual residents in care homes.

When using the developed model in municipal care homes, the residents were included as active participants in the design and development process. The physical, social and cultural preconditions were taken into account in the development of activities.

In this project, the active everyday life in elderly housing unit was defined as basis for socio-cultural activity. That shall include participatory aspect of residents, where each individual resident take part in diverse daily activities according to their own willingness. In a long run, that could turn up as individually more meaningful and culturally rich daily

life for each resident compared to present situation in elderly care homes in Pöytyä municipality.

During the development project a development plan for voluntary activities was developed for the year 2017. In addition, a cooperation network for organizations and associations producing cultural activities was started. As a result, already during the project the cooperation between the staff members in housing units increased and the meaning of socio-cultural activities changed considerably. The main importance of emphasizing socio-cultural activities was that the process brought up individual assets and highlighted the life-stories and experiences of residents as resources, which can be also utilized when planning socio-cultural activities.

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
1 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
1.1 Toimintaympäristön kuvaus.....	3
1.2 Kehittämistyön tarpeet	4
1.3 Kehittämistyön tavoite ja tarkoitus	5
1.4 Kehittämistyön tutkimukselliset lähtökohdat	6
1.5 Kehittämistyön kohderyhmä, toimijat ja toimintaympäristö	8
2 SOSIOKULTTUURISUUS IKÄÄNTYNEIDEN HOIDON MAHDOLLISUUTENA	9
2.1 Sosiokulttuurisuus ja sosiokulttuurinen innostaminen vanhustyössä	9
2.2 Kulttuurin käsite.....	12
2.3 Elämäntarina persoonan takana	13
2.4 Voimavaroista vahvuutta arkeen.....	18
2.5 Osallisuuden ja toimijuuden tukemisen mahdollisuudet	20
2.6 Hoito- ja palvelusuunnitelma sosiokulttuurisen hoitotyön tukena.....	23
3 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI	24
3.1 Toimintatutkimus ja palvelumuotoilu tutkimusmenetelminä	24
3.2 Kyselyn avulla asukkaiden mielipiteet näkyviksi	28
3.3 Benchmarking - hyviä käytäntöjä etsimässä.....	30
3.4 Työpajatapaamiset kehittämistyön pohjana	32
3.4.1 Henkilökunnan ensimmäinen työpajatapaaminen	34
3.4.2 Henkilökunnan toinen työpajatapaaminen	37
3.4.3 Henkilökunnan kolmas työpajatapaaminen.....	40
3.4.4 Ikäystävien ensimmäinen työpajatapaaminen	43
3.4.5 Ikäystävien toinen työpajatapaaminen	44
4 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET JA ANALYYSI.....	47
4.1 Aineiston analyysi.....	47
4.2 Asukaskyselyn vastauksista suuntaa kehittämistyöhön	48
4.3 Benchmarking jakoi hyviä käytäntöjä	52
4.4 Työpajatapaamisten tuloksia.....	55
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	62
5.1 Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus	62
5.2 Kehittämistyön johtopäätökset ja pohdinta.....	65
5.3 Jatkokehitystarpeet.....	66
LÄHTEET	68
LIITTEET	

JOHDANTO

Yhteiskunnan on tulevaisuudessa varauduttava ikääntyneen väestön määrälliseen kasvuun ja tämän myötä kasvavaan palvelutarpeeseen. Jotta tarpeisiin pystytään vastaamaan laadukkaasti, palveluissa on panostettava terveyttä ja toimintakykyä ylläpitäviin toimiin, jotka tukevan ikääntyneen omaa osallisuutta ja toimijuutta. Ikääntyneiden palvelurakenteen muutos laitoshoitovaltaisuudesta kotona asumista tukevaksi on yksi tärkeistä tavoitteista. (STM 2013, 15–22). Pöytyän kunnassa ikääntymispoliittisen ohjelman 2014–2016 tavoitteena on palvelurakenteen vahvistaminen kotona asumista tukevaksi. (Pöytyän kunta 2014, 1) Laitoshoidon purettu Pöytyän kunnan ikääntyneiden palveluista ja entisten vanhainkotien toiminta on muuttunut tehostetuksi palveluasumiseksi, mutta vastaako toiminta yksilöllisyyttä ja henkilökohtaisia voimavaroja tukevaa hoitotyötä, ikääntyneiden laatusuosituksia ja Pöytyän kunnan ikääntymispoliittisen ohjelman arvoja?

Monien kuntien ja kaupunkien strategioissa on otettu esiin kulttuurin, osallisuuden ja toimijuuden merkitys yksilöille ja niissä on aktivoitu tuottamaan kulttuurillisia elämyksiä myös hoitoyksiköiden ikääntyneille asukkaille. Monissa paikoin myös kolmannen sektorin toimijat tekevät arvokasta kulttuurityötä ikääntyneiden parissa, erittäin suuri voimavara tämä on erityisesti pienillä paikkakunnilla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 10; Liikanen 2011, 39–40.) Keinoja kulttuuritoiminnan vahvistamiseksi ikääntyneiden hoitopaikoissa ja kotihoidon piirissä on useita, eikä niiden tuottamiseen tarvita aina edes rahaa. Pienet, toistuvat kulttuurilähtöiset toimintatuokioiden edistävät terveyttä ja hyvinvointia ja luovat elämyksiä, joita ikääntyneet elämäänsä kaipaavat. Ikääntyneiden hoito kaipaa vallankumousta ja asennemuutosta. Vanhojen toimintatapojen rinnalle tarvitaan uudenlaista sosiokulttuurista toimintaa, joka tuo asumispalveluyksiköiden asukkaiden arkeen sisältöä, kokemuksia ja mielekkyyttä. (Liikanen 2011, 25–26.) Tätä varten työyhteisöissä tarvitaan uutta tietoa, avaraa ajattelutapaa, luovuutta, resurssien tarkoituksenmukaista organisointia, motivoivaa johtamista ja sitoutuneisuutta (Engeström 2013, 40). Ikääntyneiden hoidossa vaaditaan laatua ja tehokkuutta. Nämä voidaan yhdistää hyödyntämällä hoidossa lääkkeettömiä hoitomuotoja, liikunnallista kuntoutusta ja onnis-

tunutta vuorovaikutusta. Näihin tarpeisiin voidaan vastata sosiokulttuurisella toiminnalla. Sosiokulttuurinen lähestymistapa ja elämäntarinatyöskentely avaavat hoitajille mahdollisuuden tutustua ikääntyneen persoonaan ja menneisyyteen paremmin ja tukea ikääntyneen toimintakykyä yksilöllisesti arkisessa hoivatyössä. Pieniin arkipäivän hetkiin voidaan aina sisällyttää voimaannuttavan kohtaamisen ja kokemisen mahdollisuus. (Raitanen, Ruuskanen & Järvinen 2010, 7–10.)

Kehittämistyöstä on tarkoituksella rajattu pois erilaisten toimintamuotojen mahdollisuuksien ja tuloksellisuuden kuvaus sekä varsinaisten kulttuurillisen hoitotyön menetelmien kuvaukset. Näihin aiheisiin liittyen on jo tehty yksi opinnäytetyö Kartanokotiin sekä kehittämishanke Aktiivinen arki Kartanokodin dementiayksikkö Sylvinkammarissa, yhteistyössä Muistiliiton kanssa. Näistä molemmista on raportit luettavissa ja sovellettavissa osaksi tässä työssä esiin tuotua mallia.

1 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

1.1 Toimintaympäristön kuvaus

Pöytyän kunta on n. 8500 asukkaan maalaiskunta Lounais-Suomessa. Vuoden 2013 loppuun mennessä yli 75 vuotta täyttäneitä oli 911 henkilöä eli 10,4% koko asukasmäärästä ja heistä 85 vuotta täyttäneitä 316. Ennusteen mukaan Pöytyän kunnassa 75 vuotta täyttäneiden määrä kasvaa 15,4%:n ja vuoteen 2040 mennessä 22%:iin väestöstä. Vuoden 2012 loppuun mennessä yli 75-vuotiaista tehostetun palveluasumisen piirissä oli 12% väestöstä ja laitoshoidossa alle 1%.

Pöytyän kunnassa on kolme isompaa asumispalveluyksikköä: 38-paikkainen Palvelutalo Kotikarpalo Kyrössä, 37-paikkainen Riihikoti-palvelukeskus Riihikoskella, 30-paikkainen Kartanokoti Yläneellä sekä pieni 10-paikkainen Yläneen ryhmäkoti. Yläneen Kartanokoti ja ryhmäkoti toimivat yhteisellä henkilöstöllä, vaikka ovatkin erillisiä yksiköitä. Kaikki isommat palveluasumisyksiköt tarjoavat tehostettua palveluasumista, joissa asukkaat saavat asua elämänsä loppuun saakka. Yläneen ryhmäkodissa asukas voi asua niin kauan, kun hän pärjää yhden hoitajan avustamana. Kyrön Kotikarpalossa ja Riihikosken Riihikodissa ja Yläneen Kartanokodissa tarjotaan myös kotona asumista tukevaa lyhytaikaishoitoa sitä tarvitseville ikääntyneille kuntalaisille.

Palvelukeskusten hoitotyössä toimii sairaanhoitajia, lähi- ja perushoitajia, hoitotyöntekijöitä sekä harjoittelijoita. Kartanokodissa ja Ryhmäkodissa toimii lisäksi kokopäiväinen toimintaterapeutti ja Riihikodissa kokopäiväinen virikeohjaaja. He suunnittelevat ja toteuttavat sosiokulttuurista toimintaa sen kaikilla osa-alueilla asukkaille yhteistyössä hoitajien kanssa. Kotikarpalossa ei ole erikseen viriketyöhön nimettyä/palkattua kokopäiväistä työntekijää.

Toiminnassa on mukana myös vaihteleva määrä vapaaehtoistyöntekijöitä, riippuen asumispalveluyksiköstä. Vapaaehtoiset toimivat asumispalveluyksiköissä sosiokulttuurisen toiminnan osa-alueilla, omia vahvuuksiaan ja mieltymyksiään hyödyntäen. He tuottavat asukkaille harrastus ja vapaa-ajan toimintaa työntekijöiden järjestämän toiminnan lisäksi sekä yhdessä heidän kanssaan. Säännöllistä toimintaa asumispalveluyksiköissä järjestävät

Pöytyän seurakunta sekä Auranlaakson kansalaisopisto kurssimuotoisesti. Lisäksi toimintaa on ajoittain tarjolla myös yhteistyössä kunnan kulttuuri- ja liikuntatoimen kanssa.

1.2 Kehittämistyön tarpeet

Pöytyän kunnan ikääntymispoliittisen ohjelman yhdeksi tavoitteeksi on asetettu kunnan ikääntyneiden kulttuurisuunnitelma. Tavoitteena on yhtenäinen ikääntyneiden kulttuurisuunnitelma, jolloin tarjolla on mahdollisuus kulttuuritarjontaan sekä kotona että asumispalveluyksiköissään asuville. (Pöytyän kunta 2014, 7.) Pöytyän kunnan internetsivujen ikääntyneiden toiminasta kertovaan lukujärjestykseen, seniorilukkariin on koottu ikääntyneille sopivia aktiviteetteja Pöytyän kunnan alueella viikoittain eri toimipaikoissa. Seniorilukkaria ylläpitää kulttuurisihteeri. Asumispalveluyksiköiden asukkaat osallistuvat omissa palvelukeskuksissaan järjestettyyn toimintaan, mutta asumispalvelukeskusten ulkopuoliseen toimintaa osallistumismahdollisuus resurssisyistä on ollut vähäistä.

Pöytyän kunnan vanhusneuvosto on vuonna 2015 tehnyt perusturvalautakunnalle aloitteen kunnan asumispalveluyksiköiden asukkaiden yksilöllisistä ja tavoitteellisista liikunnan ja kulttuurin suunnitelmista osana asukkaiden hoito- ja palvelusuunnitelmaa. Kulttuuri- ja liikuntasuunnitelmien avulla ikääntyneille asukkaille pystyttäisiin tarjoamaan yhä paremmin ja kohdennetusti juuri heidän tarpeisiinsa ja toiveisiinsa vastaavaa toimintaa ja samalla tukemaan heidän toimintakykyään laaja-alaisesti. Suunnitelmien laadinnasta on asumispalveluyksiköiden esimiesten kanssa sovittu ja niiden käyttöönotto on kaikissa asumispalveluyksiköissä ohjeistettu vuonna 2015. Suunnitelmien laadinta on asumispalveluyksiköissä aloitettu, mutta kehittämistyö on vielä selkeästi kesken ja suunnitelmien jalkautuminen käytännön toiminnaksi ei vielä missään yksikössä toteudu systemaattisesti. Kehittämistyön pohjalla on kuitenkin ajatus, että liikunta- ja kulttuurisuunnitelmat ovat osa jokaisen asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelmaa ja näin olleen niiden tekemistä ei enää tässä vaiheessa käydä läpi, vaan niiden liittäminen osaksi hoito- ja palvelusuunnitelmaa käydään vain muistutuksena läpi henkilökunnan työpajatapaamisissa.

Sosiokulttuurista toimintaa ei ole asumispalveluyksiköissä tavoitteellisesti kehitetty. Jokainen yksikkö on toiminut toiminnan järjestämisessä parhaaksi katsomallaan tavalla ja asukkaiden toimintaan osallistumisen mahdollisuudet ovat tällä hetkellä vaihtelevat.

Asumispalveluyksiköiden viriketoiminnasta vastaavat työntekijät tekevät yhteistyötä muiden tahojen kanssa omien suunnitelmiansa mukaan. Myös vuosi-/kuukausisuunnitelmat ovat heidän vastuullaan. Asumispalveluyksiköiden sosiokulttuurista toimintaa ei ole aiemmin lähtökohtaisesti yhtenäistetty, ideoitu yhdessä tai työstetty koko toiminnan kokonaisuuden näkökulmasta. Pöytyän kunnan asumispalveluyksiköissä on pidempi kehittämistyö aiheesta tehty Kartanokodin dementiaosastolla, jossa on toteutettu Aktiivinen arki -projekti. Projektissa asukkaiden päivittäistä osallisuutta on demensiahoidon osalta kehitetty yhteistyössä osaston henkilökunnan ja Muistiliiton kouluttajan kanssa. Kehitetyt asiat eivät kuitenkaan ole laajemmin juurtuneen asumispalveluyksiköiden arkeen, vaan toiminnan muutokset ovat osastotasoisia ja jäävät ilman jatkuvaa kehitystyötä helposti unohduksiin.

1.3 Kehittämistyön tavoite ja tarkoitus

Kehittämistyön tarkoituksena on luoda toimintamalli ikääntyneiden aktiiviselle sosiokulttuuriselle toiminnalle Pöytyän kunnan asumispalveluyksiköissä ja synnyttää innostusta ja ajattelemisen aiheita sosiokulttuurisen toiminnan aktiiviselle käyttöön ottamiselle osana arkista hoivatyötä. Kehittämistyön tarkoituksena on antaa pohja sosiokulttuurisen toiminnan mahdollisuuksille yksiköissä, yksikön resurssit huomioiden. Tämä kehittämistyö antaa suuntaviivoja toiminnan suunnitteluun, järjestämiseen ja yhteistyön luomiseen sekä ylläpitämiseen. Varsinainen päivittäiseen hoivatyöhön sisältyvä arjen kulttuurilliset menetelmät huomioiva toimintakulttuurin kehittäminen jatkuu tämän kehittämistyön jälkeen. Kehittämistoiminnassa hyödynnetään sekä tämän kehittämistyön, että aiempien projektien tietopohjaa ja materiaaleja.

Kehittämistyön tavoitteena on saada asukkaiden elämäntarinat ja yksilöllisyys näkyvämmäksi arjen toiminnassa. Tavoitteena on, että jokaisella asukkaalla on jatkossa elämäntarina, jossa tulee esille asukkaan yksilöllisyys, persoonallisuus, voimavarat ja toiveet. Tämän avulla hoitajat saavat tietoon asukkaiden harrastussuunnitelman (kulttuuri- ja liikuntasuunnitelma), joka liitetään osaksi elämäntarinaa hoito- ja palvelusuunnitelmasta. Tavoitteena on, että jokaisessa asumispalveluyksiköissä on jatkossa tarjolla asukkaiden tarpeisiin vastaavia harrastus ja vapaa-ajanvieron mahdollisuuksia sekä yksilö- että ryhmätoimintana viikoittain. Suunnitelma toiminnasta on selkeästi asukkaiden tiedossa ja näky-

villä. Asukkailla tulee olla mahdollista osallistua toiminnan suunnitteluun ja kokeilla myös itselle vieraampia harrastuksia sekä saada uusia kokemuksia omien toiveidensa mukaan.

Tavoitteena on, että toimintaa suunnitellaan ja kehitetään jatkossa asumispalveluyksiköiden yhteistyönä. Kehittämistyön myötä aloitettujen tapaamisten avulla lisätään asumispalveluyksiköiden välistä säännöllistä yhteistyötä eri muodoissa. Jatkossa yhteistyötä tehdään myös aktiivisesti tietotaidon ja ideoiden jakamisena. Kehittämistyön tavoitteena on myös löytää ja hyödyntää ikääntyneille sopivaa toimintaa kunnan oman toiminnan sisältä sekä kolmannen sektorin tarjonnasta sekä selkeyttää yhteistyötä heidän kanssaan. Ikäystävätapaamisten tavoitteena on löytää toimintaan osallistuvia uusia tahoja, jo mukana olevien tahojen käyttämättömiä resursseja sekä uusia mahdollisuuksia toteuttaa toimintaa yhteistyössä heidän kanssaan.

Kehittämistyön tavoitteena on myös innostaa hoitajia huomioimaan asukkaiden yksilölliset voimavarat ja kulttuurilliset ja ilmaisulliset tarpeet sekä suunnittelemaan ja toteuttamaan heille sovittua ja toivottua toimintaa osana päivittäistä hoivatyötä. Sosiokulttuurisen toiminnan käytäntöjen toivotaan tuovan asukkaille mahdollisuuden elää omannäköistä arkea, lisäten heidän elämänlaatua, yhteisöllisyyttä, elämän sisältöä ja merkityksellisyyden tunnetta. Toteutuessaan kehittämistyön tulosten toivotaan asukasnäkökulman lisäksi lisäävän sisältöä, mielekkyyttä ja motivaatiota hoitajien työhön sekä tuovan laaja-alaista näkökulmaa ikääntyneiden asukkaiden kokonaisvaltaisesta hoidosta laadukkaan perushoidon rinnalle.

1.4 Kehittämistyön tutkimukselliset lähtökohdat

Kehittämistyön taustalla olevat kysymykset:

Millainen on asukaslähtöinen sosiokulttuurisen toiminnan malli Pöytyän kunnan vanhus-ten asumispalveluyksiköissä?

Miten asukkaiden kulttuurilliset ja liikunnalliset tarpeet ja voimavarat tulevat esiin asukkaiden hoito- ja palvelusuunnitelmissa ja miten ne arjessa saadaan näkyviksi?

Miten yhteistyötä eri toimijoiden kesken voidaan kehittää?

Tämä työelämän kehittämistyö on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyön lopputukoksena on tuotos ja sen kehittämistyöhön tarvitaan mukaan toimijoita. Toimijoita tarvitaan opinnäytetyön eri vaiheissa ja kehittäminen etenee kohti päämäärää dialogisessa vuorovaikutussuhteessa toimijoiden kesken. (Salonen 2013, 5–6.) Kehittämistyön aineiston keruussa käytetään laadullista eli kvalitatiivista tutkimusotetta. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata todellista elämää ja pyrkiä kokonaisvaltaiseen tiedon hankintaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään tiedonlähteinä usein ihmisiä, joiden kanssa käytyihin keskusteluihin tai heidän havainnointiinsa tutkija luottaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157.)

Kvalitatiiviseen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimukseen osallistuvien näkökulmaa. Tutkimuksen tekijän tavoitteena on selvittää tutkittavan ilmiön vaikutukset tutkittaviin heidän näkökulmastaan sekä jäsentää ja kuvata todellisuutta tämän avulla. (Kylmä & Juvakka 2007, 29–29; Puusa & Juuti 2011, 47–48.) Laadullista tutkimusta tekevällä tutkijalla on usein ymmärrys tutkittavasta aiheesta, jota hän syventää kirjallisuuskatsauksen avulla. Kirjallisuus syventää tutkimuksen viitekehystä ja lopuksi tutkimusaineiston avulla tutkijan on mahdollista rakentaa johtopäätökset aineistosta ja arvioida niitä. (Puusa & Juuti 2011, 51.)

Kehittämistyö sisältää sekä tutkimukselliset lähtökohdat että kehittämistoimintaa (Kuvio 1). Tarkkaa rajaa tutkimuksen, kehittämistoiminnan ja projektityön välille ei kuitenkaan kannata vetää, sillä kaikki saattavat sisältää osin samoja piirteitä. Tunnusomaista tutkimuksessa on kuitenkin se, että se noudattaa tiettyjä tutkimuksellisia sääntöjä. Tutkimustyö voi kuitenkin olla osa kehittämistoimintaa, jolloin tutkimustuloksia voidaan hyödyntää kehittämistyön tuotoksen kehittämisessä. (Salonen 2013, 13.) Tutkimuksellisena osuutena kehittämistyössä on aineiston keruun osuus, eri aineistonkeruumenetelmät sekä sitä kautta saatu uusi tieto kehittämistyön aihealueesta. Tämän kerätyn tiedon pohjalta kehittämistyössä on lähdetty kehittämään toimintaa ja sen toteutusta yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. (Salonen 2013, 9–10.)

Kuvio 1. Tutkimuksen, kehittämistoiminnan ja projektityön tunnuspiirteitä (Salonen 2013, 13.)

1.5 Kehittämistyön kohderyhmä, toimijat ja toimintaympäristö

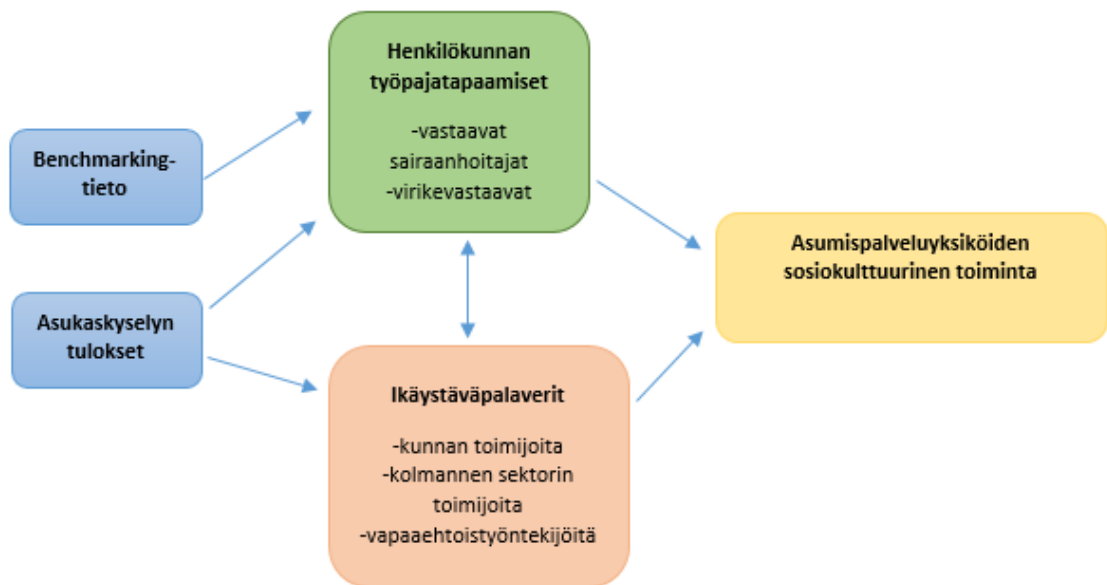
Kehittämistyöhön osallistui henkilöitä kolmesta eri näkökulmasta: asumispalveluyksikön asukkaat, asumispalveluyksikön henkilökunta ja kolmannen sektorin toimijat (Kuvio 2).

Kehittämistyön aineiston keruu tapahtui kyselyn, benchmarkingin sekä työpajatapaamisten kautta. Kehittämistyöhön osallistuivat Pöytyän kunnan vanhusten asumispalveluyksiköiden asukkaat heille suunnatun kyselyn kautta. Kyselyiden tavoitteena oli saada tietoa asukkaiden harrastetoiminnan nykytilasta, toiveista, toiveiden eroavaisuuksista sekä yksilöllisyyden esiin tulemisesta. Tämän tiedon avulla henkilökunnan muodostamissa työpajoissa pyrittiin rakentamaan toimintatapa, jolla jatkossa kartoitetaan asukkaiden toiveita ja pystytään paremmin vastaamaan heidän tarpeisiinsa.

Työpajatyöskentelyyn osallistuivat asumispalveluyksiköiden viriketoiminnasta vastaavat hoitajat sekä esimiehet. Tapaamisissa suunniteltiin ja kehitettiin yhteistyössä toimivia sosiokulttuurisen toiminnan tapoja ja aktiivista yhteistyötä asumispalveluyksiköiden kesken asukaskyselyistä saadun tiedon pohjalta. Lisäksi kehittämistyöhön osallistuvat harrastus- ja vapaa-ajan toiminnan järjestämiseen liittyviä tahoja ikäystävä-palaverissa. Palaverissa

olivat läsnä Pöytyän kunnan sekä kolmannen sektorin järjestöjen sekä vapaaehtoistyön edustajat suunnitellen, yhdessä ideoiden ja verkostoituen vapaaehtois- ja järjestötoiminnan osalta.

Kehittämistyön lopputulokseen on vahvasti vaikuttanut myös kaikki ne muut vanhusten hoidon yksiköt, joista työtä varten on saatu benchmarking-tietoa. Benchmarking-tieto toimi työpajatapaamisten työskentelyn pohjana ja osana työskentelyyn vaadittavaa tietoperustaa.

Kuvio 2. Kehittämistyön toimijat ja yhteistyö

2 SOSIOKULTTUURISUUS IKÄÄNTYNEIDEN HOIDON MAHDOLLISUUTENA

2.1 Sosiokulttuurisuus ja sosiokulttuurinen innostaminen vanhustyössä

Sosiokulttuurinen vanhustyö näkee ikääntymisen elämänvaiheena, johon liittyy erilaisia kulttuurillisia sidonnaisuuksia sekä eletyn elämän kokemuksia. Se on kulttuurillisesti, yksinäisesti ja yhteisöllisesti muotoutuvaa elämänkulun aikaa. Elämänhistorialliset kokemukset ja tavat eivät häviä ihmisen elämästä helposti ja ne tulee ottaa huomioon myös

muuttuvassa elämäntilanteessa. Tämä on tärkeää ymmärtää ja tuoda näkyväksi myös gerontologista hoitotyötä. (Liikanen 2011, 7.)

Sosiokulttuurisen toiminnan juurtuminen pysyväksi osaksi vanhustyön arkea on tämän hetken merkittävä kehittämiskohde ikääntyneiden hoidossa (Liikanen 2011, 7). Jos hoitokulttuuri ikääntyneiden hoitoyksiköissä on vain lääke- ja perushoitoon painottuvaa, elämästä jää puutumaan siihen liittyviä tavallisia toimintoja. Tällöin myös ja asukkaiden toiveet jäävät huomiotta. Hoitokulttuuri ei tällaisenaan edistä ikääntyneen elämänlaatua, osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Passiivista oleskelua ja seuraavan ruoan odotusta ei korvaa merkityksettömästi, auki oleva televisio tai radio. Parhaassa tapauksessa tämä saattaa vastata asukkaan tarpeisiin ja mieltymyksiin hyvinkin, mutta hoitajalla tulee olla ajatus, mikä on toiminnan tarkoitus. (Numminen 2011, 20; Makkonen 2012, 12; Kivelä 2006, 73.) Pelkkä perusrutiinien toteuttaminen käy hoitajillekin raskaaksi pitkän päälle (Numminen 2011, 20).

Vaikka ikääntyminen luokin rajoituksia joillekin toiminnoille, on ikääntyneen asiakkaan mahdollisuudet tekemiseen ja kokemiseen vielä laajat, jos hoitohenkilökunta osaa ne arjessa löytää ja hyödyntää (Numminen 2011, 20). Sosiokulttuurisen työtavan sisäistäminen vaatii tietoa ja koulutusta, mutta ennen kaikkea se vaatii innostusta, hyväksyvää ilmapiiriä ja esimiehen tukea ja kannustusta. Työtavan pahimpia uhkia ovat liiallinen suorittaminen ja organisaatiolähtöinen työvuorosunnittelu. Esimiehen tärkeä tehtävä on antaa henkilökunnalle tilaa toteuttaa luovia kokeiluja ja sallia uudet työmenetelmät ja vanhoista tavoista poikkeaminen. Työkulttuurin muutos kohti luovaa hoitotyötä on koettu tuovan yhdessä tekemisen riemua, yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä ehkäisevän syrjäytymistä. (Raitanen, Ruuskanen & Järvinen 2010, 11, 46.) Ikääntyneiden hoito kaipaa vallankumousta ja asennemuutosta. Vanhojen toimintatapojen rinnalle tarvitaan uudenlaista sosiokulttuurista toimintaa, joka tuo arkeen mielekkyyttä ja sisältöä. (Liikanen 2011, 6.)

MielenMuutos -hankkeessa on todettu, että aktiviteetit parantavat muistisairaiden elämänlaatua ja päivittäistä toimintakykyä. Mielekkääseen toimintaan osallistuminen lisää muistisairaana onnellisuutta, vireystasoa sekä kiinnostusta omasta ympäristöstään. Toiminnasta saadut myönteiset kokemukset saattavat myös vähentää käytöksessä esiintyviä ongelmia. (Eloniemi-Sulkava & Savikko 2011, 22.) Mielekäs toiminta vahvistaa ikääntyneen elämän tarkoituksellisuuden tunnetta ja aktivoi sekä mieltä, että kehoa. Harrastustoiminnalla

on näiden kokemusten lisäksi myös syvällisempi merkitys. Mielekäs harrastustoiminta lisää flow-kokemuksia. Flow-teorialla tarkoitetaan tilaa, jossa henkilö on täysin syventynyt senhetkiseen toimintaansa. Hän on tempautunut toiminnan mukaan jopa niinkin paljon, että hän unohtaa ajan kulun. Tämä kokemus tuottaa ihmiselle mielekkäitä kokemuksia ja tyydytyksen tunnetta ja syventää elämän tarkoituksellisuuden tunnetta. (Read 2010, 238.)

Vaikka ikääntyneen toimintakyky vaikuttaakin hänen sosiaaliseen minäkuvaansa, voi Salosen tutkimuksen mukaan hyvin heikkokin vanhus olla vielä sosiaalisesti aktiivinen. Hyvin huonokuntoinenkin vuoteessa olevan ikääntynyt voi olla sosiaalinen ja osallistua sosiaaliseen toimintaan, jos hänelle annetaan siihen mahdollisuus. Ikääntyneiden kanssakäymisen ja yhteisen tekemisen on tutkittu olevan palkitsevaa sekä ikääntyneelle itselle kuin myös heitä hoitaville hoitajille. Tällainen toiminta vaatii sen, että asumispalveluyksikön ilmapiiri on tällaiselle toiminnalle suotuisa ja ikääntynyt saa itselleen mukavaa seuraa. Myönteisen kommunikaation säilyminen on ikääntyneen elämässä tärkeää. (Salonen 2007, 76–77, 86; Ravelin 2008, 24, 29, 35.)

Ikääntyneen omaan elämään vaikuttavien asioiden, tapahtumien ja ihmisten seuraaminen merkitsee ikääntyneelle sosiaalisesti jatkuvaa suhdetta ympäristöönsä. Se luo tunnetta elämän hallinnasta ja kiintymystä sosiaaliseen todellisuuteen. Mielenkiintoa herättävien radio-ohjelmien, sanomalehtien ja television ohjelmat auttavat ikääntynyttä seuraamaan myös oman kotinsa ulkopuolisia asioita ja seuraamaan ajankohtaisia asioita, joista voi myös saada päivittäisiä keskusteluaiheita muiden kanssa. (Salonen 2007, 86–87.)

Sosiaalinen innostaminen keskittyy ihmisten välisen vuorovaikutuksen aktivointiin ja kommunikaation edistämiseen ja tämän kautta elämänlaatuun vaikuttamiseen. Sosiokulttuurinen innostaminen on toimintaa joka luo osallistumista yhteisössä. (Kurki 2007, 19, 20.) Sosiokulttuurinen innostaminen ja voimaantuminen (empowerment) pyrkivät kumpikin hyvinvoinnin kasvattamiseen tekemisen, kokemisen ja oppimisen kautta. Sosiokulttuurinen vanhustyö on moniammatillista, siinä korostuvat arjen yksilölliset voimavarat ja niiden tukeminen, kulttuuri, vuorovaikutus ja sosiaalinen prosessi. Ongelmakeskeistä lähestymistapaa toiminnassa vältetään tietoisesti. (Liikanen 2011, 9.)

Arjen sosiokulttuurisen toiminnan toteutumisessa voidaan luoda uusia toimintoja verkostoitumalla eri tahojen ja järjestöjen kanssa. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia- hankkeen 2011–2014 yhtenä tavoitteena on lisätä julkisten, yksityisten ja kolmannen sektorin yhteistyötä, jotta toiminta löytäisi kaikkien sitä tarvitsevien luokse. Kunnissa onkin lisätty ikääntyneiden kulttuuritarjontaa viime vuosina ja huomioon on otettu myös hoitoyksiköissä asuvat ikääntyneet. (Liikanen 2011, 26.) Laaja-alainen yhteistyö kunnan, seurakunnan, järjestöjen ja eri toimijoiden kesken on hyvä pohja pohtia kulttuurin ja hyvinvoinnin edistämisen keinoja. Yhteistyöllä pystytään lisäämään asumispalveluyksiköiden arjen sosiaalisia toimintoja. (Liikanen 2011, 26; Kivelä 2006, 79.)

2.2 Kulttuurin käsite

Kulttuuri mielletään arkikielessä usein niin sanotuksi korkeakulttuuriksi, jota helposti vierastetaan. Arjen kulttuuri on monipuolista arkea, jonka jokainen on luonut oman näköisekseen. Siihen sisältyy jokapäiväiset elämän elementit: työ, koti ja arjen elämä. Arjen kulttuuri muodostuu arjen toiminnoista ja niiden suunnittelusta. Toiminta on omaehtoista ja sitä ohjaavat arkiaskareet sekä elämän mielekkyys ja merkityksellisyys. Arjen kulttuuri linkittyy vahvasti ihmisen elämänhistoriaan ja hänen henkilökohtaisiin kiinnostuksenkohteisiinsa. (Routasalo, Toivonen & Rautiainen 2013, 12.) Ikääntyneen elämässä tärkeitä asioita ovat normaalius, aikuismainen kanssakäyminen sekä osallistumisen mahdollisuus. Kulttuuritoiminta on mahdollisuus antaa näitä kokemuksia ikääntyneille asumispalveluyksiköiden asukkaille. Kulttuuritoiminta on käsitteenä laaja, se on toimintaa, jolla on ikääntyneelle merkitystä, joka herättää tunteita, taitoja, muistoja ja elämäniloa. Kulttuuritoiminta voi olla laulamista, lukemista, tanssia, pelaamista, jumppaa, puutarhanhoitoa, käsitöitä, nikkaroimista, leipomista tai maalaamista, kaikkea sitä toimintaa joka rikastuttaa ikääntyneen elämää. (Numminen 2009, 21.)

Ikääntyneiden kulttuuri, seniorikulttuuri nostaa esiin ikääntymiseen liittyviä myönteisiä asenteita ja tuo ikäihmiset esiin positiivisessa valossa. Onnistunutta seniorikulttuuria on onnistuessaan Liikasen tutkimuksessa Ikääntyminen ja kulttuuri, verrattu lastenkulttuurissa olevaan kulttuurimyönteisyyteen ja Liikanen onkin mukailnut siitä seniorikulttuurin määritelmän, joka on ”seniorikulttuurilla tarkoitetaan ikääntyvien omaan luovuuteen, taiteellisuuteen ja elämäkokemuksiin perustuvaa itse luotua taidetta, kulttuuria ja niiden

edistämistä. Seniorikulttuurilla tarkoitetaan myös ikäihmisille järjestettyjä taide- ja kulttuuripalveluja ja osallistumisen areenoita”. (Liikanen 2011, 7, 43.)

2.3 Elämäntarina persoonan takana

Gerontologisen hoitotyön ja hoitotyön kehittämisen tukena voidaan hyödyntää erilaisia ikääntymisen teorioita, joiden avulla hoitohenkilökunta pystyisi paremmin ymmärtämään, tulkitsemaan ja tukemaan ikääntyneiden omaa ikääntymisen prosessia. Ikääntyminen voidaan nähdä eri näkökulmista eri teorioiden valossa sen moniulotteisuuden vuoksi. (Vuoti 2011, 38–39.) Taulukossa 1 on kuvattu sosiologisissa artikkeleissa 2000-luvulla yleisimmin kuvattuja ikääntymisen teorioita ja malleja (Vuoti 2011, 40.)

Taulukko 1. 2000-luvulla yleisimmin ikääntymistä kuvaavat teoriat ja mallit (Vuoti 2011, 40).

Aktiivinen ikääntyminen Active aging	Onnistunut ikääntyminen Successful aging	Gerotransendenssi Gerotranscendence	Tuottava ikääntyminen Productive aging
Ikäihminen oman elämänsä aktiivinen toimija	Ikääntymiseen liittyy tavoitteellisuus ja vähäiset toimintakyvyn vajaukset ja sairaudet Ikääntymisen heterogeenisyys	Henkisen kypsytymisen tila Ihmisen jalostuminen ja henkinen kypsyminen	Osallistuminen Taitojen ja koulutuksen hankkiminen osallistuvan toiminnan tueksi Ikääntyminen mahdollisuutena

Ikääntymisen teoriat ja mallit pyrkivät selittämään mistä ikääntymisessä on kysymys. Nämä teoriat ja selitysmallit auttavat hahmottamaan ikääntymisen prosessia ja ymmärtämään ja tulkitsemaan sen taustaa. Ne ovat keinoja nähdä ikääntymistä eri näkökulmista ja tarkastella ikääntymisen moniulotteisuutta eri tavoin. Teoriat ja mallit kuvaavat yleensä senhetkistä ikääntymisestä vallitsevaa kuvaa yhteiskunnassa. 2000-luvun teorioissa nousee esiin käsitys aktiivisesta, tuottavasta ja menestyksekkästä ikääntymisestä. Lisäksi niissä korostuu ikääntyneen oma elämäntarina suhteessa yhteiskuntaan sekä ikääntyneen subjektiivinen kokemus omasta hyvinvoinnistaan. (Vuoti 2011, 39–40, 43.)

Aktiivisen ikääntymisen malli kuvataan prosessina, jossa ikääntyneellä itsellään on mahdollisuus lisätä elämänlaatuaan kokemansa terveyden, osallisuuden, mielekkään tekemi-

sen avulla. Aktiivisuus vastaa ikääntyneen omia tarpeita ja korvaa mielekkäällä toiminnalla iän tuomia roolimenetyksiä. (Vuoti 2011, 40.)

Onnistunutta ikääntymistä voidaan kuvata tavoitteellisena toimintana. Vanheneminen on prosessi, jossa ikääntyneen terveys nähdään dynaamisen tasapainoisena. Tätä tasapainoa säätelevät voimavarat, turvallinen ympäristö sekä yksilön omat tavoitteet. Ikääntyneet voivatkin tämän mallin mukaan nähdä ikääntymisensä onnistuneena ja merkityksellisenä. Heidän ikääntymistä voidaan tukea huomioimalla ne elämän osa-alueet, joissa heillä on toiminnan vajausta. Onnistuneesta ikääntymisestä voidaan puhua myös yhteiskunnallisesti silloin kun yhteiskunta koee ikääntyneen väestöosan tasapuolisena, arvokkaana ja merkityksellisenä. (Vuoti 2011, 41.)

Gerotransendenssi kuvaa teoriana kahta käsitettä; vanha ja muuttuminen. Gerotransendenssin mukaan ikääntyminen johtaa henkisen kypsymisen tilaan, joka aiemmin elämänsä historiassa ei ole mahdollista. Tämä kehityskulku tuottaa muutoksia ja kokemuksia itsestä ja suhteesta muihin. Teorian mukaan ikääntymiseen kuuluu olemisen ja tulevaisuuden pohdiskelua sekä ajan, paikan ja materiaalin merkityksettömyyden kokemusta. Tämän vuoksi ikääntynyt voi vetäytyä yksinäisyyteen mietiskelemään elämäänsä kulkua osana luonnollista ikääntymisen prosessiaan. Tämä prosessi antaa tilaan henkiselle pohdiskelulle, fyysisten rajoitteiden murehtimisen sijaan. Asukkaan elämässä tapahtuvan toiminnan tulisikin tarjota mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja sekä tukea ikääntymisen prosessia. (Vuoti 2011, 41–42.)

Tuottavan ikääntymisen teoria kuvaa ikääntymistä tehokkuuden, omatoimisuuden ja osallisuuden näkökulmasta. Teoria tuo esiin ikääntyneen väestön mahdollisuudet toimia yhteiskunnallisesti ja yhteisöllisesti tuottavassa toiminnassa kuten vapaaehtoistyössä. Tämä mahdollistaa myös ikääntyneen persoonallisuuden kasvun, sosiaalisen ja inhimillisen pääoman siirron sekä hengellisen elämän huomioimisen. (Vuoti 2011, 43.)

Ikääntymisen teorit korostavat siis ikääntymisen positiivista näkökulmaa. Niiden tavoitteena on nähdä ikääntynyt oman elämänsä toimijana niine rajoituksineen ja luopumisineen, joita hän tekee tai joiden tekemiseen hän tarvitsee tukea. Teorioiden mukaan ikääntyneellä on toimintakyvyn menetyksen jälkeenkin toimijuuden, onnistumisen sekä voimaantumisen mahdollisuuksia. Avuttomuutensa tueksi hän tarvitsee toiminnan keinoja

joiden avulla hän voi vielä kokea subjektiivisuutta, toimijuutta ja autonomiaa. (Vuoti 2011, 43.)

Ikääntyneen ihmisen kehitystehtäväksi on Eriksonin kehityspsykologian teoriassa kuvattu eletyn elämän hyväksyminen, minän eheytyminen ja elämän rajallisuuden hyväksyminen. (Ravelin 2008, 22; Read 2010, 234.) Kehitystehtävänsä mukaan ikääntynyt pyrkii luomaan eletystä elämästään kokonaisuuden, joka eheyttää hänen minäkuvaansa. Elämän tarkoituksellisuuden kokemus syntyy minän eheyden ja viisauden kautta. (Read 2010, 234.)

Ikääntyneellä on vahvuutenaan elämän tuoma viisaus, joka ei häviä voimien heiketessä. Hänellä on mahdollisuus nähdä elämänsä uudenlaisessa valossa ja löytää voimavarojaan ja uusia mahdollisuuksiaan ja eheyttä esimerkiksi kulttuurillisin keinoin. Elämänhistorian ja henkilökohtaisten voimavarojen tunteminen ja niiden vaikutus ikääntyneen henkilön nykyhetkeen on tärkeä gerontologisen hoidon osa-alue. (Ravelin 2008, 22–23, 34; Cohen 2006, 8–9.) Miten asumispalveluyksiköissä voitaisiin jatkossa tuntea asukkaat paremmin, löytää heidän ajatuksensa elämäntarinan kautta ja tukea näin heidän kehitystehtävää, persoonallisuutta ja elämän mielekkyyttä?

Jokainen ihminen pyrkii löytämään ja selittämään elämänsä tapahtumia, olemassaoloaan ja elämää yleensä. Itsestään selviksi koetut arjen rutiinit saattavat sisältää merkityksiä, joiden avulla oman elämän ymmärtäminen ja merkityksellisyyden kokeminen rakentuvat. Arkisten rutiinien kautta on mahdollisuus järjestää elämänsä asioita mielessään, miettiä menneisyyden tapahtumia ja pohtia omaa paikkaa nykyhetkessä ja tulevaisuudessa. (Fried 2013, 20–22.) Ihmisen elämänkulku vaikuttaa hänen arvoihinsa ja näkemyksiinsä. Jotta voisimme ymmärtää ikääntyneen yksilöllistä todellisuutta ja toimijuuden minuutta, meidän tulee tuntea hänen elämänkulkuun. Elämänkulkuun, kaikkeen elettyyn, koettuun ja nähtyyn, perustuvat myös mielipiteet ja valinnat, voimavarat ja selviytymiskeinot. (Jyrkämä 2007a, 203–205.)

Jyväskylässä tehdyn Ikivihreät -tutkimuksen mukaan tarkoituksellisuuden tunteen kokeminen on yhteydessä ikääntyneiden toimintakykyyn ja hyvinvointiin. Tarkoituksellisuuden kokemisella on ihmiselle laaja-alainen vaikutus. Tuleekin muistaa, ettei tarkoituksellisuus ole aina kiinni fyysisestä voinnista vaan, että fyysisesti sairas ja toimintakyvyltään

heikentynyt ihminen voi kokea elämänsä tarkoitukselliseksi ja kokea täten voivansa hyvin. (Fried 2013, 20–23.)

Elämän tarkoituksellisuuden kokeminen lisää ikääntyneen elämänhalua ja hyvinvointia. Tarkoituksellisuuden tunnetta ikääntyneelle lisäävät läheiset ihmiset, elämän arvostus, terveys ja toimintakyky. Hoitopaikan arjessakin voidaan luoda odotuksia ja toivoa huomiseen keskittymällä arjen pieniin asioihin kuten luontoon, ajankohtaisasioihin, mieleiseen tekemiseen ja toimintaan. Muistelu liittyy hyvin läheisesti ikääntyneen kehitystehtävään elämän eheyden koostamisesta. Ympäristöllä, jossa on huumoria, luovuutta, pohdintaa, muistelua, sitoutumista, mieleistä toimintaa ja tilaa yksilön tarpeille ja kiinnostuksen kohteille luo tarkoituksellisuutta arjen keskelle. (Read 2010, 231, 237–239.) Itselle mielekäs tekeminen on ikääntyneellekin tärkeää ja mielekkään tekemisen puuttuminen aiheuttaa ikääntyneelle turhaan tarpeettomuudentunnetta (Simonen 2012, 43). Hoitohenkilökunnan ymmärryksen lisääntyessä ikääntyneen henkilökohtaisista voimavaroista ja heitä voimaannuttavista tekijöistä, hoitajien on mahdollisuus löytää arjen asioita ja toimia, jotka luovat ikääntyneelle tarkoituksellisuuden kokemuksia. (Heimonen 2013, 49.)

Ikääntyneen tärkeänä voimavarana on hänen elämänhistoriansa ja elämäkokemuksensa. Elämänhistoriaa tarkastellen ikääntynyt pystyy peilaamaan tapahtumia ja tarkastelemaan niitä eri tasoilla. Hänen historiansa kertoo myös muille, kuka hän on. Tämä voi heijastua myös ikääntyneen omista tavaroista, valokuvista ja muista esineistä. Ikääntyneen ihmisen kanssa toimivan työntekijän on tärkeä tuntea ikääntyneen elämänrytmiä ja tapoja sekä kunnioittaa ikääntyneen elämäntapaa antaen hänelle mahdollisuuden keskittyä myös hänelle itselle tärkeisiin asioihin. (Salonen 2007, 77–79, 85.) On tärkeää keskustella asukkaan itsensä kanssa hänen elämänkerrallisista asioista, muistella ja kuunnella hänen tarinaa. Myös omaiset voivat olla hoitajien apuna, kertoen tietoja ja tarinoita asukkaan elämästä, mutta se ei täysin korvaa asukkaan itsensä kertomaa kokemusta omasta elämäntarinastaan. Asukkaan kanssa keskustellessa hoitaja pystyy tarinoiden lomassa löytämään asukkaan voimavaroja ja näkemään asukkaan yksilöllisemmin, ainutlaatuisena persoonana. Asukkaaseen ja hänen elämäntarinaansa tutustuminen saattaa muuttaa hoitajien näkemystä ikääntyneen asukkaan hoidon luonteesta ja sisällöstä. MielenMuutos -raportissa on hoitajien kokemana todettu, että asukkaan ja hoitajan lyhytkin yhteinen keskustelu- ja muisteluhetki saattaa auttaa hoitajaa ymmärtämään paremmin asukkaan käyttäytymistä ja toimintatapoja. (Eloniemi-Sulkava & Savikko 2011, 69–70.)

Williams ym. tekemä tutkimus antaa myös alustavasti suuntaa, että asukashuoneisiin sijoitetut asukkaiden henkilökohtaiset valokuvat vahvistivat hoitajien tietämystä asukkaiden persoonallisuudesta ja yksilöllisyydestä. Valokuvat auttoivat hoitajia myös käyttämään henkilökeskeisempää kommunikaatiota sekä hyödyntämään muistoja keskustellessaan asukkaiden kanssa. Henkilökeskeisellä viestinnällä todettiin voitavan lisätä asukkaiden elämänlaatua ja tyytyväisyyttä sekä vaikuttaa asukkaiden käyttäytymisen ongelmiin. (Williams, Harris, Lueger, Ward, Wassmer & Weber 2011, 448–461.)

Simosen 2012 tekemässä tutkimuksessa asukkaiden yksinäisyydestä laitoshoidossa, hoitajat kertoivat, että asukkaan elämänhistorian tunteminen auttoi hoitajia keskustelemaan asukkaiden kanssa ja tarjoamaan toimintana asukkaille mieluisia asioita. Valokuvien koettiin olevat tärkeitä kertomaan hoitajalle, kuka asukas on. Hoitajien tarjoama monipuolinen toiminta, joka on asukkaalle mieleistä, auttaa myös asukasta kääntämään ajatuksensa pois sairaudesta ja tämänhetkisestä ympäristöstään. Hoitajat kokivat tehtäväkseen tarjota ja mahdollistaa asukkaan mieltymyksiin vastaavaa tekemistä ja toimintaa heille päivän aikana. Myös vapaaehtoistyöntekijöiden työ asukkaiden kanssa torjuu hyvin yksinäisyyttä ja saa mielen suuntaamaan positiivisiin asioihin. Hoitajan rooli gerontologisessa hoitotyössä on yksinäisyyden ehkäisyssä merkittävä. (Simonen 2012, 34–35, 36.) Elämäntarinan ja ikääntyneen lähempi tunteminen ovat tärkeitä edellytyksiä myös hyvin toimivan vuorovaikutuksen syntymiselle asukkaan ja hoitohenkilökunnan välille. (Jutila 2013, 43.)

Muistiliitto on 2016 julkaissut muistisairauden näkökulmasta hyvän hoidon kriteerit. Kriteereistä on tehty työkirja muistiyksiköiden henkilöstön työvälineeksi arvioitaessa ja kehittäessä oman työyksikön työtä. Kriteereissä onkin todettu elämänhistorian tunteminen merkitykselliseksi osaksi muistisairaahan hoitoa. Erityispiirteinä muihin ikääntyneisiin muistisairas ikääntynyt kantaa myös mukanaan elettyä elämäänsä ja elämänsä tarinoita. Sairautensa edetessä hän ei kuitenkaan enää pysty ilmaisemaan itseään tai tarpeitaan. Elämäntarinan ja -historian tunteminen on muistisairasta hoitavalle avain arkisissa kohtaamisissa. Elämänhistoria tuntemalla hoidossa pystytään vastaamaan asukkaan toiveisiin ja tarpeisiin, vahvistamaan hänen haavoittuvaa identiteettiään ja tarjoamaan hänelle tekemistä, jonka hän kokee mielekkääksi. Jos muistisairaahan elämäntarinaa ei hoitotyön arjessa huomioida, saattaa se aiheuttaa muistisairaalle turhaa epävarmuutta ja ahdistuneis-

suutta. Tulee myös muistaa, että vuosien varrella muistot, kokemus, toiveet ja ajatukset saattavat muuttua muotoaan. (Muistiliiton www-sivut 2016.)

2.4 Voimavaroista vahvuutta arkeen

Ikääntyneiden määrän lisääntyessä on kyettävä näkemään heidän yksilöllisyytensä, voimavaransa ja henkilökohtaiset tarpeensa. Ikääntyneiden kanssa työskentelevien tulee kyetä selvittämään nämä asiat sekä suunnittelemaan ja toteuttamaan päivittäistä toimintaa saadun tiedon pohjalta. (STM 2013, 13, 15.) Vanhuus on ainutlaatuinen elämävaihe, jossa korostuu ikääntyneiden ihmisten erilaisuus erilaisine elämänsisällöineen, sosiaalisine suhteineen sekä voimavaroineen. Ikääntyneillä on yksilöllisiä voimavaroja, selviytymiskeinoja sekä toimijuuden muotoja. Vanhuus elämänsisällöineen tuleekin nähdä ainutlaatuisena, yksilöllisenä elämän kehitysvaiheena, johon liittyy vahvasti ikääntyneen omat voimavarat ja mahdollisuudet hyödyntää niitä. (Jutila 2013, 30; Fried 2013, 16–17; Cohen 2006, 8.)

Voimavaraisuus (empowerment) on käsitteenä monitahoinen ja sitä voidaan tarkastella voimaantumisen, voimavarojen, voimavaraistumisen ja valaistumisen näkökulmista, jotka käsitteinä tukevat ihmisen omia valintoja ja itsenäistä päätöksentekoa. Voimavarat voivat kuvata myös fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä, joiden kautta ihminen itseään toteuttaa. (Haverinen 2008, 228–230.) Voimavaraisuuden sisältö kumpuaa arjesta ja se liittyy läheisesti sosiaaliseen osallisuuteen, jota tukemalla voidaan vahvistaa ikääntyneen henkilön itsenäisyyttä, omaa tahtoa ja itsetuntoa. (Haverinen 2008, 228–230; Jutila 2013, 30–31.)

Voimavaralähtöisessä näkökulmassa ikääntynyttä ei katsota terveyden tai sairauden näkökulmasta, vaan hänen omien merkittävien ominaisuuksiensa, voimavarojensa ja mahdollisuuksiensa kautta, joita jokaiselta löytyy. Voimavarojen tukeminen on osa eettistä hoitotyötä ja keskeinen osa gerontologisen hoidon perustyötä. Voimavaroja voidaan luokitella esimerkiksi seuraavien voimavara-alueiden kautta: biologis-fyysiset, kognitiiviset, sosiaalis-yhteisölliset, toiminnalliset, kokemukselliset, ekonomiset ja eettiset voimavarat. (Fried ym. 2013, 16, 19.)

Gerontologinen hoitotyö vaatii hoitajalta moniulotteista näkemystä ikääntyneen hyvinvoinnin saavuttamiseksi. Henkilökohtaiset voimavarat auttavat ikääntynyttä selviytymään arjen haasteista ja lisäävät näin heidän elämänlaatuaan. (Fried ym. 2013, 16, 19, 48.) Voimaantumista tuetaan myönteisellä suhtautumisella ikääntyneen oppimiskykyyn, motivaatioon ja senhetkiseen toimintatasoon. Tähän pyritään mahdollistamalla ikääntyneelle mielekästä, hänen arvolleen sopivaa tekemistä sekä yksityisyyttä. Voimaantumista tuetaan myös vaalimalla ikääntyneen sosiaalisten suhteiden säilymistä. Joustava, salliva, luottamuksellinen ja avoin ilmapiiri ja vuorovaikutus ovat tärkeitä voimaannuttavassa hoitotyössä. (Jutila 2013, 42–43.)

Kuntouttavan tai toimintakykyä tukevan hoitotyön käsitteen sijasta olisikin mielekkäämpää toteuttaa ja puhua voimavara- ja lähtöistä työotteesta, jossa huomioidaan ikääntyneen toimintakyvyn lisäksi hänen oma kokemuksensa, elämäntilanteensa ja yksilöllisyys. Tällöin ikääntyneen aktivoinnin ja motivoinnin lähteenä toimisivat ikääntyneen yksilöllinen elämäntyö, elämäntarina ja hyvän elämän kokemukset. Hoivan lähtökohtana ovat tasa-arvoinen kohtaaminen ja ikääntyneen yksilölliset tavat ja tuen tarpeet. (Kasurinen 2014, 22–23.)

Gerontologisessa hoidossa merkitykselliseksi muodostuu yksilöllisiä voimavaroja ja toimintakykyä tukeva ympäristö, joka tukee asukkaan toiminnan mahdollisuuksia, yksityisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Voimaannuttavan ympäristön ja hoitokulttuurin avulla ikääntyneelle annetaan mahdollisuus elää ja aistia kaikin keinoin. Ympäristön merkitys toiminnalle muodostuu sen luomista mahdollisuuksista, muistoista ja edellytyksistä. (Karppinen 2015, 38–40.) Ihmisen elämykset, voimavarat, osallisuus ja vuorovaikutus mahdollistavat ikääntyneenkin voimaantumisen, kehittymisen ja toimintakyvyn ylläpysymisen. Kulttuuritoiminnan yhdistämisellä hoitoon voidaan ennaltaehkäisevästi vaikuttaa ikääntyneiden terveyteen ja hyvinvointiin. Taide- ja kulttuuritoiminta antaa rajattomat mahdollisuudet omaan luomiseen ja sitä kautta syntyvään positiiviseen tunteeseen ja voimaantumiseen. (Liikanen 2011, 26; Cohen 2006, 8–9.)

Ihmisen toimintakyky on moniulotteinen ja se kuvaa ihmiselle merkityksellisiä ja välttämättömiä toimintoja hänen jokapäiväisessä elämässään. Toimintakyvyllä tarkoitetaan fyysistä, psyykkistä, kognitiivista ja sosiaalista toimintakykyä. Hyvä toimintakyky, toimintakyvyn tukeminen ja toimintakykyä tukeva ympäristö auttavat ikääntynyttä voimaan

hyvin ja selviämään arjestaan. Ihmisen toimintakykyä voidaan määrittää myös voimavara-
lähtöisesti. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2016; Laukkanen 2010,
261–262.)

Elämänhalu on ikääntyneen tärkeä voimavara. Elämänhalua edistää kokemukset olla ar-
vostettu ja tarpeellinen. Ikääntyneen kokemuksia omista voimavaroistaan tulisikin edistää
päivittäin, sillä suoriutuminen ja tarpeellisuuden tunteen vahvistuminen tukevat hänen
psykkistä hyvinvointia. Ikääntyneellä tulee olla ympäristö, jossa hän saa itse osallistua ja
toimia sekä kokea muistelemisen arvoisia hetkiä. (Räsänen 2011, 76.)

2.5 Osallisuuden ja toimijuuden tukemisen mahdollisuudet

Jokainen ihminen haluaa kokea itsensä merkitykselliseksi ja elämänsä mielekkääksi. Nä-
mä kokemukset ovat edellytys henkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille (Lii-
kanen 2011, 26). Toimettomuus ja aistiärsykkeiden vähyyt saattavat tuoda esille erilaisia
oireita tai niiden pahenemista, jota ei tarvitse lääkittää lääkkeillä vaan elämänsisällön ja
toiminnan lisäämisen kautta. Ikääntyneiden pitkäaikaishoidossa tarvitaan vahvaa ammat-
tiosaamista ja asennetta hoitaa asukkaita laaja-alaisella ammattitaidolla. (Numminen
2009, 19–20.) Kiinnostus kulttuuriin säilyy koko elämän, vaikka elinympäristö ja kunto
muuttuisivatkin. Ikääntyneen väestön määrän kasvaessa hoitoyksiköiden tulisiki huomi-
oida asukkaiden osallisuuden mahdollistaminen yksilöllisten lähtökohtien mukaan. (Lii-
kanen 2011, 26.)

Vanhuspalvelulaki määrittelee aiheeseen liittyen seuraavasti:

13§: ”Palvelut on toteutettava niin, että ne tukevat iäkkään henkilön hyvinvointia, ter-
veyttä, toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta.”

14§: ”Pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveystoimen palvelut on toteutet-
tava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvok-
kaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen,
hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan.” (STM
980/2012.)

MielenMuutos -hankkeessa nousi esiin pitkäaikaishoidon asukkaiden arjesta puuttuva toiminta ja mahdollisuus positiivisiin tunneilmaisuihin. Mahdollisuus osallistua toimintaan, olla vuorovaikutussuhteessa muihin sekä ilmaista omia tarpeitaan vähentävät muistisairaana ihmisen käytösoireita ja lisäävät hänen elämänlaatuaan. (Numminen 2011, 20.) Yhteisöllisyyden kokeminen vahvistaa ikääntyneen osallisuuden kokemuksia (Jutila 2013, 44). Mahdollisuus tehdä itse valintoja ja päätöksiä sekä osallistua toimintaan lisäävät myönteisen identiteetin tunteita. Erityisen tärkeitä nämä tunteet ovat varsinkin muistisairaille. On myös tärkeä muistaa, että aktiivisia kulttuurillisia menetelmiä voidaan käyttää myös toimintatuokioiden ulkopuolella, hoitotyön arjessa, päivittäisten toimintojen aikana. (Numminen 2011, 20.)

Toimijuus on tärkeä hyvinvoinnin tekijä. Olennaista vanhustyössä on, että vanhusta ei nähdä objektina vaan subjektina, silloinkin kun hänen toimijuutensa olisikin heikentymässä. Toimijuutta voidaan katsella hyvin laajasti sen eri yhteyksissä ja se ilmentää myös elämänlaatua ja sen moniulotteisuutta. Toimijuus sosiaalisen toimintakyvyn osalta on Jyrkämän teksteissä jaettu kuuteen eri ulottuvuuteen, jotka kytkeytyvät erillisiään osina toisiinsa. Ulottuvuuksia ovat; osaaminen, kykeneminen, haluaminen, täytyminen, voiminen ja tunteminen. Osaamisen ulottuvuus kuvaa opittuja tietoja sekä taitoja, henkilön erilaista pysyvää osaamista. Kykenemisen ulottuvuus kuvaa fyysistä ja psyykkistä kykyä. Haluamisen elementti kuvaa motivaatiota ja motivoitumista, tahtomista, päämääriä ja tavoitteita. Täytymisen elementillä tarkoitetaan fyysisiä ja sosiaalisia pakkoja ja rajoituksia. Voiminen liittyy mahdollisuuksiin, jotka ovat aina tilanneriippuvaisia. Tuntemisen ulottuvuus kuvaa ihmisen perusominaisuuksia arvioida, arvostaa, kokea ja liittää kohtaamiinsa asioihin ja tilanteisiin tunteitaan. (Jyrkämä 2007b, 205–206.) On tärkeää, että ikääntynyt saa tehdä oman elämänsä valintoja ja kokee sen itselleen mielekkääksi. Kun osaaminen, kykeneminen ja haluaminen ilmenevät sopusoinnussa toisiinsa, voi arki olla mielekästä terveydentilasta ja paikasta huolimatta. (Jyrkämä 2013, 425.)

Ikääntyneet ovat aktiivisia kulttuurin harrastajia, joiden aktiivisuus näkyy useimmiten yleisönä kuin itse tehden. Kaupunki Elvi -tutkimuksen mukaan monien ikääntyneiden tärkeimmät harrastukset olivat jatkuneet läpi elämän. Harrastus toi tutkimukseen osallistuneiden (77%) psyykkisiä vaikutuksia kuten mielihyvää, elämänhalua, iloa, mielenrauhaa ja muutosta arkirutiineihin. Konkreettisina vaikutuksina (43%) kunnon paranemista, oman työn jäljen näkemistä, ajankulua ja uuden oppimista. Sosiaalisina vaikutuksina

(15%) nähtiin sosiaalisten kontaktien saaminen ja ystävyysuhteiden saaminen. Vaikka ikääntymisen myötä aktiivisuus luonnollisesti vähenee, henkiset harrastukset näyttävät lisääntyvän. Myös luonto ja luonnossa liikkuminen ovat kaikille tärkeitä ja erityisesti tämä korostuu ikääntyneillä miehillä. (Liikanen 2011, 14–16.)

Ikääntyneiden elämänlaatuun vaikuttavat tutkimusten mukaan mm. osallistavan ja mielekkään tekemisen puute, yksinäisyys, koetun elämänlaadun heikkeneminen, liikkumisen vaikeudet, yhteiskunnan asenteet sekä ennaltaehkäisevän toiminnan riittämättömyys. Ikääntyneillä tuleekin siis olla mahdollisuus saavuttaa tarvittavat palvelut ja osallistua palvelujen kehittämiseen. (STM 2013, 17.) Laatusuosituksessa hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen kehittämiseksi 2013 on suositus iäkkäiden osallisuuden turvaamisesta kaikessa heitä koskevassa päätöksenteossa. Suosituksen mukaan iäkkään henkilön osallisuuden mahdollisuuksia tulee tukea palvelujen esteettömällä saatavuudella ja saavutettavuudella. Suosituksessa mainitaan, että tutkimukset osoittavat elämänlaatua heikentävinä tekijöinä olevan osallistavan ja mielekkään tekemisen puutteen, liikkumisvaikeuksien, yksinäisyyden, turvattomuuden, yhteiskunnan kielteisten asenteiden sekä palvelujen ja ennaltaehkäisevän toiminnan riittämättömyyden. (STM 2013, 17, 19–20.)

Erityisesti aistivammaisten kohdalla tulee osata kiinnittää huomiota ryhmätoimintoihin osallistumiseen ja siihen vaikuttaviin asioihin. Osallisuuden tukemisessa tulee huomioida fyysinen esteettömyys mm. apuvälineet, kuulolaitteet, apu sekä sosiaalinen esteettömyys mm. ilmapiiri, turvallisuus sekä lupa olla oma itsensä. Laatusuosituksen mukaan asukkaiden ulkoilumahdollisuuksia ympärivuorokautisissa toimintayksiköissä tulisi myös lisätä. (STM 2013, 19–20, 24.) Ikääntyneiden asukkaiden osallisuutta tulee tukea palvelujen ja toiminnan suunnittelun, toteutuksen ja laadun arvioinnin vaiheissa toimintakyvyn tasosta huolimatta. Tämän turvaamiseksi on tehtävä laajempaa yhteistyötä kunnan omien toimijoiden sekä kolmannen sektorin kanssa. (STM 2013, 9, 17.)

Riekkinen on vuonna 2015 tehnyt tutkimuskatsauksen Vanhusten osallistaminen sosiaaliseen ja kulttuurielämään: kokemuksia palveluasumisesta. Katsauksessa tarkastellaan vanhusten osallisuutta asumisyksikkönsä sosiaaliseen ja kulttuurilliseen elämään ihmisoi-keuksien näkökulmasta. Vanhusten osallisuus tutkimuksessa on määritelty heidän pääsy-, osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiinsa oman yksikkönsä ja ulkopuolisten tahojen sosiokulttuuriin tapahtumiin. Tutkimuksen mukaan vanhusten osallistamiselle on laki-

sääteinen velvoite ja varsinkin ympärivuorokautisessa palveluasumisessa asuville vanhuksilla on vahvempi tarve saada tukea osallistumiseensa kuin palveluasunnoissa asuvilla. Tutkimuskatsauksessa on viitattu Euroopan uuden sosiaalisen peruskirjan (Revised European Social Charter) artiklaan 23, jonka mukaan vanhusajan tulee olla taloudellisesti turvallista ja turvattua, lämminhenkistä sekä sosiaalisesti että kulttuurillisesti hyväksyttävällä tasolla. Artiklan mukaan ikääntyneiden tulee saada olla yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä ja osallisina aktiivisesti julkisessa, sosiaalisessa ja kulttuurillisessa elämässä. Kohdan 45 mukaan ikääntyneitä ei saa eristää heidän ikänsä perusteella vaan heillä on oikeus yhteiskunnan aktiviteetteihin osallistumiseen, vaikka he eivät enää olisikaan oikeustoimikelpoisia. Suomen sosiaali- ja terveysministeriön yhtenä päätavoitteena on edistää vanhusten osallisuutta kulttuurilliseen ja sosiaaliseen elämään. (Riekinen 2015, 3–4, 6–4.)

2.6 Hoito- ja palvelusuunnitelma sosiokulttuurisen hoitotyön tukena

Ikääntyneiden ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä on laadittava yhdessä asiakkaan ja hänen omaisensa kanssa hoito- ja palvelusuunnitelma. Siihen tulee kirjata asiakkaan tarpeet, hoidon ja palvelun tavoitteet sekä kuvata kattavasti toimet ja palvelut, joilla tavoitteita toteutetaan. Hoitoa ja palveluja on toteutettava suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti, jotta asiakkaalle voidaan taata laadukkaat ja vaikuttavat palvelut. (Valvira 2010, 25.) Hoito- ja palvelusuunnitelmaan tulee sisältyä tavoitteellinen suunnitelma kuntoutumisen edistämiseksi ja toimintakyvyn ylläpitämiseksi (Valvira 2016, 21). Liikanen korostaa Taitteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman ehdotuksessa, että hoito- ja palvelusuunnitelmaan tulee hoidon tarpeiden kirjaamisen yhteydessä kirjata myös asukkaan elämäntiedot, jolloin saadaan esille asukkaan harrastukset ja tottumukset. Näiden toiveiden ja tarpeiden toteuttajina tärkeimpiä ovat asukkaan omahoitaja sekä kulttuuritoiminnasta vastaavat henkilöt. (Liikanen 2010, 17–18.)

Kulttuurisuunnitelma on keino säilyttää asukkaalle mieluisat kulttuuriharrastukset osana ikääntyneen arkea. Kulttuurisuunnitelma tuo esiin ikääntyneen asukkaan kulttuurilliset tarpeet ja toiveet ja välittää tietoa asukkaan tarpeista häntä hoitavalle henkilökunnalle. Kulttuurisuunnitelman kautta myös asukas pääsee itse vaikuttamaan hänelle tarjotun kulttuuritarjonnan sisältöön. (Koponen 2011, 27–29.)

Hoito- ja palvelusuunnitelman yhteydessä tulee ottaa huomioon siis myös ikääntyneiden liikuntasuositukset. Ikääntyneen liikuntasuunnitelman laadinnasta on teoretietoa Ikäihmistien liikunnan kansallisessa toimenpideohjelmassa 2011. Julkaisun mukaan liikunnan merkitys palvelukeskuksissa on usein aliarvostettua ja geriatrisen kuntoutuksen yhtenä muotona suositellaan myös ulkoilua. Tärkeänä mainitaan liikunnallista elämää arvostava hoitokulttuuri sekä koko henkilökunnan sitoutuminen ja toimintakyvyn tukemisen menetelmien osaaminen. (Karvinen, Kalmari & Koivumäki 2011, 28–29.) Liikunta ja ikääntyminen – liikkeellä voimaa vuosiin -julkaisussa 2013 suositellaan ikääntyneille päivittäistä liikkumista lihasvoiman, tasapainon, liikkuvuuden ja kävelykyvyn säilymiseksi. Liikunnan hyvinvointivaikutuksista mainitaan myös mielen ja muistin hyvinvointiin vaikuttavat merkitykset sekä liikunnan sosiaalinen näkökulma. (Valtion liikuntaneuvosto 2013, 5.)

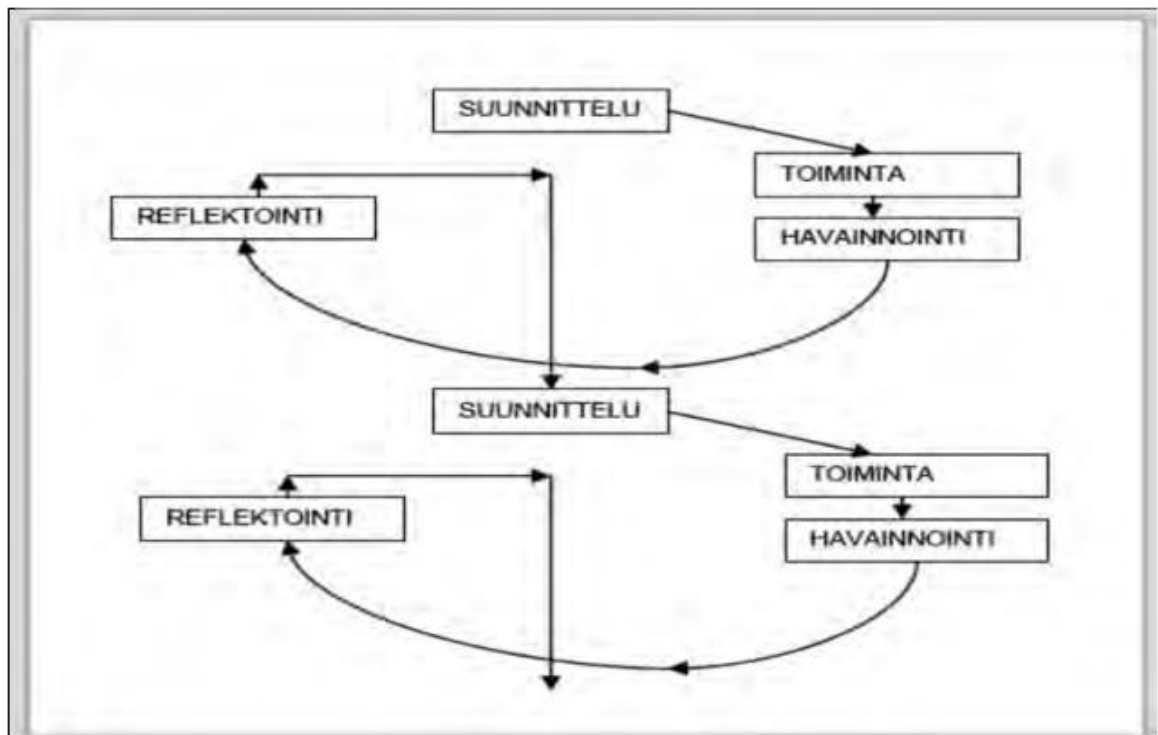
3 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI

3.1 Toimintatutkimus ja palvelumuotoilu tutkimusmenetelminä

Kehittämistyön tavoitteena on kehittää organisaation toimintatapoja asukkailta saadun tiedon ja asumispalveluyksiköiden henkilöstöjen ideoiden avulla palvelujen käyttäjien tarpeita vastaavaksi. Kehittämistyön aineistonkeruun tutkimusmenetelmänä on sovelletusti käytetty toimintatutkimusta ja palvelumuotoilua. (Heikkinen 2010, 220). Toimintatutkimus on menetelmänä lähellä myös kehittävää työn tutkimusta ja työkonferenssia kehittämismenetelmänä. Yhdistävää kaikissa on se, että tutkija ei ole ulkopuolinen havainnoija vaan osallistuva ideoiden käsittelijä ja syventäjä. (Anttila 2006, 439.)

Toimintatutkimuksen avulla pyritään parantamaan käytäntöjä, ratkaisemaan ongelmia käytännössä sekä lisäämään henkilöstön ymmärrystä asioista työyhteisössä. Toimintatutkimusta voidaan käyttää uusien näkökulmien löytämiseen ja työntekijöiden ja tutkijan välisen kommunikoinnin parantamiseksi. Toimintatutkimusta tehdään yleensä yhteistyössä henkilöstön kanssa, jolloin kaikki käytännön muutosprosessiin osallistuvat ovat sitoutuneita projektiin. (Metsämuuronen 2008, 29–30.) Toimintatutkimuksen lähtökohtana on

reflektiivinen ajattelu, jonka avulla pyritään ymmärtämään ja tätä kautta kehittämään uudenlaista toimintaa. Toimintatutkimuksen avulla voidaan auttaa ihmisiä tutkimaan tämänhetkistä todellisuutta ja tätä kautta muuttamaan sitä. Reflektiivisyys ilmenee toimintatutkimuksessa kehämäisenä toimintana, jossa havainnoinnin, reflektoinnin ja uudelleen suunnittelun syklit seuraavat toisiaan. Päämäärät muotoutuvat tarkemmiksi alkuperäisestä päämäärästä tutkimuksen edetessä. Toimintatutkimukselle tyypillinen spiraalimainen malli syntyy, kun nämä syklit toistuvat uudelleen perätysten (kuvio 3). Toimintatutkimuksessa toiminta ja tutkiminen kulkevat samanaikaisesti kehittämisprosessina. Teoria, toiminta ja käytännön kokemukset kulkevat rinnatusten kuvaten kokonaisvaltaisesti asiaa eri näkökulmista ja mahdollistaen myös osallistujille oppimistilanteen toiminnan arvioinnista ja sen kehittämisestä. (Heikkinen 2010, 219–221; Metsämuuronen 2008, 31; Salonen 2015, 15–16.) Toimintatutkimus tuottaa hyödyllistä, uutta tietoa tutkittavalle yhteisölle, antaen mahdollisuuden muuttaa toiminnassa käytäntöjä ja analysoida ja löytää ratkaisuvaihtoehtoja havaittuihin ongelmiin yhteistyössä kohdeyhteisön kanssa (Grönfors 2011, 69).

Kuvio 3. Toimintatutkimuksen spiraalimalli (Salonen 2013, 16).

Toimintatutkimuksen keskeisenä piirteenä on prosessin yhteisöllisyys ja toimintatutkimuksen tekijän mukana olo kehitettävässä yhteisössä. Tyypillistä on työyhteisön jäsenten

sitoutuminen tutkimukseen. Toimintatutkimuksessa saadaan tietoa, joka on tulkinta jostakin tietyistä näkökulmasta. Tutkimusraportissa tulee selkeästi näkyä ne yhteydet, joiden kautta tutkija on suhteessa tutkimuskohteeseensa. (Heikkinen 2010, 223–224.)

Kehittämistyössä on toimintatutkimuksen lisäksi palvelumuotoilun piirteitä. Palveluiden kehittäminen on aina uuden luomista. Palvelumuotoilun lähtökohtana on organisaation tavoitteet ja resurssien määrittely. Tämän jälkeen pyritään syventämään asiakasymmärrystä ja organisaation tavoitteita. Palvelumuotoilussa saadun tiedon pohjalta ideoidaan ratkaisuja, joita kokeillaan asiakasryhmän kanssa ja lopuksi toiminta viedään asiakkaiden käyttöön, kehitettäväksi ja uudelleen arvioitavaksi. Palvelumuotoilu on keino yhdistää vanhoja tapoja uudelleen, eikä se vaadi aina uuden innovointia. (Tuulaniemi 2011, 24, 126–131.)

Palvelumuotoilun lähtökohtana on ihminen, jolla on tarpeita. Ilman palvelujen käyttäjää ei ole tarvetta palveluille. Näiden tarpeiden paras asiantuntija on ihminen itse. Palvelujen tuottamisen takana ovat niitä käyttävät asiakkaat, asiakaspalvelijat sekä palveluihin liittyvät ympäristöt. Palveluissa on aina kysymys vuorovaikutuksesta. Tämän vuoksi palveluja tuottaessa merkittäväksi nousee ymmärrys ihmisten tarpeista ja toiminnan motiiveista. Tätä kutsutaan asiakasymmärrykseksi. Asiakasymmärryksen avulla voidaan ymmärtää, mistä elementeistä palvelujen arvo asiakkaalle muodostuu. Ennakoivan asiakasymmärryksen kautta voidaan suunnitella toimintaa, jolla pystytään paremmin vastaamaan palvelujen käyttäjän tarpeisiin. (Tuulaniemi 2011, 16–17, 66.)

Palvelumuotoilun keskeisimpiä menetelmiä on yhteiskehittäminen, jossa palvelua kehitetään eri osapuolten kanssa. Yhteiskehittäminen on palvelumuotoilun työtapa, ei varsinaisen kehittämisen työkalu. Yhteiskehittämisen tarkoituksena on saada palveluun liittyvät asiat ja näkökulmat huomioiduksi mahdollisimman laaja-alaisesti jo tiedon keräämisen ja analysoinnin vaiheessa. Yhteiskehittäminen ei kuitenkaan tarkoita eikä vaadi sitä, että kaikki palvelun eri osapuolet ovat mukana päättämässä millainen lopullisesti toteutettu palvelu on. Yhteiskehittämisessä voidaan käyttää lähes kaikkia suunnittelutyökaluja sovelletusti. (Tuulaniemi 2011, 71, 73.)

Sosiokulttuurinen toiminta vaatii toteutuakseen usean eri palan yhteensovittamista, jotta päästään asukkaan tarpeita vastaavaan, yksilöllisyys huomioivaan lopputulokseen. Sosio-

kulttuurinen toiminta on osa asumispalveluyksikön toiminnan sisältöä ja osana asukkaiden jokapäiväistä arkea, elämänlaadun tärkeänä osatekijänä. Toiminta vaatii onnistuakseen ymmärrystä asukkaiden tarpeista ja toiveista, persoonasta ja eletystä elämästä. Sosiokulttuurinen toiminta on työyhteisöissä tiedostettu kehittämistä tarvitseväksi osa-alueeksi asukkaiden palvelukokonaisuudessa ja tämän vuoksi noussut kehittämistyön aiheeksi.

Palvelumuotoiluprosessi etenee vaiheittain. Ensimmäinen vaihe aloitetaan määrittelemällä ratkaistava ongelma, asiakkaiden tavoitteet ja palvelun tuottajan lähtökohdat. Ensimmäisen vaiheen jälkeen aloitetaan tutkimus, jonka kautta saadaan näkemys kehittämis-kohteesta, toimintaympäristöstä, resursseista ja käyttäjätarpeista. Tämän mukaan tarkennetaan myös palvelun tuottajan strategiset tavoitteet. Tutkimusvaiheen jälkeen prosessi etenee suunnitteluvaiheeseen, joka koostuu ideoinnista, konseptoinnista ja prototypoinnista. Palvelukonsepti viedään markkinoille palvelutuotantovaiheessa, jolloin se testataan ja kehitetään asiakkaiden avulla. Tässä vaiheessa suunnitellaan myös palvelun tuottaminen. Palvelumuotoiluprosessin viimeisessä vaiheessa arvioidaan ja mitataan palvelun toteutumista. Saatujen kokemusten perusteella palvelua voidaan vielä hienosäätää. (Tuulaniemi 2011, 127–128.)

Kehittämistyön toteutus viittaa vahvasti toimintatutkimuksen ohella palvelumuotoiluun sisältäen yhteiskehittämistä usealla eri osallistujatasolla, asiakastarpeiden selvittämisen, toiminnan ideoinnin ja suunnittelun sekä palvelun kokeilun ja kehittämisen käytännössä. Kehittämistyössä ei kuitenkaan päästä enää syvällisemmin arvioimaan koko suunnitellun palvelun toteutumista käytännössä, koska käytännön juurtuminen neljään eri toimintayksikköön vie aikaa. Tämä arviointi tullaankin toteuttamaan varsinaisen kehittämistyön jälkeen työelämässä, kun toiminta on alkanut vakiintua osaksi hoivatyötä. Palvelujen arviointia pystytään kuitenkin tekemään prosessin osista suhteessa lähtötilanteeseen ja kehittämistyön tavoitteisiin. Lisäksi käytännön kokeilua ja arviointia on prosessin aikana tehty eri osa-alueilla, kuten asukkaiden elämäntarinalomakkeiden käyttöönotossa ja niistä saatujen tietojen esille tuomisessa, asukkaiden osallisuuden lisäämisessä toiminnan suunnitteluun asukaspalaverien kautta sekä suunnitellun toiminnan muutoksessa suhteessa lähtötilanteeseen.

3.2 Kyselyn avulla asukkaiden mielipiteet näkyviksi

Kehittämistyön kyselytutkimus on osa laadullista, toimintatutkimuksen aineistonkeruuta. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus päästä yleistettävään tulokseen vaan pikemminkin kuvata ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä ja tapahtumaa. Laadullisesti tutkimuksessa tärkeää on, että siihen osallistuvilla henkilöillä on mahdollisimman paljon tietoa ja kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Tällöin tiedon antajiksi on hyvä valita henkilöitä, joilla on tutkimuksen tarkoitukseen sopivaa tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85–86.)

Lomakekyselyä voidaan käyttää laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä, jos vastaajien määrän oletetaan jäävän pieneksi tai jos kyselyyn osallistuneet henkilöt voidaan vastausten perusteella luokitella luokkiin, joita laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää. Luokittelussa voidaan tällöin käyttää esimerkiksi luokkia: erittäin kiinnostunut, jonkin verran kiinnostuneet, ei kiinnostuneet jne. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 74–75.) Kyselyä on perusteltua käyttää laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä, kun halutaan tietoa siitä, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii valitulla tavalla. Kyselyn haasteena on kuitenkin vastaajien sitoutuminen kyselyyn vastaamiseen. (Kananen 2015, 203–204.) Kysely sopii aineistonkeruumenetelmänä parhaiten prosessin alkukartoitusvaiheeseen ja vaikutusten arvioinnin mittaamiseen (Kananen 2014, 102).

Kyselyn vastausten tulee olla tarkasti harkittuja ja niiden tulee tukea tutkimuksen tarkoitusta ja ongelmanasettelua (Tuomi & Sarajärvi 2013, 74–75). Kyselyyn valittiin strukturoidut kysymysmuodot. Strukturoitu kysymys tarkoittaa valmiiksi asetettuja vastausvaihtoehtoja. Strukturoitujen kysymysten vastausvaihtoehdot kyselyssä on asetettu niin, että niiden vastausvaihtoehdot ovat toisensa poissulkevat. Strukturoiduissa kysymyksissä on sanalliset vastausvaihtoehdot, joita vastaavat numerot. Numeroiden avulla tutkimustulosten tarkastelu ja raportointi ovat loppuvaiheessa helpompaa. (Menetelmäopetuksen tietovaranto [www-sivut](#) 2016.) Kyselylomakkeeseen valittiin strukturoidut kysymykset, koska kehittämistyön tekijä halusi, että asukkaiden oli mahdollisimman helppo vastata kysymyksiin yksin tai yhdessä avustajansa kanssa eikä vastaaminen veisi heiltä kohtuuttomasti aikaa. Tällä pyrittiin vaikuttamaan positiivisesti myös vastausprosenttiin. Lisäksi strukturoitujen vastausvaihtoehtojen perusteella, lopullinen vastausten luokittelu oli kehittämistyössä tarkoituksenmukaista laadullisin analyysimenetelmin. Vastausvaihtoehtojen

perusteella aineisto oli luokiteltavissa kysymyksiin vastanneiden kiinnostusten mukaisiin luokkiin.

Asukaskyselyyn valittiin kysymykset, jotka tukevat kehittämistehtävän tutkimuksellisia tavoitteita ja kysymyksiä. Kyselyvastausten tavoitteena oli antaa arvokasta pohjatietoa ja suuntaa työskentelyn kehittämiseksi asukasnäkökulmasta. Kysymysten perusteella haettiin myös vahvistusta työn merkitykselle ikääntyneen asumispalveluyksikössä asuvan henkilön yksilöllisyyden tiedostamisen ja tukemisen näkökulmasta. Kysely toteutettiin laadullisesti, koska vastaajien määrän tiedettiin jäävän alhaiseksi yksiköissä asuvien asukkaiden kuntoisuus huomioiden.

Kyselyyn osallistui asukkaita kaikista Pöytyän kunnan asumispalveluyksiköistä ja vastauksia tuli yhteensä 20 asukkaalta. Kyselyyn saivat vastata kaikki asukkaat, jotka kyselylomakkeen pystyvät terveydentilansa puolesta täyttämään yksin tai avustajan kanssa. Tässä valinnassa kehittämistyöntekijää auttoivat ne osastojen hoitajat, jotka parhaiten asukkaat tunsivat. Kyselyn tarkoituksena oli antaa suuntaa asukkaiden vastauksista ja vastausten perusteella voitiin saada vahvistusta kehittämistyön tarkoitukselle. Kysely ei ollut asumispalveluyksikön asukkaiden mielipiteitä yleistävä kysely. Sen oli tarkoitus saada esille mahdollisia yksiköllisiä eroja harrastustoiveiden osalta ja antaa suuntaa harrastustoiveiden laajuudesta.

Kyselyn mukana asukkaille lähetettiin saatekirje, jossa kerrottiin kehittämistyön ja kyselyn tarkoituksista. Hoitajat kertovat omissa yksiköissä mahdollisuudesta osallistua kyselyyn ja kartoittivat osallistuvat asukkaat. Kyselyn tarkoituksena oli saada tietoa toiminnan tämänhetkisestä tilasta ja asukkaiden toiveista toiminnan suhteen. Kyselylomakkeessa (LIITE 1) oli strukturoituja kysymyksiä. Lomakkeen rakenne oli pyritty pitämään selkeänä, helposti vastattavana ja kysely lyhyenä, helposti täytettävänä. Kysely toteutettiin paperilomakkeilla, johon vastaaja ympyröi hänelle parhaiten sopivimmat vastausvaihtoehdot. Strukturoitujen kysymysten vastausvaihtoehdot on numeroitu tulosten analysoinnin helpottamiseksi. Aineisto käsiteltiin ja raportoitin saatujen kategorioiden mukaisesti, jotka vastasivat kehittämistyön tavoitteisiin. Kategorioiksi tulivat asukkaiden elämänselämä ja yksilöllisyys, osallistuminen toiminnan suunnitteluun sekä osallistuminen toimintaan. Näiden pohjalta kyselyä myös käytiin läpi työpajoissa ja raportoitin kehittämistyössä. Lomake esiteltiin pienellä hoitohenkilökuntaan kuuluvalla ryhmällä, jotta siihen pys-

tyttiin tekemään tarvittavia muutoksia sekä saamaan lomakkeesta ikäihmisille selkeästi täytettävä.

Asukkaat täyttivät kyselylomakkeen kaikissa palveluasumisyksiköissä kesän 2016 aikana (20 vastausta). Kyselyssä kysyttiin sosiokulttuurisen toiminnan nykytilaa sekä kartoitettiin asukkaiden mieltymyksiä sen eri osa-alueilla. Kyselyssä sosiokulttuurinen toiminta oli asukkaille nimetty harrastetoiminnaksi, koska tämä on terminä heille helpompi ja selkeämpi ymmärtää. Kyselyssä kysyttiin myös asukkaiden tämänhetkistä osallistumista sosiokulttuurisen toiminnan suunnitteluun ja halukkuutta osallistua toimintaan ja sen suunnitteluun jatkossa.

3.3 Benchmarking - hyviä käytäntöjä etsimässä

Benchmarking on vertaisarviointi/vertailukehittämismenetelmä, jossa omaa toimintaa verrataan parhaaseen tiedossa olevaan, omankaltaiseen tai parempaan toimintaan. Vertaisarvioinnin kautta voidaan löytää tietoja tai taitoja, joita voidaan käyttää hyödyksi oman toiminnan kehittämisessä. Vertailukehittämisen avulla omia toimintaprosesseja voidaan kehittää oppimalla toisten toiminnasta. Menetelmän avulla organisaation on mahdollisuus kyseenalaistaa omia toimintatapojaan rakentavasti. (Strömmer 2005, 55; Soste www-sivut 2016). Vertaisanalyysiprosessissa on tärkeää aluksi määritellä vertaisarvioinnin tavoitteet. Vertaisarviointikohde voi olla samalta alalta tai eri toimialalta, riippuen mitä arvioinnilla haetaan. Vertailuanalyysin tavoitteena ei ole verrata koko toimintaa, vaan löytää parhaita toiminnon osia, joita voidaan vertailla keskenään. (Haukijärvi, Kangas, Knuutila, Leino-Richert & Teirasvuori 2014, 56).

Vertaisarviointia voidaan toteuttaa monessa eri muodossa esim. käyntinä, haastatteluna, työpajoina sekä tiedon etsintänä esimerkiksi verkosta. Menetelmä soveltuu käytettäväksi niissä tilanteissa, joissa kaivataan uusia ratkaisumalleja tai uutta näkökulmaa. Vertaisarviointia ennen tulee analysoida toiminnan oma tila, etsiä sopiva/sopivat vertaisarviointikumppanit ja suunnitella tarvittava tiedon saanti, jotta se pystytään jälkikäteen analysoimaan oman toiminnan kehittämiseksi. (Soste www-sivut 2015.)

Vertailukehittäminen sopii kehittämistyöhön menetelmänä, jonka avulla saadaan tietoa siitä, miten muissa vastaavissa vanhusten asumisyksiköissä on kehitetty kulttuuri- ja harrastustyötä ikääntyneiden hyödyksi.

Kulttuuritoiminta on viimeisten vuosien aikana ollut monen asumispalveluyksikön kehittämiskohteena ja hyviä kulttuuritoiminnan käytännössä testattuja malleja on yhteydenottojen jälkeen löytynyt jo useasta paikasta. Kehittämistyössä vertailukehittämisen tavoitteena oli löytää kumppanit, joiden toimintaa on kehitetty vahvasti asukkaiden lähtökohdista ja tarpeista lähtöisin ja joissa on luovasti ja rohkeasti kehitetty koko sosiokulttuurisen toiminnan prosessia. Tärkeä lähtökohta oli myös suhteellisen sama henkilöstöresurssointi tai resursoinnin mahdollisuudet. Vertailukehittämisen osiossa hyödynnettiin sekä henkilökohtaisia tiedonantoja sähköpostitse sekä verkosta saatavia lähteitä. Vertailukehittämisen lähtökohtana oli hankkia tietoa vertaiskumppaneilta koko sosiokulttuurisen prosessin osalta suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista sekä yhteistyötavoista. Vertaisarvioinnissa hyödynnettiin myös omien yksiköiden kehitetyn toiminnan osa-alueita.

Ennen vertaiskumppanien etsintää selvitettiin Pöytyän kunnan omien asumispalveluyksiköiden nykytila ja toiminnan puitteet, jotta vertaiskohteiden haku voitiin suunnata oikeisiin kohteisiin. Omien asumispalvelukeskusten keskuudesta löydettiin toiminnan rungoksi jo joitakin asioita ennen varsinaisia työpajatapaamisia. Koska yksiköissä oli jo ennen toteutettujen projektien ja vakiintuneiden toimintatapojen myötä hyviä toimivia asioita harrastetoiminnan osalta, käytettiin tätä tietoa hyväksi myös kehittämistyön osana. Tätä tietoa ei varsinaisesti erikseen kerätty, vaan tieto ja toimintakäytännöt jaettiin henkilökunnan työpajatapaamisten yhteydessä toimintamallia suunniteltaessa, jossa ne parhaiten tulivat esille aiheeseen liittyvien ideointien yhteydessä.

Kehittämistyön benchmarking-kohteiksi haluttiin oman alan vastaavanlaisia yksiköitä. Toisaalta kehittämistyöhön olisi voinut löytyä hyvinkin käytettäviä malleja tai ainakin asioita hieman erilaisestakin työympäristöstä, mutta tämä rajattiin kuitenkin pois työstä, koska kehittämistyön tarkoituksena on saada aktiivinen perustoiminta käyntiin kaikissa yksiköissä. Käytännön aktiivisen jalkautumisen jälkeen toimintaa voidaan jatkossa suunnitella ja kehittää eteenpäin monipuolisemmin ja luovemmin. Kehittämistyössä ulkopuolisilta toimijoilta vertaisarvioinnin tietoja kerättiin internetissä löytyvien tietojen, sekä henkilökohtaisten sähköpostiviestien välityksellä saatujen tarkempien tietojen avulla.

Vertaisarviointikumppaneiksi ja vertaisarvioinnin toimintatavoiksi valikoituivat internetistä löydettyjen ja henkilökohtaisesti saatujen vastausten perusteella Kerttulin vanhainkodin osasto 2, Palvelutalo Rudolf, Tervaskannon palvelukeskus sekä MielenMuutos -hankkeen raportissa kuvattu toiminta. Valituissa kohteissa sosiokulttuurisen toiminnan mallia ja toimintatapoja oli kehitetty suunnitelmallisesti ja niitä käydään tarkemmin läpi kehittämistyön tuloksissa. Kehittämistyön tekijä oli yhteydessä myös muihinkin vanhusenhoidon yksiköihin, mutta toiminnan tason tai yhteyden oton puuttumisen vuoksi osa kohteista karsiutui pois vertailukehittämiskohteista. Valittujen kohteiden toiminnassa oli kaikissa jotakin sellaista, mitä Pöytyän kunnan asumispalveluyksiköiden omassa toiminnassa ei vielä ole. Toiminta ja resurssit huomioon ottaen ne voitaisiin helposti viedä käytäntöön toteutettavaksi toimintatavaksi asumispalveluyksiköissä.

Vaikka vertailukehittäminen oli yhtenä keinona kehittää myös vapaaehtoistyötä, niin selkeästi Pöytyän kunnan asumispalveluyksiköiden vapaaehtoistoiminnan tarpeisiin vastaavaa mallia tai ideoita ei vertailukehittämiskohteista suoran löytynyt. Ongelmana ilmeni se, että läpi käydyissä kohteissa vapaaehtoistoiminta oli laajemmassa mittasuhteessa jonkin järjestön kautta organisoitua tai samalla tasolla kuin nykyinenkin vapaaehtoistointamme. Lisäksi vapaaehtoistyössä toimivilla henkilöillä on tällä hetkellä innostusta olla luomassa uusia, erilaisia mahdollisuuksia kehittää vapaaehtoistyötä ikääntyneiden parissa ja ideoita toiminnan kehittämisestä löytyy heiltä runsaasti. Tämän vuoksi ikäystäväpala-vereissa emme käyttäneet vertaisarvioinnista saamaa tietoa, eikä sitä tähän työhönkään ole laajemmin kirjattu suunnitelmista poiketen.

3.4 Työpajatapaamiset kehittämistyön pohjana

Henkilökunnan ja vapaaehtoistahojen kanssa työmenetelmänä käytettiin työpajatapaamisia. Työpajan tarkoituksena on pienryhmätyöskentelyllä aikaansaada luova vuorovaikutusprosessi, jossa kerätään ja jaetaan tietoa. Työskentelyssä voidaan hyödyntää kirjallisia lähteitä aiheesta. Ryhmä kokoaa työskentelynsä tuloksena saadun tiedon ja saatu tieto käydään läpi ryhmän kesken. Työryhmä voi työskennellä myös ideamenetelmiä hyödyntäen, jolloin asiaan etsitään uusia ideoita, ajatuksia tai jonkin asian tekemiseen. (Haukijärvi, Kangas, Knuutila, Leino-Richert & Teirasvuo 2014, 18, 35.)

Ideariihä on menetelmä, jonka avulla pystytään tuottamaan yhteistyössä useita ideoita. (Jyväskylän yliopisto www-sivut 2016). Ideat tuotetaan aluksi vapaasti kaikkien toimijoiden kesken, jonka jälkeen niitä lähdetään jalostamaan sen mukaisesti, mitkä ideoista koetaan kehityskelpoisiksi. Ideariihä kannustaa siihen osallistuvia henkilöitä osallistumaan kehittämiseen sekä innostaa luomaan uutta ja ajattelemaan ennakkoluulottomasti. Järjestelmällisessä ideariihessä kaikki osallistujat osallistuvat tilanteeseen, järjestäytymättömässä ideariihessä osallistujat esittävät ideoitaan vapaasti, niiden tullessa mieleen. (Jyväskylän yliopisto www-sivut 2016.)

Työpajatyöskentely toimi kehittämistyössä lopullisen aineiston yhteen keräämisen menetelmänä, uuden ideoinnin mahdollisuutena sekä yhteisenä kehittämistyömenetelmänä. Työpajatyöskentelyä toteutettiin kahden eri ryhmäkoonpanon kanssa: henkilökunnan työpajana sekä järjestöjen, kunnan toimijoiden sekä vapaaehtoisten työpajana, jota kehittämistyössä jälkeinpäin käsitellään nimellä ikäystäväpalaveri. Tällä nimellä toteutettiin myös tapaamiset työpajaan osallistuneiden tahojen kanssa. Varsinkin ikäystäväpalaveri toimi pitkälti järjestäytymättömän ideariihen tapaan, jolloin kaikki osapuolet esittivät käsiteltävään asiaan omia ideoitaan ja niitä jalostettiin osallistujien kesken palaverin aikana ja lopuksi niistä koostettiin kehitettyjen ideoiden yhteenveto. Työpajan jäsenet toimivat ideariihen osapuolina erittäin aktiivisesti ideoita luoden ja kehittäen ja menetelmä sopikin hyvin toimijoiden ollessa kaikkien aktiivisia osallistujia. Myös henkilökunnan työpajoissa toteutui ideariihen periaate, mutta sen toteutuminen sitoutui ikäystäväpalaveria enemmän ennalta määrättyihin tarkempiin aihealueisiin, jotka olivat tulleet esille benchmarkingtiedoista, asukaskyselyistä ja ikäystäväpalaverista. Ideariihen toteutuminen oli järjestäytynyttä, koska kehittämisprosessissa on mukana 4 eri asumispalveluyksikköä, joiden kaikkien osallisuus kehittämisprosessiin piti varmistaa.

Kehittämistyön henkilöstön työpajoihin oli kutsuttu mukaan jokaisesta asumispalveluyksiköstä työntekijöitä, joiden vastuualueena on viriketoiminnan suunnittelu omissa asumispalveluyksiköissään. Näiden osallistujien tehtävänä oli tuoda mukanaan työpajoihin oman työyhteisönsä näkemyksiä ja ajatuksia sekä viedä kehittämistyön kuluessa tapaamisista saamaansa tietoa omiin työyhteisöihinsä. Henkilökunnan muodostamissa työpajoissa oli mukana myös kehittämistyöntekijä, joka osallistuu työpajassa toiminnan kehittämi-

seen. Hänen tehtävänään oli tuoda ryhmän muille jäsenille aiheeseen liittyvää tutkittua tietoa sekä jo käytännössä toimivia malleja muista vanhusten asumispalveluyksiköistä.

Kehittämistyön toisessa työpajaryhmässä oli mukana toiminnassa mukana olevia kunnan sekä kolmannen sektorin toimijoita sekä kehittämistyöntekijä. Tässä ryhmässä keskusteltiin eri toimijoiden mahdollisuuksista olla mukana ikääntyneiden harrastustoiminnan järjestämisessä sekä toiminnan kehittämisessä. Kehittämistyöntekijä oli tässä ryhmässä yhtenä ryhmän jäsenenä. Hänen tehtävänään oli kertoa työpajan tavoitteista sekä tuoda tietoa asumispalveluyksiköiden näkökulmasta, toiveista ja yhteistyön mahdollisuuksista sekä mahdollisesti muualla vanhusten asumispalveluyksiköiden toimivista käytännöistä.

Työpajojen tapaamisten tuotokset taltioitiin kirjallisesti muistioiksi myöhempää raportointia varten. Hoitohenkilökunnan työpajojen aiheena oli koota yhteen toimintatapaa, jolla jokaisessa asumispalveluyksikössä saataisiin yksilölliset tarpeet huomioon ottava sosiokulttuurinen toiminta näkyväksi osaksi asukkaiden arkea. Työpajassa pohdittiin myös keinoja sosiokulttuurisen toiminnan järjestämiseen, sujuvaan yhteistyöhön ja ideoiden jakamiseen asumispalveluyksiköiden kesken.

3.4.1 Henkilökunnan ensimmäinen työpajatapaaminen

Henkilökunnan ensimmäisessä työpajatapaamisessa keväällä 2016 kartoitettiin palvelukeskusten lähtötilannetta ja mietittiin yksikkökohtaisesti kehittämiseen vaikuttavia asioita. Paikalla olivat asumispalveluyksiköiden vastaavat sairaanhoitajat, mukaan lukien kehittämistyön tekijä. Vastaavien hoitajien läsnäolo oli tärkeää alussa, jotta voitiin määritellä käytettävissä olevat resurssit yksikkö kohtaisesti. Tapaamisessa keskusteltiin myös jo käyttöön otettujen kulttuuri- ja liikuntasuunnitelmien luomisesta ja toteutumisesta. Kartoituksessa käytiin läpi seuraavat asiat: *Onko kaikille asukkaille tehty liikunta- ja kulttuurisuunnitelma osaksi hoito- ja palvelusuunnitelmaa? Miten asukkaan elämäntarina näkyy hänen hoidossaan? Miten asukkaat osallistuvat yksikkönsä toiminnan suunnitteluun? Kuinka usein yksikössä on tarjolla järjestettyä toimintaa? Miten toiminnasta ilmoitetaan asukkaille? Ketkä toiminnan järjestämiseen osallistuvat? Miten asukkaan osallisuutta toimintaan arvioidaan?*

Jokainen läsnäolija kertoi oman yksikkönsä nykyhetken sosiokulttuurisen toiminnan tilasta tapaamisessa. Kertomuksissa käytiin läpi yksikkökohtaisesti yllä mainittujen kysymysten vastaukset ja jokainen sai lisäksi kertoa myös muuta asiaan liittyvää, omassa yksikössä toteutuvaa toimintaa tai tapaa. Kehittämistyön tekijä piti palaverista kirjallista muistiota, johon hän kirjasi osallistujien kertomukset yksiköiden toiminnasta. Tämän muistion perusteella koottiin kehittämistyötä varten koosteet jokaisesta yksiköstä.

Yläneellä Kartanokodissa ja Yläneen ryhmäkodissa harrastustoiminnan suunnittelusta vastaavat toimintaterapeutti sekä huvitustoimikunnan jäsenet. Huvitustoimikuntaan kuuluu toimintaterapeutti sekä hoitajia ja toimikunnan tarkoituksena on suunnitella Kartanokodin ja Yläneen ryhmäkodin toimintaa ja ohjelmaa sekä tiedottaa siitä muita hoitajia ja asukkaita. Toimintaterapeutti työskentelee arkipäivisin Kartanokodin ja Yläneen ryhmäkodin viriketoiminnan toteuttajana. Kerran viikossa hänen työpanoksensa on asumispalveluyksikön ulkopuolella asuvien ikäihmisten päivätoiminnan ohjauksessa, jonne ei osallistu asumispalveluyksikön asukkaita. Kuukauden harrastustarjontaa suunnitellaan kuukausittain huvitustoimikunnan palaverissa ja suunnitelmasta tiedotetaan asukkaille osastojen ilmoitustauluilla olevan kalenterin välityksellä. Tarjolla on sekä liikunnallisia että kulttuurillisia virikkeitä sekä vapaaehtoistyöntekijöiden että kansalaisopiston kanssa yhteistyössä järjestettyjä ryhmiä, retkiä, tapahtumia. Toimintaa on tarjolla 3–6 kertaa viikossa suunnitelmallisesti, mutta suunnitelman systemaattisessa toteutumisessa on ilmennyt puutteita, johtuen siitä, että tarvittava tietoa ja taitoa ei kaikilla hoitajilla ole tarpeeksi. Myös selkeää toiminnan järjestämisvetovastuuta ei ole määritetty. Asukkaille aiheutuu siis joskus myös pettymyksiä, kun ilmoituksesta huolimatta henkilökunta ei olekaan järjestänyt suunnitelman mukaista toimintaa. Ajoittain toiminnan toteutumattomuuden taustalla näkyy myös hoitajien negatiivinen tai välinpitämätön asenne kulttuurillisia menetelmiä ja niiden vaikuttavuutta kohtaan.

Asukkaat osallistuvat toiminnan suunnitteluun vain satunnaisesti, eikä suunnittelussa oteta selkeästi huomioon asukkaiden elämänkaarilomakkeilla esille tulleita asioita. Elämänkaarilomakkeet jäävät helposti kansioon, niihin ei tutustuta, eivätkä ne täten anna lisäarvoa asukkaan yksilöllisen hoidon suunnittelulle ja toteutukselle. Asukkaan elämänkaari-tietoja ei hyödynnetä asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelman laadinnassa. Kuukausittainen toimintasuunnitelma luodaan hoitajien näkemysten mukaan siitä, mikä on koettu olevan asukkaille mieluista tai mitä he ovat toivoneet, satunnaisesti palaverissa voi olla

asukasjäsen. Asukaskokouksia ei pidetä. Päivittäisen toiminnan lomassa osastoilla asukkaat osallistuvat hoitajien heille tarjoamiin kodinhoidollisiin, toiminnallisiin ja sosiaalisiin toimintoihin. Osalle asukkaista on tehty tavoitteellinen kulttuuri- ja liikuntasuunnitelma omahoitajien toimesta, asiasta on keskusteltu työyhteisössä jo pidemmän aikaa, mutta se ei ole käytännössä juurtunut toimintatavaksi. Osalle asukkaista on myös tehty voimaannuttava huoneentaulu, jossa on asukkaalle tärkeitä asioita ja koosteet hoito- ja palvelusuunnitelman liikunta- ja kulttuurisuunnitelmista. Nämä taulut on työyhteisössä koettu merkityksellisiksi arjen hoivatyön tueksi ja välineiksi. Harrastustoimintaan osallistumista seurataan henkilökohtaisten osallistumiskalenterien avulla, johon kirjaaminen ei ole systemaattista joka vuorossa. Omahoitajat on ohjattu kirjaamaan koosteet kuukausittain potilastietojärjestelmään arvioiden toteutunutta toimintaa suhteessa tavoitteisiin, mutta tämä ei tapahdu jokaisen asukkaan kohdalla.

Riihikosken Riihikodissa on asukkaille esillä toiminnan viikko-ohjelma, joka sisältää liikunnallista ja kulttuurillista ohjelmaa. Virikeohjaaja työskentelee arkipäivisin Riihikodin viriketoiminnan toteuttajana. Osa hänen työpanoksestaan on myös ulkopuolella asuvien ikäihmisten päivätoiminnan ohjauksessa, näihin toimintoihin osallistuu myös asumispalveluyksikön asukkaita yhdessä ulkopuolella asuvien ikäihmisten kanssa. Virikeohjaaja päivittää osastoille esille laitettavan ohjelman viikoittain ja tarjolla on myös vapaaehtois-työntekijöiden ja kansalaisopiston sekä liikuntatoimen kerhoja sekä retkiä. Viriketoimintaa on tarjolla vähintään 5 päivänä viikossa sekä ryhmä- että yksilötoimintana. Viikkosuunnitelman laadintaan ei osallistu asukasjäseniä, eikä säännöllisiä asukaspalavereita pidetä. Asukkaiden toiveita toiminnan suhteen ei siis systemaattisesti Riihikodissakaan kartoiteta tai kysellä. Asukkailta kerätään elämänkaaritietoa, mutta sitä ei systemaattisesti hyödynnetä hänen hoidossaan tai hoidon suunnittelussa. Elämänkaaritietoja käydään läpi asukkaan muuton yhteydessä pidettävissä tupaantuliaisissa, joissa yhteistyössä tehdään myös asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelma.

Päivittäisen toiminnan lomassa osastoilla asukkaat osallistuvat hoitajien heille tarjoamiin kodinhoidollisiin, toiminnallisiin ja sosiaalisiin toimintoihin. Asukkaiden osallistumista viriketuokioihin kirjataan päivittäin potilastietojärjestelmään, mutta systemaattista kirjausten ei voida todeta vielä olevan. Osalle asukkaista on tehty tavoitteellinen liikunta- ja kulttuurisuunnitelma, jonka toteutumista arvioidaan hoito- ja palvelusuunnitelman päivit-

tämisen yhteydessä. Suunnitelman toteutuminen päivittäisessä hoitotyössä ei ole vielä juurtunut käytännön toiminnaksi.

Kyrön Kotikarpalossa toiminnan suunnittelusta huolehtivat hoitajat ja tarjolla on vuodenaikojen mukaista ohjelmaa juhlapyhät huomioiden, kerhoja ja kansalaisopiston sekä liikuntatoimen järjestämää toimintaa. Kotikarpalossa ei toimi nimettyä viriketoimintaan palkattua henkilöä kuten Riihikodissa ja Kartanokodissa. Varsinaista säännöllistä viikko tai kuukausiohjelmaa ei ole. Tulevista tapahtumista tiedotetaan asukkaille osastoilla. Päivittäisen toiminnan lomassa osastoilla asukkaat osallistuvat hoitajien heille tarjoamiin kodinhoidollisiin, toiminnallisiin ja sosiaalisiin toimintoihin. Tavoitteellisia liikunta- ja kulttuurisuunnitelmia ei asukkaille ole vielä tehty, mutta niiden tekeminen on tarkoitus aloittaa hoitosuunnitelmien päivittämisen yhteydessä. Tällöin on aiheellista myös sopia henkilökunnan kesken toteutumisen arviointi ja seurantamenetelmistä. Asukkailta kerätään elämänkaaritietoa, mutta sitä ei systemaattisesti hyödynnetä hänen hoidossaan tai hoidon suunnittelussa. Säännöllisiä asukaspalavereita ei Kotikarpalossa pidetä, eikä asukkaita systemaattisesti oteta mukaan viriketoiminnan suunnitteluun.

Lähtötilanteen yhteenvedona voidaan todeta, että asumispalveluyksiköillä on jo käytössä olevia toimivia käytäntöjä, joita voidaan jakaa yksiköiden kesken. Kaikissa asumispalveluyksiköissä on kuitenkin kiinnitettävä jatkossa huomiota asukkaiden yksilöllisyyden ja tarpeiden esiin nostamiseen ja asukkaiden mahdollisuuteen osallistua toimintaan ja sen suunnitteluun.

3.4.2 Henkilökunnan toinen työpajatapaaminen

Henkilökunnan toisessa työpajatapaamisessa keskusteltiin toiminnan kehittämisen tarpeista, kirjallisuuskatsauksen tuloksista ja vertaisarvioinnin avulla saaduista toimintatavoista muissa vanhusten asumispalveluyksiköissä sekä heidän tavoistaan saada asukkaiden toiveet paremmin esiin. Palaverin päätehtävänä oli käynnistää jokaisessa yksikössä pienimuotoisesti asukkaiden *elämäntarinan kerääminen ja esille tuominen sekä pohtia yhdessä nykytilannetta ja tulevaisuuden toiveita jokaisen asumispalveluyksikön näkökulmasta.*

Toisessa tapaamisessa olivat läsnä Riihikodilta vastaava sairaanhoitaja ja virikeohjaaja, Kotikarपालosta lähihoitaja ja vastaava sairaanhoitaja sekä Kartanokodin ja Yläneen ryhmäkodin virikevastaavat lähihoitajat sekä vastaava sairaanhoitaja (kehittämistyön tekijä). Kehittämistyön tekijä piti palaverista kirjallista muistiota, johon hän kirjasi osallistujien esiin tuomat ajatukset ja ideat yksiköiden toiminnasta ja toiminnan kehittämisestä. Muistosta käytiin palaverin lopuksi läpi kooste, jotta kaikki käsitellyt asiat oli huomioitu muistiossa. Tämän muistion perusteella koottiin kehittämistyötä varten kooste tapaamisessa käsitellyistä asioista.

Ryhmän kesken käydyssä keskustelussa todettiin, että asukkaita ei tunneta missään palvelukeskuksessa kovinkaan hyvin, ellei heistä joku ole muutoin tuttu tai tuo itse asioita aktiivisesti esille. Monen asukkaan elämäntarina on suurimmalle osalle hoitajista vieras ja asukkaiden persoonallisuus ja eletty elämä eivät pääse arjessa esille, eikä sitä näin ollen pystytä tukemaan. Elämäntarinalomakkeet ovat käytössä, mutta niiden lukeminen unohtuu hoitopalaverin jälkeen, eivätkä kaikki hoitajat lue niitä ollenkaan. Elämäntarinalomakkeissa ei myöskään kartoiteta tarkemmin asukkaiden kulttuurillisia toiveita tai heidän nykyhetken haaveita tai unelmia. Tärkeäksi asiaksi ryhmä koki keskustelussaan kaikkien asukkaiden paremman tuntemisen ja heidän mielipiteidensä ja persoonansa esiin nostamisen. Haasteena koettiin ne asukkaat, jotka eivät enää pysty puhumaan, eikä heillä ole omaisia kertomassa elämäntarinaa. Mietittiin, että näissä tapauksissa omahoitaja voi havainnoimalla asukasta ja tutustumalla asukkaan papereihin ja tavaroihin, koostaa asukkaalle kuitenkin joitakin tärkeitä asioita esille.

Ryhmässä luotiin jokaisen ryhmän jäsenen ideoita ja mielipiteitä yhteen keräten hahmotelma, mitä asioita asukkailta tulisi kysyä ja kirjattiin nämä asiat muistioon oman pohjan luomista varten. Ryhmä koki tärkeiksi ja päivittäistä asukkaan kohtaamista ja hoivatyötä tukeviksi asioiksi: Mistä asukas pitää, mistä hän ei pidä, mitä hän pelkää, mistä hän unelmoi, kuka hän on, ketkä ovat hänen lähimmät ihmisensä, mistä hän ilahtuu, mistä hän nauttii, mitä hän haluaa harrastaa, missä hän viihtyy ja mitkä ovat hänelle tärkeitä tapoja. Tampereella kerättävästä vanhusten unelmien ja mieltymysten kartoittamisen Elämänpuu-mallista löytyi paljon hyvää ja se koettiin kaikkien mielestä jokaiselle hoitajalle helppoksi täyttää. Mallia, jolla olisi riski jäädä kansioon tai piiloon päätettiin tietoisesti välttää.

Sovittiin, että omahoitaja tutustuu asukkaaseen ja täyttää hänestä tietoja ylös. Tiedot laitetaan selkeästi esille asukkaan huoneeseen yhteistyössä asukkaan ja mahdollisesti asiasta kiinnostuneiden omaisten kanssa. Koettiin, että yhtä yhteistä mallia ei päätetä, vaan toivotaan että jokaisessa tarinan esille laitossa tulisi esille myös asukkaan persoona siinä, miten hänen asiansa esitetään. Koska kaikki hoitajat tai omaiset eivät ole luovia tällaisissa asioissa, päätettiin kuitenkin, että jokin paperiversio tehdään helpottamaan myös heidän tiedon keruutaan ja tiedon esille saattamista. Ensisijaisena on tärkeää saada tietoa asukkaalta, jos hän vain sitä pystyy kertomaan. Ideoitiin myös tarinan elävöittämistä ja esimerkkeinä tuli, että omaisilta ja läheisiltä olisi tärkeää saada työhön joitakin voimaannuttavia tarinoita tai ajatuksia, merkityksellisiä valokuvia tai muuta asukkaalle tärkeää. Huomioitiin, että näitä asioita hoitajien olisi helppo hyödyntää keskustelussa asukkaan kanssa päivittäin ja sada näin asukkaan yksilöllisyyttä esiin arjessa. Sovittiin myös, että kaikissa palvelukeskuksissa aloitetaan säännöllisesti kuukausittain pidettävät asukaspalaverit, joissa asukkaat saavat kertoa toiveitaan toiminnasta ja antaa palautetta. Asukaspalaverien tuloksia hyödynnetään toiminnan suunnittelussa jatkuvasti.

Riihikodissa asumispalveluyksikön asukkaat osallistuvat samoihin toimintatuokioihin talon ulkopuolella asuvien ikäihmisten kanssa. Kartanokodissa päivätoimintaryhmässä ovat vain asumispalveluyksikön ulkopuolella asuvat ikäihmiset. Ryhmässä keskusteltiin siitä, että myös asumispalveluyksikön asukkailla voisi molemmissa yksiköissä olla mahdollisuus osallistua näihin toimintoihin joko osittain tai koko aikaisesti, jos ryhmän koko sen sallii. Tämä mahdollistaisi asukkaille heidän kaipaamiaan talon ulkopuolisia kontakteja sekä sosiaalisia kanssakäymisen mahdollisuuksia. Riihikodilla on päivittäisestä toiminnasta lähetetty tietoa myös lähialueella asuville ikäihmisille, jolloin heillä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja tavata yhdessä asukkaiden kanssa useamminkin viikon aikana.

Työpajaryhmä ideoi asumispalveluyksiköiden viriketoiminnan suunnittelusta vastaavien yhteydenpidon välineeksi yhteisen sähköpostin keskusteluryhmäksi, jossa jokaisen yksikön viriketoiminnasta vastaavat voivat jakaa ideoita, ajatuksia ja kysymyksiä. Tämän kautta he pystyvät myös yhdessä suunnittelemaan toimintaa sekä sopimaan tarvittavia tapaamisia. Ryhmässä voi myös jakaa uusinta tietoa helposti kaikille osapuolille.

Seuraavassa tapaamisessa yhdistetään harrastus ja vapaa-ajan toiminnan mallia yhteen ja arvioidaan käyttöön otettujen elämäntarinoiden esiin tuomisen toimivuutta. Tapaamisessa käydään läpi myös ikäystäväpalaverin kuulumisia ja jatkosuunnitelmia vapaaehtoistoiminnan aktivoimiseksi asumispalveluyksiköissä.

Yhteistyötä eri yhteistyötahojen kanssa toivottiin kaikissa palvelukeskuksissa. Sovittiin, että palvelukeskuksen henkilökuntaa sekä mahdollisesti jo nyt vapaaehtoisina toimivia osallistuu ikäystäväpalaveriin, jossa suunnitellaan toimintaa verkostoitumisen näkökulmasta. Tavoitteena on saada uusia vapaaehtoisia mukaan toimintaan sekä aktiivisempaa yhteistyötä kunnan omien toimijoiden kesken.

3.4.3 Henkilökunnan kolmas työpajatapaaminen

Kolmannessa työpajatapaamisessa oli läsnä kolmen asumispalveluyksikön henkilökuntaa, yksi vastaava sairaanhoitaja, kehittämistyöntekijä sekä viriketyöstä vastaavat hoitajat. Tapaamisen tarkoituksena oli löytää vastauksia koko kehittämistyön tavoitteisiin ja luoda lopullinen malli sosiokulttuurisen toiminnan toteuttamiselle suunnittelusta toteutukseen. Jokainen osallistuja oli saanut tehtäväkseen etukäteen mieltä seuraavia kysymyksiä omassa työyhteisössään: *Millainen tapa elämäntarinoiden kokoamisessa otetaan käyttöön? Miten asukas osallistuu toiminnan suunnitteluun ja sen arviointiin? Mitkä tahot asumispalveluyksiköiden sosiokulttuurisessa toiminnassa tällä hetkellä ovat mukana ja miten heidän yhteistyönsä toimii? Miten vapaaehtoistoimintaa lähdetään jatkossa kehittämään? Miten verkostoituminen eri toimijoiden kesken toimii?* Kehittämistyöntekijä piti palaverista kirjallista muistiota, johon hän kirjasi osallistujien esiin tuomat asiat, ajatukset ja ideat yksiköiden toiminnasta ja toiminnan kehittämisestä. Muistosta käytiin palaverin lopuksi läpi kooste, jotta kaikki käsitellyt asiat oli huomioitu muistiossa. Tämän muistion perusteella koottiin kehittämistyötä varten kooste tapaamisessa käsitellyistä asioista.

Tapaamisessa mukana olleiden asumispalveluyksiköiden edustajien mukaan asukkaiden elämäntarinoiden kerääminen ja kirjaaminen oli aloitettu. Yksiköissä oli pidetty myös asukaspalaverit hoitajien toimiessa palaverin vetäjänä. Elämäntarinan pohjalta kolmessa yksikössä oli tehty muutamalle asukkaalle hänen oman näköinen ”huoneentaulu”, jossa oli asukkaalle tärkeitä asioita esillä. Elämäntarinan kokoamiseen oli näissä tapauksissa

osallistuneet asukas ja hänen hoitajansa. Teokset olivat hyvin monipuolisia, vaihtelevia esitystavoiltaan ja niistä sai selkeästi kuvaa asiakkaan yksilöllisyydestä, toiveista ja elämäntarinasta. Tuotoksia esiteltiin palaverissa. Käytännössä asukkaat olivat nauttineet elämäntarinansa kertomisesta ja sen työstämisestä yhdessä hoitajan kanssa. Asukkaat olivat olleet positiivisesti yllättyneitä, että hoitajat halusivat tutustua heihin näin paljon ja tarinan kertominen oli ollut heille mieluisaa.

Hoitajien näkökulmasta elämäntarinoiden kerääminen oli jakanut mielipiteitä. Osalle hoitajista elämäntarinan näkyville saattaminen oli ollut mieluisaa ja he kokivat, että se auttaa heitä kohtaamaan asukkaan yksilöllisemmin ja näkemään asukkaan voimavaroja täysin eri näkökulmasta. Toiset hoitajat olivat kokeneet elämäntarinan keräämisen turhaksi, hoitajaa turhaan ja liikaa rasittavaksi työtehtäväksi. Nämä hoitajat eivät olleet nähneet elämäntarinan esiin tuomisessa mahdollisuuksia hoidon laadun ja yksilöllisyyden parantamiseen. Tapaamisessa käytyjen keskustelujen ja läsnäolijoiden omissa toimintayksikössä tekemiensä havaintojen perusteella heijastui, että hoitajan osallistuminen elämäntarinan keräämiseen on merkityksellistä. Moni positiivisesti ja kiinnostuksella asiaan suhtautunut hoitaja oli ollut mukana asukkaan elämäntarinan keräämisessä, epäilevästi asiaan suhtautuvat eivät olleet osallistuneet vielä elämäntarinan keräämiseen yhdessä asukkaan kanssa. Näiden kokemusten pohjalta päädyttiin ratkaisuun, että elämäntarinan keräämiseen tarvitaan selkeä pohja, jotta ne tulee toteutetuksi jokaisen asukkaan kohdalla. Päädyttiin käyttämään kahta eri valmista pohjaa: haastattelulomaketta (LIITE 2) sekä Elämänpolku-pohjaa (LIITE 3).

Keskusteltiin siitä, että huomiota tulee kiinnittää myös asukkaan haluun saattaa tietojaan näkyväksi. Tämän pohjalta jokaiselle asukkaalle tuleekin tehdä juuri hänen näköisensä ”huoneen taulu”. Osalla se on laaja, osalla varsin suppea, mutta se on asukkaan näköinen ja hänen yksityisyyttään kunnioittava. Tämän vuoksi olisikin suositeltavaa käyttää haastattelupohjaa, jolloin asukas kertoo sen mitä haluaa ja työstää teosta yhdessä asukkaan kanssa pohtien, mitä laitetaan esille.

Asukaspalaverit pidettiin jokaisessa yksikössä edellisessä tapaamisessa sovitun suunnitelman mukaisesti. Asukkaat olivat aluksi olleet hieman pidättyväisiä kertomaan toiveitaan, mutta palaverin edetessä erittäin helposti toteutettavia, monipuolisia ja arvokkaita ideoita oli tullut esille useita. Myös asukaspalaverien sisällöstä voi päätellä, että asukkaat

haluavat aktiivisesti osallistua toimintaan ja ympärillä oleviin ajankohtaisasioihin. Heillä on uskomattoman paljon mielipiteitä ja toiveita, kunhan he vaan tulevat kuulluiksi. Asukaspalavereissa keskustelua oli syntynyt mm. asumispalveluyksiköiden toiminnasta ja sen sisällöstä, ajankohtaisista asioista maailmalla, ruoasta, palvelujen käytön mahdollisuuksista ym.

Sosiokulttuurista toimintaa ei aktiivisesti vielä suunniteltu tai toteutettu jokaisessa palvelukeskuksessa henkilökunnan toimesta. Ryhmä pohti, että jokaisessa asumispalveluyksikössä tulisi olla myös suunnitelmallisesti hoitajien järjestämää säännöllistä toimintaa ja sovittiinkin, että jokainen yksikkö aloittaa toiminnan suunnittelemisen asukastiedon ja asukaspalavereista saadun tiedon perusteella viikko- / tai kuukausiohjelmaksi. Keskusteltiin, että toiminnan järjestäminen, vaikka pienempimuotoisena tuokiona päiväkahvin yhteydessä ei varmasti ole missään asumispalvelukeskuksessa resurssikysymys, joten jokaisen yksikön lähiesimies voi ottaa asian esille henkilökuntansa kanssa yhteisissä palavereissa ja suunnitella asiaa yhteistyössä heidän kanssaan. Lisäksi keskusteltiin omahoitajan tehtävästä toimia asukkaan tietojen kerääjänä, koostajana, toiveiden aktiivisena kirjoittajana, suunnittelijana ja toteuttamisen mahdollistajana. Päätettiin tehdä ehdotus, että omahoitajan työnkuvaan kirjataan näkyväksi myös nämä asiat merkityksellisenä osana omahoitajuutta.

Toiminnan toteutumisen kirjaamista on erilaisin tyylein kokeiltu kahdessa asumispalveluyksikössä ja niiden toteutumien on kummassakin jäänyt puutteelliseksi. Päivittäinen kirjaaminen sovittiin toteutettavaksi kulttuuri- ja liikuntaharrastustenkin osalta asukkaan potilastietojärjestelmään kirjattavien päivittäiskirjausten osana. Kirjaamisen tulee noudattaa yhteisiä kirjaamisohjeita, olla arvioivaa suhteessa suunnitelmaan ja huomioida asukkaan mielekkään arjen toteutuminen.

Tapaamisessa keskusteltiin myös viriketoiminnan nimestä. Viriketoiminta on sanana jo vanhanaikainen, eikä kuvaa sitä toimintaa, jota asumispalveluyksiköissä nykyisin tulisi olla tarjolla. Jouduimme kuitenkin toteamaan, että viriketoiminnan nimeä emme tämän kehittämistyön puitteissa saa kokonaisuudessaan muutetuksi, koska Pöytyän kunnassa on tehtävänimikkeenä virikeohjaaja sekä yksiköissä nimetyt virikevastaavat. Voimme kuitenkin arjessa käyttää sanastoa, joka tulee aikuismaista toimintaa, kuten harrastustoimintaa, päivätoimintaa tai eri toimintatuokioiden nimet kuten kirjallisuuskerho tai ajankohtais-

tuokio. Tämä asia otetaan jatkossa esille virikevastaavien tapaamisessa ja toiminnalle mietitään oikeita termejä ja käytäntöön sopivampaa sanastoa.

Tällä hetkellä aktiivisesti toiminnan järjestämiseen on tullut mukaan kunnan omia tahoja (kulttuuri- ja liikuntatoimi, kirjastotoimi) sekä muutamia uusia vapaaehtoista, osa uusista vapaaehtoisista on vielä haastatteleematta. Kehittämistyön aikana toiminnan tueksi on saatu rakennettua verkostoa eri toimijoiden kesken ja toiminnan toteuttamiseen on löydetty uusia tapoja. Vapaaehtoistyön kehittäminen jatkuu yhdessä tehdyn kehittämissuunnitelman mukaan ja vastuu vapaaehtoistyön käytännön ohjauksesta ja tukemisesta siirtyy myös vahvemmin asumispalvelukeskusten omille henkilökunnille, jotka jatkossa yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa tekevät. Tärkeää jokaisessa asumispalvelukeskuksessa on rakentaa luottamuksellinen, avoin ja positiivinen yhteistyö vapaaehtoistoiminnan ympärille. Tärkeintä on, että vapaaehtoiset kokevat itsensä tervetulleiksi jokaisella vierailukerrallaan.

Virikevastaavat ovat jatkossa tarkemmin yhteydessä ikäystäväpalaverissa läpi käytyihin kunnan toimijoihin (kirjastotoimi, koulut, päiväkodit) ja jatkavat toiminnan suunnittelua yhteistyössä heidän kanssaan. Jo nyt varsinkin kirjaston kanssa lisääntynyt yhteistyö sai kiitosta yksilöllisestä palvelusta ja uusista mahdollisuuksista, joita asumispalveluyksiköiden kanssa oli suunniteltu. Mahdollisuuksia yhteistyöstä nähtiin laajalti ja uusia ideoita syntyy varmasti myös tulevaisuudessa. Vapaaehtoistoiminnan kehittämisen suunnitelma sai kannatusta jokaiselta läsnä olevalta työntekijältä.

3.4.4 Ikäystävien ensimmäinen työpajatapaaminen

Vapaaehtoisten ja järjestöjen ensimmäisessä työpajatapaamisessa oli läsnä vapaaehtois-toimijoita sekä kolmannen sektorin ja kunnan ja kuntayhtymän edustajia. Palaveriin oli kutsuttu myös kaikkien asumispalveluyhdistysten edustajia sekä kotihoidon edustaja, mutta he eivät päässeet paikalle. Palaverissa käsiteltiin seuraavia aiheita: Mitä eri toimijoilla on tällä hetkellä tarjolla ikäihmisille kunnan alueella? Mitkä ovat vapaaehtoistoiminnan mahdollisuudet asumispalveluyksiköissä? Miten vapaaehtoistoimintaa asumispalveluyksiköissä voidaan kehittää?

Palaverissa todettiin, että vapaaehtoistoimintaa löytyy kaikista kuntakeskuksista eri järjestöjen toimesta, mutta tarkempaa tietoa eri kuntakeskuksissa olevasta toiminnasta osallistujien kesken ei saatu muodostettua. Palaverissa esiteltiin myös seurakunnan Ikä arvokas -hanketta ja sen mukana kehitettäviä asioita Pöytyän kunnan alueella.

Yhteisenä mielipiteenä oli, että uusien vapaaehtoisten rekrytoinnissa tarvitaan koulutusta toiminnan aluksi. Ryhmästä tuli ehdotus tukihenkilöstä uudelle vapaaehtoistyöntekijälle ja se koettiin tärkeänä tukimahdollisuutena toiminnan alussa. Tällöin vanhempi vapaaehtoistyöntekijä on uuden tukena ja apuna hänen ensimmäisillä käynneillään asumispalveluyksikössä.

Palaverin aikana pohdittiin myös kotona asuvien ikääntyneiden tukimahdollisuuksia vapaaehtoisvoimin, joita tässä työssä ei käsitellä. Palaverin pohjalta asumispalvelukeskusten nykyiset vapaaehtoiset pääsivät seurakunnan Ikä arvokas -hankkeen saattohoitokoulutukseen ja tämän jälkeen Yläneen kartanokodissa syksyllä 2016 ensimmäisenä kokeiluna käynnistyvään vapaaehtoisten saattoystäväkoulutukseen, jonka tavoitteena on kouluttaa yhteistyössä seurakunnan ja asumispalveluyksikön kanssa vapaaehtoisia henkilöitä kulkemaan myös saattohoitopotilaan rinnalla hänen tai omaisten näin toivoessa.

3.4.5 Ikäystävien toinen työpajatapaaminen

Toisessa työpajassa oli läsnä hieman eri toimijoita: vapaaehtoistahon edustajia, seurakunnan edustajat, kulttuuritoimen edustaja sekä kirjastotoimen edustajia. Palaveriin oli kutsuttu myös kaikkien palvelukeskusten edustajia, joka talon vapaaehtoisia sekä kotihoidon edustaja. Työpajan tarkoituksena oli löytää uusia mahdollisuuksia asumispalvelukeskusten asukkaiden harrastetoimintaan sekä selvittää mitä palveluja olisi jo olemassa, mutta mitä ei vielä ole hyödynnetty. Työpajan tarkoituksena oli myös selvittää vapaaehtoistoiminnan kehittämisen mahdollisuudet koko Pöytyän kunnan alueella.

Työpaja toimi aiheenannon jälkeen aktiivisesti kehitellen ideoita toistensa jälkeen sekä jatko kehittäen jo toisten antamia ideoita. Kaikki osallistujat toimivat aktiivisesti mukana tuoden esille omat vahvuutensa, osaamisalueensa ja mielipiteensä ja ideariihi oli erittäin antoisa. Ideoiden määrä oli runsas ja niistä kumpusi paljon ajatuksia, joita ei aiemmin ol-

tu osattu edes kysyä. Ideoiden joukossa oli mm. taidenäyttely, lasten eri ryhmien järjestäminen asumispalveluyksiköissä, kansalaisopiston tai järjestön kurssien pitäminen asumispalveluyksikössä, kirkkokuoron harjoitusten pitäminen asumispalveluyksikössä, kirjastohenkilökunnan henkilökohtaisen avun saaminen, äänikirjojen ja arkistoitujen teoksien lainaaminen, koululaisten hyödyntäminen historiallisen tiedon keräämiseen ja lukio-
laisten vapaaehtoisurssi.

Ideariihen antia käytiin läpi tapaamisen lopussa jokaisen toimijan osalta. Seurakunta toimii jo aktiivisesti kaikissa asumispalveluyksiköissä järjestäen säännöllisesti hartauksia sekä kotikäyntejä syntymäpäiviään juhliville asukkaille. Lisäksi seurakunnan edustaja on aina mahdollisuus asukkaalle toiveesta kutsua taloon henkilökohtaisesti asukasta tapaamaan. Yläneen Kartanokodissa toimii tämän toiminnan lisäksi myös vapaaehtoisten ja diakonissan yhteistyössä toteutettu Ilonpiiri, jossa käy sekä talon ulkopuolisia ikäihmisiä, että talon asukkaita. Kartanokodin ja seurakunnan yhteistyönä aloitetaan myös vapaaehtoisten ensimmäinen saattoystäväkoulutus syksyn 2016 aikana. Seurakunnan taholta uusina toiminnan mahdollisuuksina esitettiin kirkkokuoron harjoituksia asumispalveluyksikössä, perhekerhon vierailua ja Ilonpiirin tyypistä toiminnan laajentamista muihin asumispalveluyksiköihin.

Kirjastotoimen osalta hyödyntämättömiä mahdollisuuksia löytyi runsaasti. Ideariihessä keskusteltiin jo osittain käytössä olevista kirjojen siirtokokoelmista asumispalveluyksiköissä. Lisäksi kirjastolla on mahdollisuus toimittaa säännöllisesti vaihtuvan siirtokokoelman tapaan musiikkia, elokuvia ja äänikirjoja asumispalveluyksiköihin. Kirjaston ja näkövammaliiton kautta asukkaiden on mahdollisuus saada äänikirjoja omien mieltymystensä mukaan. Näitä kirjoja he pystyvät kuuntelemaan lainattavan kuuntelulaitteen kanssa kuuntelemaan itselleen sopivina aikoina. Kirjaston kautta on mahdollisuus tutustua myös useisiin näyttelyihin ja yhtenä vaihtoehtona ideoitiin vaihtuvan näyttelyn pitämistä myös asumispalveluyksiköissä. Tämä mahdollistaisi monen kotitaiteilijan teosten esille saamisen asumispalveluyksiköiden tiloissa ja asukkaiden mahdollisuuden tutustua vaihtuvaan näyttelyyn. Näyttely elävöittää myös näyttelyaikana asukkaiden elinympäristöä. Kirjastolla on lisäksi mahdollista järjestää erilaisia kuunnelmia ja arkistojen kätöksissä olevia teoksia asumispalveluyksiköihin. Lukupiirin mahdollisuuksistakin keskusteltiin ja tämä koettiin olevan vapaaehtoistaholla myös erittäin helppo ja selkeä tapa aloittaa vapaaehtoistoiminta.

Auranlaakson kansalaisopiston ryhmien järjestämisestä asumispalveluyksikön tiloissa keskusteltiin. Tällä hetkellä kansalaisopiston kautta asumispalvelukeskuksissa toimivat kädentaitoihin liittyvät taitotuvat, joihin osallistuminen on asukkaille ilmaista. Todettiin että kurssit, jotka sopisivat myös asumispalveluyksikön asukkaille, olisivat mielekkäitä toteuttaa joskus myös asumispalveluyksikön tiloissa. Vaikka asukkaat eivät välttämättä pystyisi kursseille osallistumaan, pelkkä kurssilla läsnä oleminen saattaisi tuoda joillekin asukkaille mukavaan ajankulua ja mielekästä seurattavaa ja tätä kautta he saisivat tuntea olevansa osallisina kurssilla. Tiloissa toimivaa ulkoista harrastusmahdollisuutta olisi mahdollisuus sopia myös muiden tahojen kanssa, jos harjoitusten sisältö asumispalveluyksikön asukkaille olisi sopivaa. Tämän kautta asukkaat pääsisivät osallistumaan toimintaan, johon heillä ei enää asumispalveluyksikössä asuessaan ole ollut mahdollista osallistua. Tämän kautta jotkin asukkaat saattaisivat saada kosketuksen myös heille tärkeisiin harrastuksiin ja mahdollisuuden osallistua niihin uudelleen.

Esille tuotiin myös koulujen ja päiväkotien mahdollisuudet olla toiminnassa mukana. Koulujen kautta voitaisiin yhteistyössä esim. tehdä joitakin projekteja, vierailuja jne. Sovittiin, että jokaisen talon viriketoiminnasta vastaavat ovat yhteyksissä kouluihin ja päiväkoteihin yhteistyömahdollisuuksista. Yhteistyötä varsinkin päiväkotien kanssa tehdään asumispalveluyksiköissä jo nyt säännöllisesti, mutta yhteistyö koulujen kanssa on vähäistä. Esiin tuli esimerkiksi kotiseutukuvien ottaminen tai tarinoiden kerääminen yhteistyössä koulujen kanssa.

Vapaaehtoistoiminnan kehittämistä ideoitiin yhdessä ja päädyttiin siihen, että toimintaa lähdetään kehittämään laajemmassa yhteistyössä kulttuurisihteerin, vapaaehtoistahon ja asumispalveluyksiköiden yhteistyönä. Mielipiteen vaihtojen jälkeen päädyttiin siihen, että vapaaehtoistoiminta tarvitsee aktivoituakseen markkinointia, mainontaa, tietoa ja koulutusta. Tämä hoidetaan yhteistyössä kulttuuritoimen kanssa vuoden 2017 alussa.

4 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET JA ANALYYSI

4.1 Aineiston analyysi

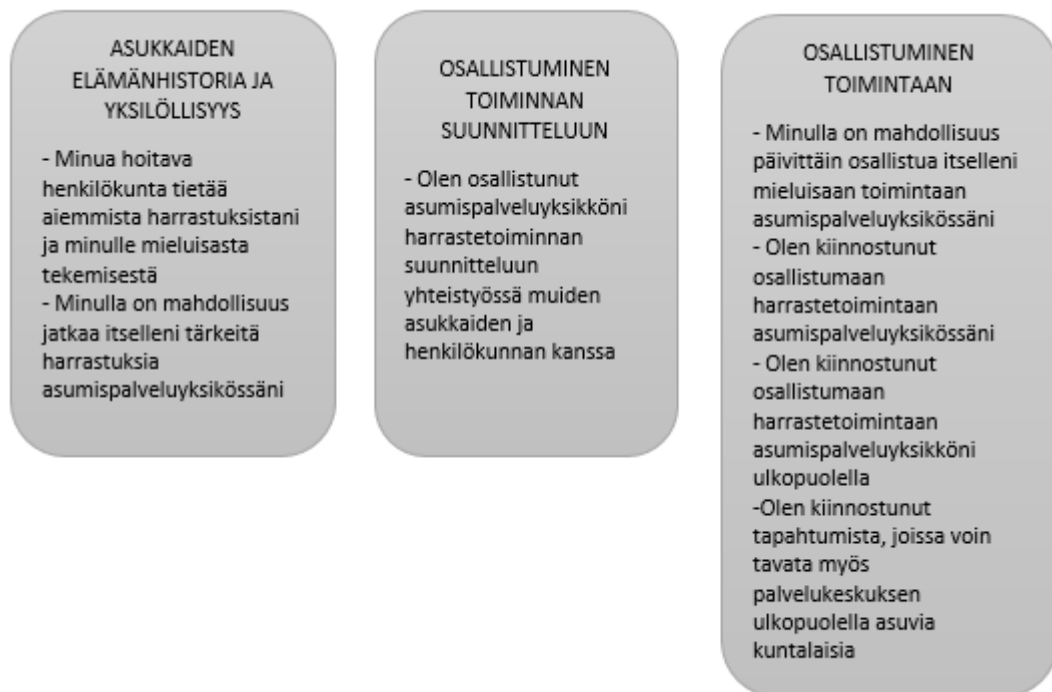
Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston analyysi tapahtuu yleensä yhtäaikaaisesti aineiston keruun kanssa. Laadullisen tutkimuksen prosessin merkitys ja sen kuvaaminen ovat tärkeitä, jotta tutkija pystyy osoittamaan analyysinsä tulokset. Laadullisessa tutkimuksessa itse tutkijakin on osa aineiston analyysia. (Anttila 2006, 278.) Kehittämistyön aineiston analyysissä on sovellettu sisällönanalyysiä. Aineiston analyysillä on tarkoitus tuoda esiin aineiston kokonaisuus, josta voidaan tehdä tulkintoja ja johtopäätöksiä tutkittavasta aiheesta. Sisällönanalyysi perustuu pitkälti tulkintaan ja päättelyyn, jossa aiheen ymmärrystä pyritään lisäämään tutkittavan aineiston avulla. Analyysiprosessi on monivaiheinen ja aineiston analyysiprosessin eri vaiheet toistuvat tutkimuksen läpi ja tulkintaa aineistosta tapahtuu koko tutkimusprosessin ajan. Sisällönanalyysin tavoitteena on järjestää saatu aineisto tiiviiseen ja selkeään, informatiivisempaan motoon, säilyttäen alkuperäinen informaatio. Laajasta aineistosta on tarkoitus saada aikaan informatiivinen ja selkeä kokonaisuus, josta pystytään tekemään johtopäätökset tutkittavasta aiheesta. Analyysi on tulkinnan ja päättelyn tulos, jonka tulee olla totuudenmukainen, uskottava ja hyvin perusteltu. (Puusa 2011, 116–118.)

Aineiston analysointi tulee aloittaa aineiston tarkalla lukemisella sekä keskeisten käsitteiden ymmärtämisellä. Tutkijan tulee herkistyä aineistolle ja sisäistää se. Aineiston sisällöstä tehtävää analyysiä voidaan helpottaa tekemällä käsitekarttoja. Tämän avulla tutkija pystyy hahmottamaan laajan kokonaisuuden osien välisiä suhteita sekä löytämään tutkimuksen kannalta oleellisia ja epäoleellisia asioita. Aineiston analyysi tapahtuu aina aineiston ehdoilla. Aineistosta pyritään muodostamaan luokkia sekä löytämään näiden avulla ydinkategorioita, jotka kokoavat luokat yhteen. (Metsämuuronen 2008, 51, 53.)

Kehittämistyön aineistoa analysoitiin koko kehittämisprosessin ajan. Aineistojen analysointia oli tehtävä valmiiksi seuraava työpajatapaamista varten ja usein analyysi vielä tarkentui tai sai vahvuutta ja näkökulmia työpajatapaamisissa läpikäytyjen asioiden pohjalta. Analyysi oli tehtävä myös asukaskyselyiden vastauksista ennen työpajoja, jotta tarvittava tieto pystyttiin jakamaan työpajan toimijoille.

4.2 Asukaskyselyn vastauksista suuntaa kehittämistyöhön

Kyselyn palautti täytettynä kaikista asumispalveluyksiköistä yhteensä 20 asukasta. Asukailta saadut kyselyvastukset tarkistettiin puutteellisuuksien tai virheellisten merkintöjen vuoksi ennen vastausten läpikäymistä. Kaikki palautetut lomakkeet oli täytetty kaikilta osin ja ne voitiin hyväksyä vastausten joukkoon. Vastaukset luokiteltiin aluksi suoraan kysymyslomakkeen vastausvaihtoehtojen perusteella (Taulukko 2) ja tämän jälkeen eri luokista rakentuivat kolme eri kategoriaa: Asukkaiden elämänhistoria ja yksilöllisyys, osallistuminen toiminnan suunnitteluun ja osallistuminen toimintaan.

Kuvio 4. Asukaskyselyn kategoriat

Muodostuneiden kategorioiden mukaan asioita käytiin läpi työpajatapaamisissa sekä kehittämistyön lopputuloksissa ja pohdinnassa (Kuvio 4). Kategoriat antoivat myös suuntaa työpajatapaamisissa muodostuneiden dokumenttien aineistojen luokittelussa ja kategorioinnissa.

Taulukko 2. Asukaskyselyn vastaukset

	täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei eri eikä samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
1. Minua hoitava henkilökunta tietää aiemmista harrastuksistani ja minulle mieluisasta tekemisestä	0 %	10 %	20 %	25 %	45 %
2. Olen osallistunut asumispalveluyksikköni harrastetoiminnan suunnitteluun yhteistyössä muiden asukkaiden ja henkilökunnan kanssa	15 %	15 %	25 %	25 %	20 %
3. Minulla on mahdollisuus päivittäin osallistua itselleni mieluisaan toimintaan asumispalveluyksikössäni	0 %	15 %	5 %	45 %	35 %
4. Minulla on mahdollisuus jatkaa itselleni tärkeitä harrastuksia asumispalveluyksikössäni	5 %	5 %	35 %	20 %	35 %
5. Olen kiinnostunut osallistumaan harrastetoimintaan asumispalveluyksikössäni	5 %	5 %	5 %	45 %	40 %
6. Olen kiinnostunut osallistumaan harrastetoimintaan asumispalveluyksikköni ulkopuolella	25 %	20 %	15 %	20 %	20 %
7. Olen kiinnostunut tapahtumista, joissa voin tavata myös palvelukeskuksen ulkopuolella asuvia kuntalaisia	10 %	15 %	10 %	10 %	55 %

Elämänhistorian tuntemusta ja harrastustoiminnan toiveita kartoittaviin kysymyksiin vastattiin seuraavasti: hoitohenkilökunnan koettiin tietävän asukkaiden aiemmista harrastuksista ja mielekkäästä tekemisestä täysin samaa mieltä 45%, jokseenkin samaa mieltä 25%, ei eri eikä samaa mieltä 20%, jokseenkin eri mieltä 10%. Vastanneista 55% koki, (täysin samaa mieltä 35% tai jokseenkin samaa mieltä 20%) että heillä on mahdollisuus jatkaa itselleen tärkeitä harrastuksia myös asumispalveluyksikössä. 35% vastasi, ettei ole asiasta samaa eikä eri mieltä, 5% vastasi olevansa asiasta jokseenkin eri mieltä, samoin kuin 5% täysin eri mieltä.

Harrastetoiminnan suunnitteluun yhdessä muiden asukkaiden ja henkilöstön kanssa oli osallistunut 45% (täysin samaa mieltä 20% ja jokseenkin samaa mieltä 25%) asukkaista, 25% ei ollut eri eikä samaa mieltä ja 15% oli jokseenkin eri mieltä ja 15% täysin eri mieltä. Tämä vahvisti jo ennakko-oletuksena ollutta ajatusta siitä, että toimintaa on aiemmin suunniteltu pääsääntöisesti hoitajien näkökulmasta lähtöisin. Tämän vastauksen avulla vahvistui myös kehittämistyön tavoitteet saada asukkaat osallisiksi toiminnan suunnittelun ja kehittämiseen.

Vastauksen antaneilla asukkailla oli *halu osallistua harrastetoimintaan* asumispalveluyksikkönsä tiloissa (täysin samaa mieltä 40% ja jokseenkin samaa mieltä 45%) 85% vastan-

neista, 5% ei ollut eri eikä samaa mieltä, 5% jokseenkin erimieltä ja 5% täysin eri mieltä. Harrastetoimintaan asumispalvelukeskuksen ulkopuolella annettiin melko tasaisesti vastauksia kielteisestä myönteiseen täysin samaa mieltä 20%, jokseenkin samaa mieltä 20%, ei eri eikä samaa mieltä 15%, jokseenkin eri mieltä 20% ja täysin eri mieltä 25%. Yli puolet asukkaista 65% (täysin samaa mieltä 55% tai jokseenkin samaa mieltä 10%) oli halukkaita osallistumaan toimintaan, jossa he voisivat tavata myös asumispalveluyksikön ulkopuolella asuvia ihmisiä. 80% asukkaista koki (täysin samaa mieltä 35% tai jokseenkin samaa mieltä 45%), että heillä on mahdollisuus osallistua päivittäin itselleen mieluisaan toimintaan asumispalveluyksikössään, 5% ei ollut eri eikä samaa mieltä ja 15 % oli jokseenkin eri mieltä.

Taulukko 3. Asumispalveluyksikön asukkaiden kiinnostus eri harrastusmuotoihin

	ei laisinkaan mielekäs	ei kovinkaan mielekäs	en osaa sanoa	hieman mielekäs	erittäin mielekäs
1. kulttuuri					
a) teatteri/elokuvat	32%	5%	5%	26%	32%
b) kuvataide, maalaaminen, piirtäminen	26%	21%	11%	32%	11%
c) musiikki	5%	0%	16%	26%	23%
d) kirjoittaminen/lukeminen	11%	37%	11%	21%	21%
e) radio/televisio	0%	5%	5%	47%	42%
f) kädentaidot esim. käsityöt nikkarointi, leipominen	11%	11%	11%	26%	42%
2. liikunta	11%	11%	11%	42%	26%
3. luontoelämykset, puutarha	5%	16%	11%	37%	32%
4. eläinkontaktit	5%	11%	5%	26%	53%
5. sosiaaliset kontaktit	5%	11%	5%	42%	37%

Vaikka kyselyn ei ole tarkoitus olla yleistävä, *kyselyssä asumispalveluyksiköiden asukkaiden kiinnostuksesta eri harrastusmuotoihin* (Taulukko 3), vastanneiden asukkaiden mieluisimmiksi harrastuskohteiksi (alla esitetyissä luvuissa on yhteen laskettu vastaukset hieman mielekäs ja erittäin mielekäs) nousivat radio/televisio 89%, eläinkontaktit ja sosiaaliset kontaktit 79%. Tärkeitä olivat myös luontoelämykset/puutarha 69%, liikunta 68% sekä kädentaidot 68%. Vastaukset harrastusvaihtoehtojen välillä vaihtelivat paljon. Kuten

taulukosta 3 näkee, kaikki kyselylomakkeessa esillä olleet harrastusmuodot olivat asukkaille mieluisia ja mutta jokaiselle harrastukselle löytyi myös vastaajat, joille toiminta ei ollut mielekästä. Tämä kuvastaakin sitä, että asumispalveluyksiköissä tulee ottaa monipuolisesti huomioon asukkaiden harrastusmahdollisuuksien suunnittelu ja toteutus. Kyselyyn vastanneiden mukaan yksilöllisesti kartoitettuja mieluisia harrastusmuotoja oli erittäin vaihtelevasti ja tämä toikin esille asukkaiden yksilöllisyyden ja sen huomioimisen tarpeen hoitotyön arjessa. Vastauksissa tulee myös ottaa huomioon se, että vastaamaan kyenneet asukkaat osaavat tuoda myös mieltymyksensä esille arjessa toisin kuin ne asukkaat, joilla toimintakyvyn heikkeneminen on vienyt kyvyn ilmaista omia tarpeitaan. Tämä saattaa vaikuttaa myös positiiviseen suuntaan vastaustuloksissa.

Erittäin merkityksellinen kyselystä saatu tieto oli se, että harrastustoiveita löytyi jo näinkin pienestä asukasryhmästä erittäin monipuolisesti. Kehittämistyöntekijä kiinnitti myös vastauksia lukiessaan huomiota vastausten suhteisiin ja erittäin merkitykselliseksi tässä nousi ne asukkaat, jotka eivät olleet kovin halukkaita osallistumaan yhteiseen toimintaan. Vaikka asukkaat eivät halunneetkaan sosiaalisia kontakteja tai yhteistä toimintaa, oli heillä selkeästi harrastuksellisia mieltymyksiä useilla eri osa-alueilla. Tämä nostaa esiin sen asian, että henkilökunnan tulisi tarkemmin tuntea asukkaidensa tarpeita ja mieltymyksiä, jotta he pystyisivät tarjoamaan kaikille heidän tarpeisiinsa vastaavaa harrastustoimintaa ja tekemistä. Kaikille yhdessä tekeminen ei ole luontaista ja tällöin heillä tulisi olla mahdollisuus omannäköiseen harrastustoimintaan myös pienemmässä ryhmässä tai yksin.

Kehittämistyön osana tehty asukaskysely vahvisti ennako-oletuksia kehittämistyön tarpeesta ja merkityksestä. Nämä oletukset olivat syntyneet käytännössä havaitusta toiminnasta sekä kirjallisuuskatsauksesta saadun tiedon pohjalta. Kysely selvitti asukkaiden osallistumishalukkuutta ja toiveiden monipuolisuutta toiminnan kehittämistä kohtaan. Asukkailta saatu tieto toimi pohjatietona asukkaiden tarpeista ja ajatuksista henkilöstön työpajatapaamisiin sekä ikäystäväpalaveriin. Kysely vahvisti, että jatkossa asukkaiden tarpeita ja mieltymyksiä harrastustoimintaan tulee selvittää tarkemmin ja saada toiveet sekä suunnitelmat näkyvämmäksi osaksi asukkaan arkea. Asukkaat tulee jatkossa ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun aktiivisesti kaikissa yksiköissä, sillä kyselyn perusteella se ei ole suunnitellusti toteutunut. Harrastusmahdollisuuksien tulee olla monipuolisia, jotta henkilökunta pystyy parhaiten vastaamaan asukkaiden vaihteleviin harrastusmielty-

myksiin ja yksilöllisiin tarpeisiin. Merkittävään rooliin nousee omahoitajan aktiivisuus saada asukkaan tarpeet näkyviksi ja huomioiduksi hoitotyön arjessa.

Huomiota tulee kiinnittää siihen, miten tärkeitä sosiaalisten kontaktien määrä on asumispalveluyksikön asukkaille. Varsinkin asumispalveluyksikön ulkopuolella asuvien ihmisten tapaamisesta pitävien määrä nousi suureksi ja tämä tuleekin huomioida sosiokulttuurisen toiminnan kehittämisessä. Ulkopuolisten ihmisten tapaaminen laajentaa asumispalveluyksikön asukkaiden sosiaalista elämänpiiriä ja on yksi merkittävistä mahdollisuuksista saada tietoa ajankohtaisista asioista ja irtaantua asumispalveluyksikön arjesta. Varsinkin tämän kysymyksen vastaukset olivat merkittäviä ikäystäväläisyyden aiheena. Tämä vahvistaa myös vapaaehtoistoiminnan tarvetta sekä yhteistyön lisäämisen tarpeita eri sektorien toimijoiden kanssa.

4.3 Benchmarking jakoi hyviä käytäntöjä

Turussa toteutetun kuva-hankkeen eli kulttuuria vanhusten arkeen 2011 tehtiin kulttuurisuunnitelmamalli, jonka avulla kartoitetaan asukkaan elämänhistoriaa sekä laajemmin asukkaan kulttuuritottumuksia ja toiveita. Kuva-hankkeen tavoitteena oli tuoda kulttuuria ympärivuorokautisen palveluasumisen asukkaille yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti osana hoitoa, kulttuurisuunnitelma osana hoitosuunnitelmaa sekä aktivoita eri järjestöjä ja taiteilijoita työskentelemään vanhusten hoitopaikoissa elämänlaadun lisäämiseksi. Kuvahankkeessa pyrittiin saamaan kulttuuritoiminta osaksi hoitoa moniammatillisesti. Tavoitteena oli, että asukkaalle tärkeät ja merkitykselliset asiat tulevat esille päivittäisessä toiminnassa, yksilöllisen kulttuurisuunnitelman avulla. Hankkeessa luotiin useiden mallien pohjalta elämänkaarikysely-lomake, jossa kartoitettiin myös kulttuuritarpeet ja harrastukset. Kulttuurisuunnitelma on yksi osa Kuva-hankkeeseen osallistuneiden hoitopaikkojen asukkaiden hoitosuunnitelmaa. Kulttuurisuunnitelman on tarkoitus nousta yhtä merkittäväksi osaksi hoitoa kuin lääketieteellinen hoito tai hoitotoimenpiteet. (Koponen 2011, 5–8, 28–29.)

Kerttulin vanhainkodin osasto 2:lla omahoitaja laati kulttuurisuunnitelman osaksi hoito- ja palvelusuunnitelmaa. Apuna käytetään myös Hoivakodit kuntoon -sarjassa käytettyä 100 asiaa omasta asukkaasta-tehtävänantoa. Toiminnan toteuttamiseen osallistuvat kaikki

hoitajat, joilla iltavuoroissa on oma vastuu toiminnan järjestämisestä vuorollaan. Kirjaaminen on arvioivaa ja siinä kiinnitetään päivittäin huomiota asukkaiden mielekkääseen arkeen. Turussa toimii myös kulttuurikummit vapaaehtoistoiminta, josta on mahdollisuus saada ystävä mukaan kulttuurikokemuksiin. Heidän lisäksi osastolla vieraillee myös muita vapaaehtoistoimijoita ja esiintyjä. Vapaaehtoistoimintaa Kerttulin vanhainkodissa koordinoivat toiminnan ohjaajat. (Koponen sähköposti 8.9.2016.) Kerttulin vanhainkodissa toiminta oli saatu hienosti kaikkien hoitajien toiminnaksi ja toimintaa järjestetään myös iltaisin mikä monipuolistaa asukkaiden arkea. Juuri henkilökunnan motivointi toimintaa on erittäin tärkeässä asemassa kulttuurillisen toiminnan kehittämisessä.

Osassa *Helsingin palvelukeskuksia* on käytössä virkistysresepti, jossa asukkaan haastattelun pohjalta luodaan asukkaan henkilökohtainen tarina ja virkistysresepti. Virkistysreseptin käytöstä kerrotaan Varhon & Lehtovaran Taidetta ikä kaikki -selvityksessä 2010 sekä Eloholma-Tuuran opinnäytetyössä Mahdollisuus kulttuuriin 2015. (Eloholma-Tuura 2015, 34.) Palvelutalo Rudolfissa virikeresepti on käytössä kulttuurisuunnitelman nimellä. Asukkaita haastatellaan haastattelukaavakkeen avulla ja tämän pohjalta jokaiselle asukkaalle laaditaan tarina heidän vastauksiensa pohjalta. Tarinasta tehdään asukkaan huoneen taulu, johon liitetään myös asukkaalle merkityksellisiä kuvia. Haastattelun ja hoitopalaverin pohjalta asukkaalle laaditaan kulttuurisuunnitelma osaksi hoito- ja palvelusuunnitelmaa. Suunnitelman toiminnot kirjataan ylös ja kiinnitetään asukashuoneen oveen, muistutukseksi kaikille hoitotyöhön osallistuville. Vapaaehtoistoimintaa Rudolfissa ohjaavat ja koordinoivat virike- ja kulttuuriohjaajat. (Kaasinen sähköposti 12.9.2016.) Asukkaiden haastattelurunko Rudolfissa on monipuolinen ja se tuo asukkaasta esille paljon asioita, joita hoitajat eivät muuten tietäisi. Haastattelun tuominen osaksi arkea huoneen tauluilla on merkittävä tapa saada tieto jaetuksi kaikille asukasta hoitaville hoitajille. Myös kulttuurisuunnitelman esillä olo saa arjen keskellä hoitajan pysähtymään ja pohtimaan asukkaan toimintaa myös tämän suunnitelman näkökulmasta, joka valitettavan usein monessa paikassa jää kanslian mappiin.

Someron Tervaskannon toimintaa kehitettiin Hoivakodit kuntoon- sarjassa. Projektista on loppuraportti kuntaliiton julkaisemana. Benchmarking-tietoa on saatu julkaisun lisäksi Tervaskannon muutosaikaiselta esimieheltä. Tästä otettiin käyttöön omahoitajan tutustuminen asukkaaseen haastattelun avulla. Haastattelun pohjalta omahoitaja tekee asukkaasta tarinan minä-muodossa eli omakuvamonologin ja esittää sen henkilöstöpalaverissa

muille hoitajille. Asukkaille järjestetään säännöllisesti asukaspalavereja, joissa heidän mielipiteensä ja toiveensa otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Muutoin toiminnassa ja sen suunnittelussa on mukana myös harrastus- ja vapaa-ajan ohjaaja sekä muut hoitajat. Asukkaiden hoidon tavoitteita seuraa tiiviisti hänen omahoitajansa, jonka tehtävänä on myös mahdollistaa suunnitella ja pitää kiinni suunnitelmien toteutumisesta. Omahoitajan työhön kuuluu myös olennaisesti asukkaan toiveiden kuuntelu ja niiden mahdollistaminen mm. kodin ulkopuolisten retkien suunnittelussa ja toteutuksessa. Suunnitelmaa arvioidaan jokapäiväisessä kirjaamisessa. Vapaaehtoistoimintaa koordinoi harrastus- ja vapaa-ajan ohjaaja. (Mikkola 2015, 15, 29, 31, 49–50, 54–55; Kaunisto sähköposti 20.9.2016.) Tervaskannon omahoitajan rooli asukkaan elämysten ja kokemusten toteuttajana ja suunnittelijana on merkittävä. Toiminnassa on hyvin otettu huomioon omahoitajan mahdollisuus tutustua asukkaaseen, jakaa hänestä tietoa ja toimia juuri tämän asukkaan äänenä ja apuna hänen elämäänsä koskevissa asioissa.

MielenMuutos -hankkeessa hoitajat toteuttivat asukkaiden kanssa muistelukansion tai muistelurasian, joka toi esiin heidän elettyä elämäänsä ja heille tärkeitä asioita. Kansioihin kerättiin mm. asukkaalle tärkeitä kuvia, tekstejä, lehtileikkeitä, postikortteja. Muistelurasiat koottiin asukkaille tärkeiden esineiden ja asioiden ympärille huomioiden esimerkiksi asukkaan aistimaailman tarpeet, kuten kosketus. Toista voi muodostua asukkaalle voimaannuttavia, kun niihin kootaan hänen elämästään merkityksellisiä ja voimaannuttavia elementtejä ja asioita. (Eloniemi-Sulkava & Savikko 2011, 70.)

Eri kulttuuri- ja liikuntamenetelmien käytöstä hoidossa on runsaasti tutkittua tietoa. Benchmarking-kohteita tiedustellessa esiin tuli, että kulttuurisuunnitelman tekoon liittyviä kyselylomakkeita löytyy jo valmiina ja käytössä kokeiltuina, mutta suuri osa niistä vastaa sisällöltään hyvin paljon Efficapotilastietojärjestelmässä olevaa elämänkaarilomaketta. Tämä lomake ei kuitenkaan vastaa kulttuurillisiin tarpeisiin tarkemmin, vaan selvittää tarkemmin vain elämänhistorian osa-aluetta. Merkittäväksi asiaksi vertaisarvioinnin osalta nousi myös se, miten kerätty elämänhistoria ja harrastetoiveisiin liittyvä tieto hyödynnetään ja varmistetaan tiedon kulku hoitajalta toiselle. Hyviä valmiita malleja löytyy yhteydenottojen myötä muutamia, joista yllä on mainittu kehittämistyöhön mukaan valitut vertaiskohteet.

Jokaisessa vertaisarviointikohteessa useampi asia sosiokulttuurisen toiminnan osalta oli kehitetty ja suunniteltu pidemmälle kuin omissa asumispalveluyksiköissämme. Sopivien kohteiden valinnassa vaikutti eniten se, että toiminta on mahdollista toteuttaa omissa asumispalvelukeskuksissamme tilat ja resurssit huomioiden, toiminnan kehittämässä on kiinnitetty huomiota juuri kehittämistyön tavoitteena oleviin asioihin ja kehittämisen kohteena oli ollut asukkaan yksilöllisyyden esille tuominen. (Henkilökunnan työpajatapaamisen muistio 15.9.2016.)

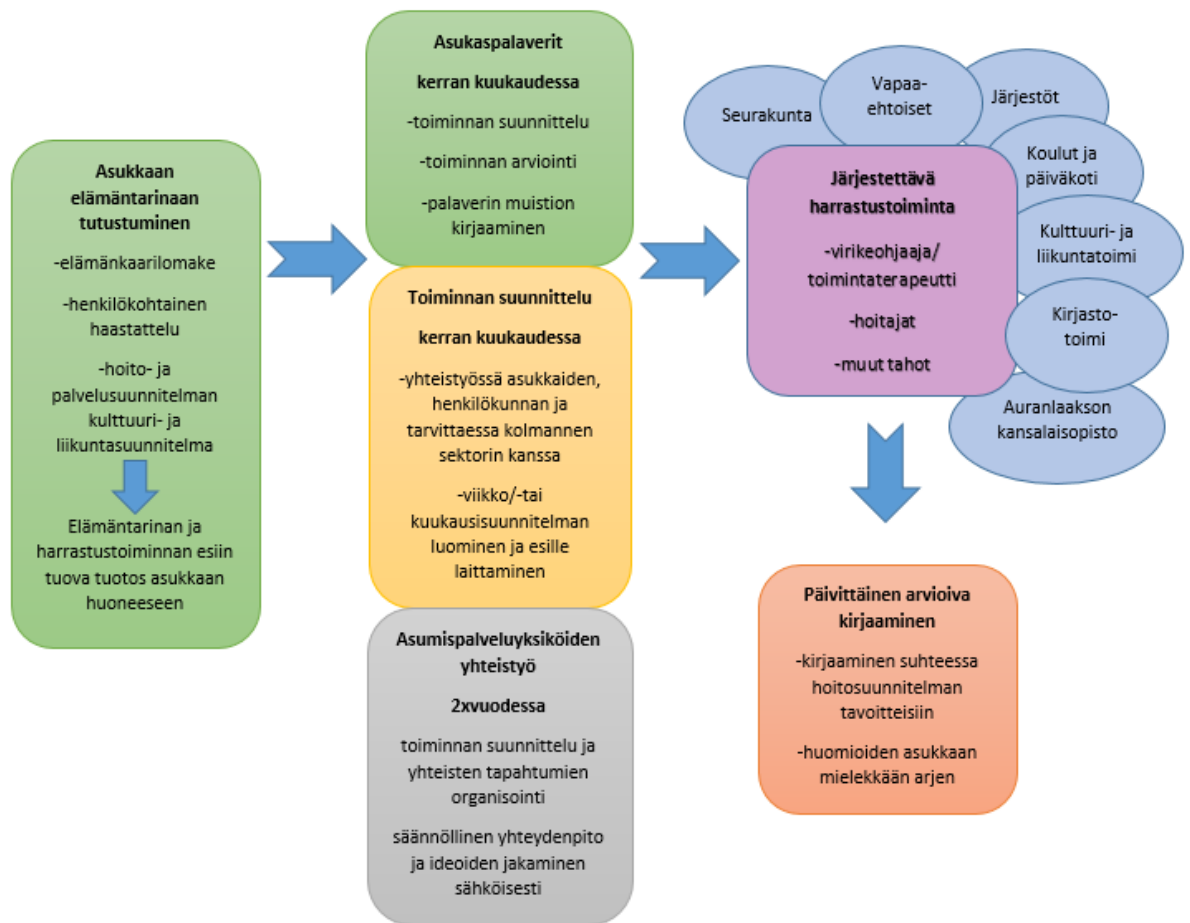
Kohteista saatujen vertaisarviointitietojen pohjalta lähdimme kehittämään ja kokeilemaan kulttuuri- ja liikuntasuunnitelmien tekoa, toiminnan suunnittelua sekä harrastustoiminnan toteutusta palvelukeskustemme arjessa. Käytännön työn kehittäminen kulki koko ajan rinnatusten kehittämistyön kanssa riippuen pitkälti yksiköissä vallinneen toimintakulttuurin ja motivaation tasosta. Benchmarkingin avulla saatu tieto toi henkilökunnan työpajoihin paljon arvokasta käytännön tietoa tutkimustiedon rinnalle ja helpotti ryhmän toimintaa ja oikean, tarkoituksenmukaisen suunnan löytymistä.

Benchmarking-etsinnästä poiketen toisen henkilöstötyöpajan aikana löytyi vielä Tampereella kokeilussa oleva *vanhusten unelmat esiin, elämänpuu-juliste*, johon kerätään elämän tärkeitä asioita, toiveita, unelmia, mutta myös pelkoja ja suruja. Tärkeää Tampereen kokeilussa on saada siirrettyä tieto toimijalta toiselle vanhuksen potilasasiakirjojen mukana. Kokeilun avulla on tarkoitus saada ikääntyneiden toiveet ja unelmat näkyviksi. Taulu seuraa asukkaita hoitopaikasta riippumatta. Mukana on sekä kotihoidon, että vanhainkodin osastoja. (Tampere www-sivut 2016.) Päätimme työpajatapaamisessa hyödyntää vielä tätä tiedonkeruumenetelmän pohjaa yhtenä vaihtoehtona elämäntarinatietojen kokoamisessa ja luoda tästä omien kokemustemme pohjalta vastaavanlainen mallipohja.

4.4 Työpajatapaamisten tuloksia

Työpajatapaamisten sisältö dokumentoitiin kehittämistyön tekijän toimesta muistioihin. Analyysivaiheessa kehittämistyön tekijä kävi kirjatut dokumentit useaan kertaan läpi ja luokitteli työpajassa esille tulleita asioita käsittekartan avulla. Työpajatapaamisten perusteella esiin nousi kyselyvastausten kanssa samojen kategorioiden alle sopivia asioita. Näiden kolmen: asukkaan elämäntarina ja yksilöllisyys, osallistuminen toiminnan suun-

nitteluun ja osallistuminen toimintaan -kategorioiden pohjalta henkilökunnasta muodostuva työpajaryhmä rakensi sosiokulttuurisen toiminnan mallin Pöytyän kunnan asumispalveluksikoille.

Kuvio 5. Sosiokulttuurisen toiminnan malli Pöytyän kunnan vanhuksien asumispalveluksiköissä.

Kehittämistyön tuloksena asumispalveluksiköiden sosiokulttuurisen toiminnan suunnittelu lähtee jatkossa asukkaiden tarpeista. Jokaisessa asumispalveluksikössä kerätään omahoitajien toimesta asukkaan elämäntarinalomakkeet sekä tehdään henkilökohtainen haastattelu. Haastatteluihin käytettävä pohja on muokattu benchmarking-kohteilla käytössä olleista lomakkeista. Lisäksi otetaan käyttöön Elämänpolku-pohja, jossa asukkaalta saatuja tietoja voi esittää valmiilla pohjalla. Elämänpolku-pohja rakentui henkilökunnan tapaamisessa merkityksellisiksi tiedoiksi kirjatusta asioista ja sen visuaaliseen toteuttamiseen osallistui henkilökunnan jäseniä. Tämä pohja ei kuitenkaan sido hoitajia ja asukkaita ilmaisemaan asioita näin, vaan kaikki muu luova esitystapa on sallittua. Esitystapa-

na voi olla mikä tahansa esille laitettava asukkaan yksilöllisyyttä kuvaava teos, jonka sisältöön hoitajat voivat joka päivä palata helposti arkisen työnsä lomassa. Tuotoksesta on laadittu elämänpolku-pohja (LIITE 3) sekä haastattelupohja (LIITE 2), jolloin asioiden esiin tuomiseksi tarvittava tekeminen ei tuota kenellekään hoitajalle liian suurta kynnystä toteuttaa työtä. Jokaiselle asukkaalle laaditaan jo aiemmin sovittu liikunta- ja kulttuurisuunnitelma osaksi hoito- ja palvelusuunnitelmaa ja tämä suunnitelma kirjataan myös esille laitettavaan teokseen esimerkiksi seuraavilla termeillä: harrastussuunnitelma tai haluan harrastaa. Parhaimmillaan teos on asukasta voimaannuttava, persoonallinen, asukkaan tarpeet esiin tuova keino mahdollistaa juuri hänen näköisen arjen toteutuminen.

Omahoitajat kartoittavat jokaisen asukkaan kulttuurilliset tarpeet ja niihin pyritään vastaamaan mahdollisuuksien mukaan joko oman toiminnan tai yhteistyötahojen toimintaa hyödyntäen. Myös omaisten tukeminen toiminnan järjestämisessä ja mahdollistajana tulee muistaa huomioida ja keskustella heidän kanssaan asiasta avoimesti. Omahoitaja tekee aktiivisesti yhteistyötä asukkaan omaisten kanssa ja toimii tässä suhteessa tarvittaessa tiedon välittäjänä, toiminnan suunnittelijana yhteistyössä asukkaan ja omaisten kanssa. Omahoitaja toimii myös toiminnan mahdollistajana, järjestäen omaisille tukea ja tarvittavat resurssit heidän toteuttaman toiminnan onnistumiseksi.

Asumispalveluyksiköiden sosiokulttuurista toimintaa suunnitellaan yhteistyössä asukkaiden, henkilökunnan ja kolmannen sektorin kanssa. Asukaspalaverit pidetään jokaisessa asumispalvelukeskuksessa kuukausittain ja niiden tarkoituksena on saada asukkaiden toiveet näkyviksi sekä saada jatkuvaa palautetta toiminnasta. Asukaspalavereista pidetään muistioita, jota hyödynnetään toiminnan suunnittelussa. Asukkaiden osallistaminen mukaan toiminnan suunnitteluun on alkanut tavoitteiden mukaisesti ja positiiviset kokemukset kannustavat henkilökuntaa jatkamaan toimintatapaa jatkossakin. Asukkailta löytyy runsaasti käyttämättömiä voimavaroja suunnitella toimintaa ja kertoa omista tarpeistaan ja heille tärkeäksi koetuista asioista. Tästä hyvä esimerkki on yhdessä asukaspalaverissa esille tullut asukkaan toive saada kuntaan valittu uusi kunnanjohtaja esittäytymään palvelukeskuksen asukkaille ja kertomaan suunnitelmistaan kunnan asioiden hoitamiseksi.

Asukaspalaverin tulosten sekä henkilöstön ja kolmannen sektorin suunnitelmien pohjalta jokaisessa talossa on esillä sosiokulttuurisen toiminnan viikko- tai kuukausitiedote/-kalenteri. Toimintaa pyritään järjestämään viikon jokaisena päivänä. Jokaisella asukkaal-

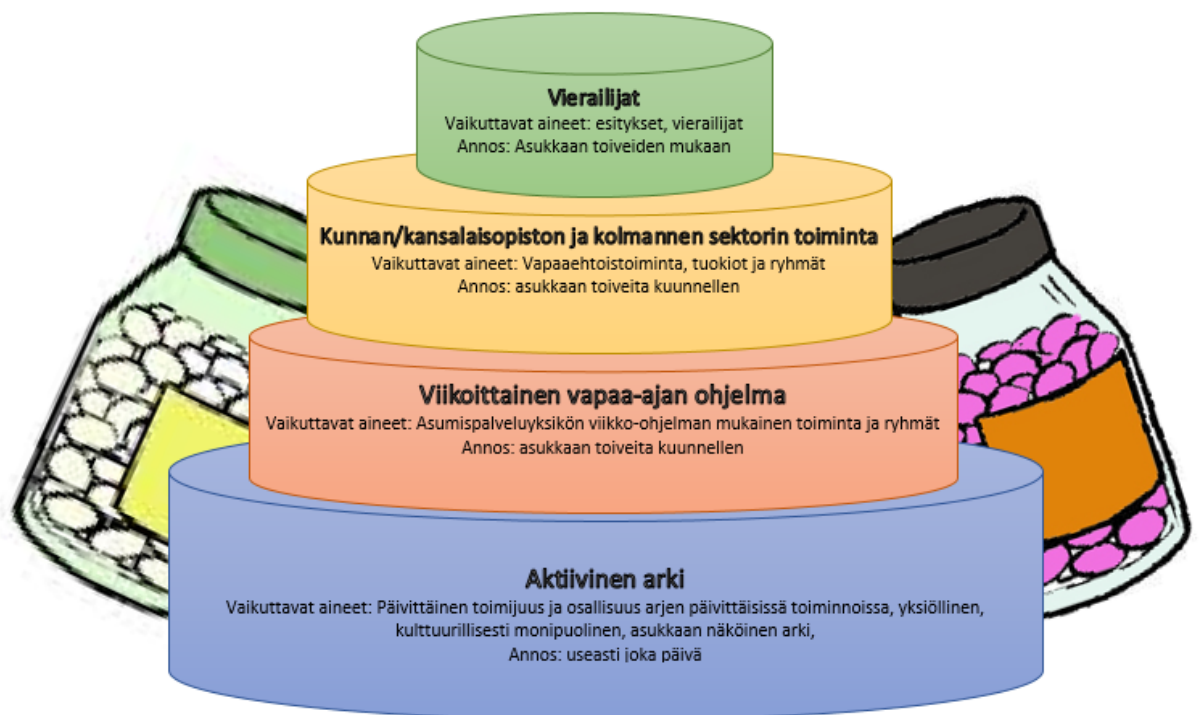
la on mahdollisuus tiedotteiden avulla tutustua omassa yksikössään järjestettävään toimintaan ja osallistua itselleen mieluisaan toimintaan

Jatkossa yhteistyö asumispalveluyksiköiden viriketoiminnasta vastaavien hoitajien kesken jatkuu yhteiseksi luodun sähköpostiryhmän kautta käytävien keskustelujen avulla. Ryhmän lisäksi yhteiseen atk-tiedostoon luotiin kansio, materiaalipankki, jossa viriketoiminnan vastaavat voivat jakaa käytännön toimintaan liittyviä materiaaleja keskenään. Lisäksi virikevastaavat kokoontuvat jatkossa kaksi kertaa vuodessa suunnittelemaan toiminnan runkoa, pohtimaan kehittämismahdollisuuksia sekä jakamaan tietoa, inspiraatiota ja ideoita keskenään. Henkilökunnan yhteistyön tavoitteet toteutuivat kehittämistyön aikana hyvin. Viriketoiminnan vastaavat ryhmäytyivät keskenään, innostuivat jakamaan tietoja ja kehittämään toimintaa yhdessä.

Sosiokulttuurisen toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon asukkaiden haastattelussa ja asukaspalavereissa saatuja tietoja. Toimintaa suunnitellaan monipuolisesti asukkaiden toiveet huomioiden. Toiminta voi olla muodoltaan laajemmalle ryhmälle tai pienryhmille suunniteltua toimintaa. Toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon myös erityistarpeiset asiakkaat kuten muistiongelmistä kärsivät. Yksilötoimintaa toteuttavat sekä virikeohjaajat, hoitohenkilökunta että erityisesti asukkaan omahoitaja.

Päivittäisessä hoitotyössä asukkaalle mahdollistetaan häntä miellyttävään toimintaan osallistuminen yksin sekä ryhmässä. Sosiokulttuurisen toiminnan toteutus muodostuu Pöytyän kunnan asumispalveluyksiköissä neljästä eri toiminnan toteuttamisen tavasta, jotka tässä työssä on nimetty sosiokulttuurisen toiminnan peruslääkevalikoimaksi (Kuvio 6). Jokainen toiminnan muoto on oma ”kulttuuripillerinsä”, joiden avulla asukkaiden arkeen voidaan tuoda lääkkeitöntä hoitoa, iloa, yhdessä oloa ja elämyksiä. Pillerit ovat sitä suurempia, mitä enemmän ja useammin niitä tulee asukkaille tarjota. Jokaiseen pilleriin on kirjattu lääkkeen nimi, vaikuttava aine eli toiminnan käytännön taso sekä annos eli kuinka usein toimintaa suositellaan toteutettavaksi. Kuvion alimpana on aktiivinen arki, joka tarkoittaa asukkaan päivittäistä osallisuutta ja toimijuutta ja yksilöllisen ja monipuolisen arjen tukemista. Toisena on viikoittainen vapaa-ajan ohjelma, joka sisältää asumispalveluyksikön viikko-ohjelman jonka suunnittelussa on otettu huomioon asukkaiden toiveet. Asukkaat saavat osallistua viikoittaiseen harrastustoimintaan omien mieltymystensä mukaan. Kolmantena on ulkopuolisten toimijoiden järjestämä ohjelma, jota on kurssi-

muotoisesti tai järjestävän tahon aikataulujen mukaan. Ylimpänä on yksittäiset vierailijat ja esitykset, joita on harvemmin. Kaikkeen toimintaan asukas saa osallistua omien mieltymystensä sekä toiveidensa mukaan. Kuviossa 6 esitetyn toimintatasojen nimeämisen taustalla on henkilökunnan esittämä nimiehdotus ja sitä tukeva ajatus hoitajien melko hoito- ja lääketiedelähtöisestä tavasta ajatella asukkaan hoitoa vain sairauksien ja hoidon näkökulmasta. Nimi on johdettu Turun kaupungilla käytössä olevan taideapteekki -projektin teemasta.

Kuvio 6. Sosiokulttuurisen toiminnan peruslääkevalikoima asumispalveluyksiköissä

Sosiokulttuurista toiminta toteutetaan jokaisen asukkaan henkilökohtaisia suunnitelmia noudattaen ja asukkaiden mieltymyksiä kuunnellen. Jokaisen asukkaan omahoitaja vastaa siitä, että asukkaan kulttuurillisiin tarpeisiin vastataan riittävästi ja seuraa toiminnan toteutumista. Omahoitaja myös huolehtii, että asukkaan harrastussuunnitelma ja asukkaan toiveet ovat selkeästi kaikkien häntä hoitavien tiedossa. Sosiokulttuurisen toiminnan toteutukseen osallistuvat kaikki asukkaan hoitoon osallistuvat ammattihenkilöt. Työ ei ole vain virikevastaavien työtä, vaan arjen kulttuurilliseen toimintaan ja myös muun toiminnan järjestämiseen osallistuvat kaikki hoitajat. Suurimpana sosiokulttuurisen toiminnan muotona asukkailla on aktiivinen arki, joka sisältää päivittäisen toimijuuden ja osallisuuden päivittäisissä toimissa, yksilöllisen ja kulttuurillisesti monipuolisen, asukkaan näköi-

sen arjen toiminnan. Jokaisessa asumispalveluyksikössä järjestetään myös säännöllistä toimintaa viikoittain, joka noudattaa viikko-/kuukausisuunnitelmaa. Säännöllinen toiminta on usein ryhmien tai koko talon asukkaiden yhteistä toimintaa, jonne asukkaat saavat omien halujensa mukaan osallistua. Asukkaille suunnattua toimintaa voidaan järjestää yhteistyössä muiden tahojen kanssa ja toiminta voi myös olla sellaista, johon osallistuu asumispalveluyksikön ulkopuolisia henkilöitä. Asukkailla on mahdollisuus osallistua heille sopiviin tapahtumiin ja kerhoihin asumispalveluyksiköissä. Asumispalveluyksikön tiloissa voidaan järjestää myös ryhmiä, kerhoja ja harjoituksia jotka tukevat asumispalveluyksikön asukkaiden sosiokulttuurisen toiminnan tarpeita, kunhan niiden järjestämisestä on aina erikseen sovittu ja neuvoteltu asumispalveluyksikön vastaavan hoitajan kanssa. Vapaaehtoiset osallistuvat asukkaiden sosiokulttuurisen toiminnan toteuttamiseen omien suunnitelmiensa ja osaamisensa mukaan.

Päivittäinen kirjaaminen toteutetaan kulttuuri- ja liikuntaharrastustenkin osalta asukkaan potilastietojärjestelmään kirjattavien päivittäiskirjausten osana. Kirjaamisen tulee noudattaa yhteisiä kirjaamisohjeita, olla arvioivaa suhteessa suunnitelmaan ja huomioida asukkaan mielekkään arjen toteutuminen.

Verkostoituminen kunnan, seurakunnan ja järjestöjen eri toimijoiden kesken on lähtenyt hyvin käyntiin, kun toimijat ovat keskenään tavanneet, asioista on keskusteltu ja yhteistyö avattu. Yhteistyö eri tahojen välillä toimii jatkossakin helpommin ja matalammalla kynnyksellä, kun mahdollisuuksista ja tarpeista on neuvoteltu. Yhteiset ideointihetket saattavat myös tulevaisuudessa lisätä jatkokehityksen kannalta hienoja tilaisuuksia löytää uusia mahdollisuuksia toimia yhteistyössä ja tätä menetelmää tuleekin hyödyntää aina tarpeen mukaisesti. Kirjastotoimen osalta kaikissa asumispalveluyksiköissä on nyt toimivat kirjaston säännöllisesti vaihtuvat siirtokokoelmat sekä kaikilla asukkailla on mahdollisuus omien toiveiden mukaisiin äänikirjoihin. Siirtokokoelmat sisältävät asumispalveluyksikön tarpeiden mukaan kirjoja, musiikkia, kuunnelmia, karaokelevyjä ja elokuvia. Sisälöstä saa esittää toiveita kirjastoon.

Vapaaehtoistoimintaa lähdetään kehittämään ikäystäväpalaverin suunnitelmien perusteella. Päätettiin, että jokaiseen taloon nimetään henkilökunnan joukosta vapaaehtoistyön yhteyshenkilö, joka jatkossa pitää aktiivisesti yhteyttä vapaaehtoistahon kanssa sekä osallistuu vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen. Ennen toiminnan aktivoitumista asumispalvelu-

keskuksissa tulisi keskustella avoimesti työyhteisön kesken vapaaehtoistyön merkityksestä ja vapaaehtoistyöntekijöiden vastaanottamisesta henkilökunnan puolesta, jotta toiminnalle saataisiin vahva ja toimiva pohja. Tässä esimiehillä koettiin olevan tärkeä merkitys motivoida, tiedottaa ja luoda toimintakulttuuria, jossa vapaaehtoiset ovat arvokas osa ikääntyneiden arkea. Ikäystäväpalaverissa ja henkilöstön työpajatapaamisissa keskusteltiin myös monista uusista mahdollisuuksista toteuttaa vapaaehtoistyötä asumispalveluyksiköissä. Ideoina vapaaehtoistoiminnan toimintamuodoiksi esiin tuotiin mm. lukupiirin aloittaminen, miesten kerho, kortinpeluupiiri, viikkoystävä. Näiden mahdollisuuksien esiin tuomista kehitetään ennen koulutusta, jotta jokainen uusi vapaaehtoinen voisi löytää itselleen sopivimman muodon toteuttaa vapaaehtoistoimintaa.

VAPAAEHTOISTOIMINNAN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

11-12/2016 vapaaehtoistoiminnan yhteyshenkilöiden nimeäminen jokaisessa asumispalveluyksiköstä

1/2017 Vapaaehtoistoiminnan esittely järjestöpalaverissa

1/2017 Vapaaehtoistoiminnan laajempi esittely ja tiedottaminen toiminnan mahdollisuuksista kunnan alueella ilmestyvässä kuntatiedotteessa

2-4/2017 Vapaaehtoistoiminnan koulutukset jokaisessa asumispalveluyksikössä

> jatkosuunnitelmat ja vapaaehtoistoiminnan koordinointi yhteyshenkilöiden toimesta

Kuvio 7. Vapaaehtoistoiminnan kehittämissuunnitelma

Vapaaehtoistoiminnan kehittäminen aloitetaan yhdessä kulttuurisihteerin, vastaavien sairaanhoitajien, vapaaehtoisvastaavien ja toiminnassa jo mukana olevien vapaaehtoisten kanssa (Kuvio 7). Vapaaehtoistyöstä tehdään artikkeli kunnassa ilmestyvään tiedotuslehteen tammikuussa 2017 ja uusista mahdollisuuksista tiedotetaan kunnassa toimiva eri järjestöjä järjestöpalaverissa. Uusille vapaaehtoisille järjestetään koulutukset kaikissa eri asumispalveluyksiköissä ja heidän tuekseen on mahdollisuus saada ”vapaaehtoiskummi” ensimmäisille vierailukerroille asumispalveluyksikköön. Järjestöjen vapaaehtoistoimintaa laajennetaan myös mahdollistamalla heidän harrasteryhmänsä kokoontuminen asumispalveluyksikössä, jolloin asukkailla on mahdollisuus olla ryhmän toimintaan osallisina.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

5.1 Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus

Laadullisen kehittämistyön luotettavuuden mittaamisessa eivät päde samat arviointikeinot kuin tutkimuksissa joissa pyritään yleistettävyyteen. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä vertaamalla omia johtopäätöksiä muiden tutkimusten johtopäätöksiin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä myös kuvaamalla tutkimuksen kohdetta läpi tutkimusprosessin ja kuvaamalla selkeästi tutkimuksen aikainen päättelyketju. Tärkeintä on, että tutkija tuo työssään ilmi reflektiotaan, omien valintojensa ja vaikutusten syitä ja perusteluja sekä kuvaa ja arvioi niitä. (Aaltio & Puusa 2011, 163–165; Tuomi & Sarajärvi 2013, 140–142). Tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä voidaan laadullisessa tutkimuksessa tarkastella monesta eri lähtökohdasta. Luotettavuutta tukee vertailu toiseen tutkimukseen, josta on saatu samoja tuloksia. Pätevyyttä voidaan arvioida sillä, miten hyvin tutkimuksessa on saavutettu se, mitä alun perin lähdettiin tutkimaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 231–232.)

Laadullisen tutkimuksen etiikkaa on syytä miettiä koko tutkimuksen ajan. Tutkijan vastuulla on, että tutkimussuunnitelma on laadukas. Myös aiheen valinta tulee olla eettinen. Tutkimusta ja sen raportointia ohjaa eettinen sitoutuneisuus tutkimuksen tekemiseen, joka vahvistaa tuloksien luotettavuutta. Luotettavuuden tärkeänä tekijänä on myös koko tutkimusprosessin läpinäkyvyys ja sen yksityiskohtainen raportointi, jolloin lukija saa tutkimuksesta paremman kuvan. (Hirsjärvi ym. 2013, 232–233.) Tutkimuseettisesti on hyvä muistaa tarkastella tutkimuksen tiedonhankintaan ja tutkittavien suojaan liittyvät asiat, toiseksi tulee tarkastella myös tutkimustulosten sovelluksia. Varsinkin ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksissa edellytetään tutkijalta hyvien tutkimuskäytäntöjen noudattamista. Hyvin standardoituja tutkimusmenetelmiä käyttäen, voidaan tutkimuseettiset ongelmat ennakoita tai ratkaista jo etukäteen. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan hyvän tieteellisen käytännön mukaista on, että tutkija työskentelee rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. Tutkimuksen tiedonhankinnassa ja arvioinnissa tulee käyttää vaatimusten mukaisia ja eettisiä menetelmiä. Tutkijan tulee myös asianmukaisesti huomioida toisten tekemä tutkimustyö. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 20–22.)

Kehittämistyön alussa tutkimuslupa haettiin Pöytyän kunnalta sekä työ hankkeistettiin yhteistyössä Satakunnan ammattikorkeakoulun kanssa. Kehittämistyö ja sen toteuttaminen perustuvat rehellisyyteen ja avoimuuteen sen kaikissa vaiheissa ja tutkittavia ja kehittämistyössä mukana olleita osallistujia informoitiin työn tavoitteista ja merkityksestä. Kehittämistyöhön osallistuminen oli kaikille osapuolille vapaaehtoista. Benchmarkingkohteille tiedotettiin sähköposteissa kyselyn koskevan kunnan asumispalvelukeskuksissa tehtävää kehittämistyötä ja he saivat vastata aiheeseen omasta näkökulmastaan ja kertoa asiasta omia kokemuksiaan. Kaikista kohteista tuli erittäin positiivista palautetta kehittämistoiminnasta ja kohteiden yhteyshenkilöillä oli motivaatiota jakaa heillä hyviksi koettuja käytäntöjä myös muiden hyödyksi.

Kehittämistyön kaikissa vaiheissa noudatettiin tutkimustyön eettisiä periaatteita. Aiheen valinta kehittämistyölle nousi työyksiköiden tarpeesta kehittää toimintaa asukkaiden tarpeisiin vastaavaksi ja nostaa sosiokulttuurinen työ näkyväksi osaksi hoitotyön arkea ja asukkaiden jokapäiväistä elämää. Kehittämistyön tarkoituksena oli siis parantaa asukkaiden tarpeiden selvittämistä sekä heidän saamaansa palvelun laatua vastaamaan paremmin heidän yksilöllisiin tarpeisiin. Asukkailla oli valinnanvapaus osallistuvatko he kyselyihin ja heitä tiedotettiin kyselyn tavoitteista ja käyttötarkoituksesta. Asukkaiden anonymius varmistettiin jo tiedon keruuvaiheessa, koska kyselylomakkeet palautuivat kehittämistyön tekijälle samanaikaisesti. Kyselyistä saatu tieto käsiteltiin luottamuksellisesti niin, että sitä ei pysty yksilöimään kyselyyn vastanneisiin eikä heidän hoitopaikkoihinsa. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan www-sivut 2016.)

Kehittämistyön tekijä ei ole ollut kyselyn aikana valitsemassa kyselyyn vastanneita asukkaita, vaan tässä olivat mukana jokaisen osaston omat hoitajat, jotka parhaiten tuntevat asukkaiden voimavarat kyselyyn osallistumiseksi. Kehittämistyöstä syntynyt materiaali säilytettiin luotettavasti kehittämistyön tekijän toimesta ja saadut tulokset raportoitiin rehellisesti. Työpajoista syntyneet palaverimuistiot ovat jokaisen työyhteisön ja palaveriin osallistuneiden saatavilla koska näiden perusteella työpajoissa suunniteltua toimintaa jalkautettiin käytäntöön. Kyselylomakkeet tuhottiin luotettavasti kyselyvastausten analysoinnin jälkeen. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan www-sivut 2016.)

Kehittämistyön kulkuun vaikutti kolmen eri aineistonkeruuryhmän tuotosten vaikutus toisiinsa. Tärkein työn lähtökohta oli asukaskyselyistä saatu tieto, joka toimi asukasnä-

kemyksen pohjana molemmille työpajoille. Henkilökunnan työpajatoimintaan vaikutti suuresti ikäystäväpalaverin ajankohta ja sieltä tulleet toimintaehdotukset. Henkilökunnan työryhmä joutuikin työskentelemään ajoittain nopeallakin aikataululla, jotta työ saatiin etenemään aikataulussa. Kehittämistyön kulkuun vaikutti suuresti myös 3 toimintatavoiltaan lähtökohtaisesti eri tavoin toimivaan työyhteisöä (Yläneen Kartanokodissa ja Yläneen ryhmäkodissa on sama henkilökunta, vaikka ne ovatkin erillisiä yksiköitä). Koska asumispalvelukeskusten toimintakulttuureissa oli eroja, oli kehittämistyön käytännön toteutumisen osuus ja nopeus eri toimipaikoissa erilaista. Myös teoriatiedon puuttuminen kulttuurillisen vanhustyön merkityksistä ja tästä johtuva sitoutumisen eri tasot vaikuttivat selkeästi kehittämistyön kulkuun. Käytännön kehittämistyö kulkee eri tavoin eri työyhteisöissä, koska perustoiminnan lähtökohdat, henkilökunnan motivoituneisuus aiheeseen ja tietotaito ovat työyhteisöissä erilaiset ja kehittämisen eteen tehtävä työn määrä on erilaisista työyhteisön aiemmista tavoista riippuen.

Haasteellisena on myös tiedon tulkinnan näkökulman esiintuominen kaikkien työyhteisöjen näkökulmasta. Työpajoihin osallistui jokaisesta yksiköstä työntekijöitä ja jokaisella oli mahdollisuus tuoda esille omia mielipiteitään. Koska yksiköiden sosiokulttuurinen toiminta oli eri tavoin toteutettua, oli myös kehittämistyön toiveet ja tavoitteet eritasoisia ja erilaisia. Yhteenvetona työpajoissa käydyistä keskusteluista kehittämistyötä toteutettiin jokainen yksikkö huomioiden ja kiinnitettiin huomiota kehittämistyön tavoitteiden saavuttamiseen kaikkien osapuolien näkökulma huomioiden.

Kehittämistyön tekijän ollessa yhtenä tekijänä kehittämisprosessissa, tarkastelee hän toimintaa myös omasta näkökulmastaan. Tiedon laaja-alaisen saamisen ja yhteisten näkemysten löytymiseksi työskentely vaati työryhmässä työskenteleviltä sitoutumista ja oman työyhteisön mielipiteiden keräämistä ja sovittujen asioiden työstämistä tapaamisten välillä sekä tutkimuksen tekijän laaja-alaista osallistujien kuulemista ja huomioimista sekä aiheeseen liittyvän kirjallisuuskatsauksen avaamista työryhmässä.

Kehittämistyötä jälkeenpäin ajateltuna, toiminnan aluksi kaikkien asumispalveluyksiköiden henkilökunnille olisi ollut tärkeää kertoa sosiokulttuurisen toiminnan merkityksestä, vaikutuksista ja mahdollisuuksista. Tämä olisi edistänyt henkilöstöjen sitoutumista kehittämistyöhön ja mahdollisesti syventänyt toiminnan kehittämistä ja avannut lisää näkökulmia kehittämistyöhön.

5.2 Kehittämistyön johtopäätökset ja pohdinta

Pitkäaikaissairaiden ikääntyneiden hoitaminen on erityistä ammattitaitoa, laaja-alaista hoitotyön näkemystä ja vahvaa asennetta vaativaa työtä. Kulttuuritoiminta ei saa loppua ikääntyneen muuttaessa palvelukeskukseen, vaan hänen voimavaransa tulee tunnistaa ja niitä tulee tukea osana ikääntyneen päivittäistä hoivaa ja huolenpitoa. Käynnissä olevan valtakunnallisesti keskusteltu ikääntyneiden hoidon kulttuurimuutos haastaa kaikki vanhusten hoidon yksiköt miettimään toimintansa laatua ja kehittämistä enemmän asukkaita palvelevaksi, yksilölliseksi toiminnaksi. Tämä vaatii hoitajien näkemysten muuttumista fyysisen-, tehtäväkeskeisen ja lääketieteellisen hoidon näkökulmasta laajemmin asukkaan voimavarat huomioivaksi ja luovaksi hoivatyöksi.

Sosiokulttuurisen toiminnan jalkautuminen kaikkien asumispalvelukeskusten arkeen ja hoitajien tapaan toimia ei tule tapahtumaan hetkessä. Ikääntyneiden hoidon parissa työskentelevät hoitajat tarvitsevat lisää tietoa sosiokulttuurisen toiminnan vaikutuksista ikääntyneen hyvinvointiin ja elämänlaatuun sekä rohkeutta ja esimiestason tukea toteuttaa toimintaa omassa työssään. Esimiesten merkitys toiminnan tukemisessa, ylläpitämisessä ja henkilökunnan motivoinnissa on merkittävä. He luovat toiminnalle mahdollisuudet ja arvon omassa yksikössään. Omahoitajan rooli asukkaan elämäntarinan haastattelijana, sanoittajana ja välittäjänä on selkeästi erittäin merkityksellinen ja yksi tärkeimmistä omahoitajan tehtävistä.

Pelkkä viikko-ohjelman toteutuminen ei vielä vastaa riittävästi asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin, vaan toiminnan tulee vähitellen muodostua osaksi päivittäistä hoivatyötä ja arkisia toimia. Kehitetty malli antaa kuitenkin suunta toiminnan arkipäiväiselle kehittämiselle ja sen toivotaan jatkossa toteutetun kehittämistyön lisäksi tukevan asukkaiden toimintakykyä ja voimavaroja entistä paremmin.

Monialainen yhteistyö ja vapaaehtoisten arvokas työpanos antavat mahdollisuuden toiminnan laaja-alaiseen toteuttamiseen, arkea rikastuttavien toimien toteuttamiseen ja suurempien resurssien hyödyntämiseen ikääntyneiden asukkaiden hyväksi. Mielekkään arjen luominen asumispalveluyksiköissä ei ole aina suurista asioista kiinni, tarvitaan tietoa, taitoa ja tahtoa. Tyytyväiset asukkaat ja elämänmakuinen arki auttavat myös hoitajia jaksamaan työssään ja nauttimaan siitä työstä, jota he tekevät.

Kehittämistyön myötä kehitetty toiminnan malli tulee toiminaan Pöytyän kunnan asumispalveluyksiköiden sosiokulttuurisen toiminnan runkona, joka mahdollistaa jatkossa asukaslähtöisempien palvelujen ja toiminnan kehittämisen arjen työssä. Toivon myös, että positiiviset kokemukset kehittämistyön aikana toteutuneista ideariihistä saisivat jatkossakin henkilökunnan innostumaan yhteisiin tapaamisiin. Yhdessä ideoiden pystytään kehittämän asioita eteenpäin, saamaan laaja-alaisia näkemyksiä toiminnasta ja lukuisia uusia mahdollisuuksia työn kehittämiseksi.

Vapaaehtoistoiminnan kehittämien on yksi merkittäviä asioita asumispalveluyksiköissä. Yhdessä sovitun suunnitelman mukaan uskomme saavamme vapaaehtoistoimintaan vanhemmaa pohjaa ja aktiivista yhteistyötä, uusia toiminnan mahdollisuuksia ja monipuolisia toimijuuden muotoja.

5.3 Jatkokehitystarpeet

Toiminnan jalkauttamisen tueksi tarvitaan jatkossa koulutuksia sosiokulttuurisen toiminnan vaikutuksista ja keinoista sekä jatkokehitysprojekti arjen toiminnan kehittämisestä sosiokulttuurisen ja elämänkerrallisen toiminnan mukaiseksi. Tämän myötä olisi mielenkiintoista ja tärkeää jatkossa selvittää mitä sosiokulttuurinen toiminta asukkaiden mielestä vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa ja elämänlaatuunsa.

Tärkeää olisi myös selvittää, mikä on hoitajien suhtautuminen sosiokulttuuriseen toimintaan ja miten toiminnan muuttuminen vaikuttaa hoitajien asenteisiin kulttuurisesta vanhustyöstä. Kehittämistyön toteutumista käytännön työssä seurattessa usein mieleen tuli myös toive saada tietoa, mitkä ovat kulttuurillisen toiminnan vaikutukset hoitajien työhyvinvointiin. Jatkokehityskohteena olisi mielenkiintoista ja tärkeää selvittää myös vapaaehtoistoiminnan merkitystä asumispalveluyksikön asukkaiden toimintaan ja sekä asukkaiden ajatuksia vapaaehtoistoiminnasta ja sen vaikutuksesta heidän elämäänsä.

Kehittämistyön loppuvaiheessa myös kotihoito ilmoitti olevansa kiinnostunut olemaan mukana kehittämistyössä. Koska vapaaehtoistoiminta ja sen suunnittelu olivat kehittämistyön teon loppuvaiheessa suunnitteluvaiheessa, saadaan kotihoito myös hyvin mukaan

toimintaan ja sen suunnitteluun. Mielenkiintoista olisi jatkossa selvittää elämäkerrallisuuden esiin tuomisen mahdollisuuksia myös kotona asuville ihmisille, kuten Tampereella käynnissä olevassa kokeilussa ”vanhuksen unelmat ja mieltymykset esiin” tehdään. Tulevaisuudessa jo kotona aseussa kirjatut hyvät elämäkerralliset tiedot voisivat tehostetun palveluasumisen asukkaaksi tullessa olla erittäin merkityksellisiä ja arvokkaita. Yhteistyö kotihoidon kanssa antaa myös mahdollisuuden toimintaan ja toiminnan kehittämiseen asumispalvelukeskuksen ulkopuolella asuvien ikääntyneiden kanssa. Tämä luo sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuuksia asumispalveluyksikön asukkaille sekä kotona asuville ikääntyneille.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen lähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint. 153–166.
- Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. 2. painos. Tallinna: AS-Pakett.
- Cohen G.D. 2006. Research on Creativity and Aging: The Impact of Professionally Conducted of the arts on Health and Inness. The American Soiciety on Aging. Number 1. 7–15.
- Eloholma-Tuura, E. 2015. Mahdollisuus kulttuuriin. AMK-opinnäytetyö. Hämeen ammattikorkeakoulu. Viitattu 8.4.2016. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/-10024/90633/Eloholma-Tuura_Essi.pdf?sequence=1
- Eloniemi-Sulkava, U., & Savikko, N. (toim.), 2011. MielenMuutos pitkäaikaishoidossa. Käyttöoireiden hoidosta muistisairaahan ihmisen hyvinvoinnin kokonaisvaltaiseen hoitoon. MielenMuutos -tutkimus- ja kehittämishanke, tutkimusraportti 3. Vanhustyön keskusliitto. Raisio: Newprint Oy.
- Engström, A. 2013. Hoitotyöntekijöiden näkemyksiä taiteesta ja kulttuurista vanhusten hoitotyössä. Pro Gradu -tutkielma. Gerontologia ja kansanterveys. Jyväskylän yliopisto.
- Espoo 2013. Sivistystoimen työkalupakki palvelumuotoiluun. Viitattu 20.5.2016. http://designresearch.aalto.fi/groups/encore/wp-content/uploads/2013/11/Sivistystoimen_tyokalupakki_palvelumuotoiluun2.pdf
- Fried, S. 2013. Mielen hyvinvoinnin ulottuvuudet. Teoksessa. Fried, S., Heimonen, S. & Jokinen, P. (toim.) Ikääntyminen ja mielen hyvinvointi. Katsaus kirjallisuuteen. Ikäinstituutti. Oraita 1/2013. Viitattu 3.4.2016. <http://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2016/08-/ik%C3%A4%C3%A4ntyminen-ja-mielen-hyvinvointi.pdf>, 9–26.
- Fried, S. 2013. Mielen voimavarat. Teoksessa. Fried, S., Heimonen, S. & Jokinen, P. (toim.) Ikääntyminen ja mielen hyvinvointi. Katsaus kirjallisuuteen. Ikäinstituutti. Oraita 1/2013. Viitattu 3.4.2016. <http://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2016/08-/ik%C3%A4%C3%A4ntyminen-ja-mielen-hyvinvointi.pdf>, 27–46.
- Grönfors, M. 2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätymenettelyt. Viitattu 2.1.2016. http://vilikka.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf
- Haukijärvi, N., Kangas, A., Knuutila, H., Leino-Richert, E. & Teirasvuo, N. 2014. Taivoitteena aktiivinen ja työelämälähtöinen oppiminen. Käytännön opetusmenetelmiä opiskelija- ja työelämälähtöiseen opetukseen ja koulutukseen. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 91. Tampere: Juvenes Print.

- Haverinen, R. 2008. Osallisuutta ja ihmisen kunnioitusta – ikääntyneiden palvelukokemuksia. Teoksessa Suomi, A., Hakonen, S. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: PS-kustannus. 219–242.
- Heikkinen, H. 2010. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: WS Bookwell Oy. 214–229
- Heimonen, S. 2013. Lopuksi. Teoksessa. Fried, S., Heimonen, S. & Jokinen, P. (toim.) Ikääntyminen ja mielen hyvinvointi. Katsaus kirjallisuuteen. Ikäinstituutti. Oraita 1/2013. Viitattu 3.4.2016. <http://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2016/08-/ik%C3%A4%C3%A4ntyminen-ja-mielen-hyvinvointi.pdf>, 47–49.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Otavan Kirjapaino Oy
- Jutila, T. 2013. Vanhuslähtöisyydestä asukaslähtöisyyteen – sisällönanalyysi gerontologisen hoitotyön oppikirjoista. Pro gradu -tutkielma. Terveystieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Viitattu 8.4.2016. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84894/gradu-06963.pdf?sequence=1>
- Jyrkämä, J. 2007a. Toimijuus ja toimijatilanteet –aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa: Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva: WS Bookwell Oy. 195–217.
- Jyrkämä, J. 2007b: Emootiot, toimijuus ja vanhuuden arkitilanteet. Teoksessa Heimonen, S. & Syren, I. (toim.) Kokemus ja kokemuksellisuus ikääntyessä. Oraita 1/2008. Ikäinstituutti. Viitattu 3.5.2016. <http://www.ikainstituutti.fi/binary/file/-/id/1/fid/154>, 19–24.
- Jyrkämä, J. 2013. Vanheneminen, arkitilanteet ja toimijuus. Teoksessa: Heikkinen, Eino, Jyrkämä, Jyrki & Rantanen, Taina (toim.) Gerontologia. Helsinki: Duodecim Oy. 421–425.
- Jyväskylän yliopiston www-sivut. Viitattu 15.5.2016. <https://koppa.jyu.fi>
- Kaasinen, P. Vastaanottaja:katri.keihas@poytya.fi. Lähetetty 12.9.2016 klo 14:15. Viitattu 18.9.2016.
- Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Karppinen, T. 2015. Ikääntyneen toimintakykyä tukeva hoitoympäristö osastonhoitajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto: Hoitotiede. Viitattu 2.4.2016. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61530/Kasurinen.Arja.pdf?sequence=2>

- Karvinen, E., Kalmari, P. & Koivumäki, K. 2011. Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma. Liikunnasta terveyttä ja hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:30.
- Kasurinen, A. 2014. Siinä toimijuus missä mieli. Toimijuus iäkkään henkilön itsensä sanoittamana. Pro gradu-tutkielma. Lapin yliopisto: Sosiaalityö. Viitattu 5.4.2016. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61530/Kasurinen.Arja.pdf?sequence=2>
- Kaunisto, S. Vastaanottaja:katri.keihas@poytya.fi. Lähetetty 14.9.2016 klo 14:43. Viitattu 18.9.2016.
- Kivelä, S. 2006. Geriatrisen hoidon ja vanhustyön kehittäminen. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Koponen, S. Vastaanottaja:katri.keihas@poytya.fi. Lähetetty 31.8.2016 klo 9:45. Viitattu 18.9.2016.
- Koponen, T. (toim.) 2011. Kulttuuria vanhuksen arkeen (KUVA-hanke). Turku: Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimi.
- Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Sosiokulttuurinen innostaminen vanhempien aikuisten parissa. Anjalankoski: solar palvelut Oy.
- Kylmä, J. & Juvakka T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy
- Laukkanen, P. 2010. Päivittäisistä toiminnoista selviytymistä arvioivat haastattelu- ja kyselytutkimukset. Teoksessa Heikkinen, E. & Rantanen, T. (toim.) Gerontologia. 2.–3. painos. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 294–309.
- Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Viitattu 15.9.2016. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>
- Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1
- Liikanen, H-L. 2011. Ikääntyminen ja kulttuuri. Kohti seniorikulttuuria. Oraita 1/2011. Ikäinstituutti.
- Makkonen, M. 2012. Ikääntyneiden sosiaalinen osallistuminen ja kuntoutuksen tarve. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Viitattu 8.4.2016. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120148/urn_nbn_fi_uef-20120148.pdf
- Menetelmäopetuksen tietovaranto www-sivut. Viitattu 8.9.2016. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>
- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Mikkola T. 2015. (toim.) Hoivakodin kulttuuria muuttamassa. A-studion Hoivakoti kunton -sarja kulttuurisen muutoksen esittäjänä. Kuntaliitto ikääntyneen väestön palvelut : käyttö, kustannukset, vaikuttavuus ja rahoitus projektin julkaisu nro 4. Helsinki. Viitattu 9.5.2016. http://www.somero.fi/UserFiles/somero/File/Terveystenhoito/hoivakoti-kuntoon_ebook190815.pdf

Muistiliiton www-sivut. Viitattu 1.10.2016. <https://www.muistiliitto.fi>

Numminen, A. 2009. Kulttuuritoiminnan edistäminen hoitolaitoksissa. Selvitystyö säädöksistä ja määräyksistä, joilla on oikeudellista merkitystä hoitolaitosten asukkaiden arjessa. Uudenmaan taidetoimikunta. Viitattu 14.5.2016. http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/tutkimukset_ja_raportit/kulttuuritoiminnan_edistaminen_hoitolaitoksissa.pdf

Numminen, A. 2011. Kulttuurivaje ja sen täyttäminen hoitovodissa. Artikkelissa Miten käy iäkkään ihmisen pitkäaikaishoidon arjessa? Tieteessä tapahtuu 6/2011, 17–24.

Puusa, A. 2011. Laadullisen aineiston analyysi. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) 2011. Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen lähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint. 114–125.

Pöytyän kunta. Ikääntymispoliittinen ohjelma 2014–2016. Viitattu 2.1.2016. <https://www.poytya.fi>

Raitanen, M., Ruuskanen, P. & Järvinen, S. 2010. Henkilöstö muistelutyön mahdollistajana. Kuvauksia sosiokulttuurisen työmenetelmän käyttöönotosta työyhteisössä. Kaakois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja B. 14:2010. Viitattu 14.9.2016. http://www.socom.fi/wpcontent/uploads/2015/06/HENKILOSTO_MUISTELUTYON_MAHDOULLISTAJANA_01_12_2010_www.pdf

Ravelin, T. 2008. Tanssiesitys auttamismenetelmänä dementoituvien vanhusten hoitotyössä. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. Viitattu 5.4.2016. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514288913.pdf>

Read, S. 2010. Elämän tarkoituksellisuuden tunne. Teoksessa Heikkinen, E. & Rantanen, T. (toim.) Gerontologia. 2.–3. painos. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 231–241.

Riekkinen, M. 2015. Vanhusten osallistaminen sosiaaliseen ja kulttuurielämään: kokemuksia palveluasumisesta. Tutkimuskatsauksia 4a/2015. Turun kaupunki. Viitattu 5.4.2016. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimuskatsauksia_4a-2015.pdf

Rosenlöf, A-M. 2014. Rakenteita ratkomassa. Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön käytäntöjä ja toimintamalleja. Taiteen edistämiskeskus. Vaasa: KTMP/ Ykkös-Offset

Routasalo, P., Toivonen, T. & Rautiainen, M. (toim.) 2013. Hyvä arki vanhukselle, voimavarojen aktivoiminen taidelähtöisillä menetelmillä. Raportteja 154. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 5.4.2016. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163547.pdf>

- Räsänen, R. 2011. Ikääntyneiden asiakkaiden elämänlaatu ympärivuorokautiessa hoivassa sekä hoivan ja johtamisen laadun merititys sille. Väitöskirja. Lapin yliopisto: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Viitattu 9.5.2016. http://lappi32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/61722/R%C3%A4s%C3%A4nen_Riitta_DORIA.pdf?sequence=4
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 26.5.2016 <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>
- Salonen, K. 2007. Haastava sosiaalinen vanhustyössä – avopalvelutyöntekijöiden näkemyksiä kotona asuvien vanhusten sosiaalisesta olomuotoisuudesta. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 26. Turku: Turun kaupungin painatuspalvelukeskus
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Viitattu: 9.10.2016. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>
- Simonen, H. 2012. Iäkkäiden potilaiden yksinäisyys pitkäaikaisessa sairaalahoidossa – hoitajien näkökulma. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto: Hoitotiede. Viitattu 8.5.2016. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20121147/urn_nbn_fi_uef-20121147.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012. Viitattu 23.8.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Soste www-sivut. Arviointityökaluja. Parastaminen (benchmarking). Viitattu 29.12.2015. www.soste.fi
- Strömmer, P. 2005. Vertailukehittäminen. Virtuaalikyypärä nimeltä benchmarking. Teoksessa Seppänen- Järvelä, R. (toim.) vertaismenetelmät kehittävän arvioinnin menetelmänä. Helsinki: Stakes. 55–64.
- Tampere www-sivut. Viitattu 13.9.2016. <http://www.tampere.fi>
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. Viitattu 9.10.2016. <https://www.thl.fi>
- Tietoarkiston www-sivut. Viitattu 15.5.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_2.html
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan www-sivut. Viitattu 15.5.2016. <http://www.tenk.fi>
- Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Hämeenlinnan: Kariston kirjapaino Oy.

Valtion liikuntaneuvosto 2013. Liikunta ja ikääntyminen – liikkeellä voimaa vuosiin. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja. 2013:5. Viitattu 5.4.2016.
http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/344/Liikkeella_voimaa_vuosiin_2014.pdf

Valvira 2010. Vanhusten ympärivuorokautisen sosiaalihuollon palvelut. Toimintayksiköihin tehdyn kyselyn tulokset ja valvonnan jatkotoimenpiteet. Selvityksiä 3:2010. Viitattu 1.10.2016. https://www.valvira.fi/documents/14444/22511/Vanhusten_sosiaalihuollon_palvelut.pdf.

Valvira 2016. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2016–2019. Valvontaohjelma 1:2016. Viitattu 1.10.2016. <https://www.valvira.fi/documents/14444/1006217/Sosiaali-+ja+terveydenhuollon+valtakunnallinen+valvontaohjelma+2016+-+2019/dbc9066c-289a-46a3-8b17-0d0469d02a4e>.

Varho, J & Lehtovara M. 2010. Taidetta ikä kaikki – selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus. Viitattu 14.1.2016.
http://www.kansalaisareena.fi/Taidetta_ika_k kaikki.pdf.

Williams, K., Harris, B., Lueger, A., Ward, K., Wassmer, R. & Weber, A., 2011. Visual cues for person-centered communication. *Clinical nursing research* Volyme 20(4), November 2011. 448-461.

Vuoti, M. 2011. Pohjoissuomalaisten suurten ikäluokkien tulevaisuudenkuvat ikääntymisestä hyvinvoinnistaan ja sosiaali- ja terveyspalveluistaan. Oulun yliopisto: Lääketieteellinen tiedekunta, Terveystieteiden laitos, Hoitotiedon ja terveyshallinto Oulu D1114. Viitattu 1.6.2016. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514295386.pdf>

LIITE 1

Kysely Pöytyän kunnan vanhusten asumispalveluyksiköiden harrastemahdollisuuksista

Ympäröikää mielipidettänne parhaiten vastaava vaihtoehto.

1. Minua hoitava henkilökunta tietää aiemmista harrastuksistani ja minulle mieluisasta tekemisestä

1	2	3	4	5
täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei eri eikä samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä

2. Olen osallistunut asumispalveluyksikköni harrastetoiminnan suunnitteluun yhteistyössä muiden asukkaiden ja henkilökunnan kanssa

1	2	3	4	5
täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei eri eikä samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä

3. Minulla on mahdollisuus päivittäin osallistua itselleni mieluisaan toimintaan asumispalveluyksikössäni

1	2	3	4	5
täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei eri eikä samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä

4. Minulla on mahdollisuus jatkaa itselleni tärkeitä harrastuksia asumispalveluyksikössäni

1	2	3	4	5
täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei eri eikä samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä

5. Olen kiinnostunut osallistumaan harrastetoimintaan asumispalveluyksikössäni

1	2	3	4	5
täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei eri eikä samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä

6. Olen kiinnostunut osallistumaan harrastetoimintaan asumispalveluyksikköni ulkopuolella

1	2	3	4	5
täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei eri eikä samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä

7. Olen kiinnostunut tapahtumista, joissa voin tavata myös palvelukeskuksen ulkopuolella asuvia kuntalaisia

1	2	3	4	5
täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei eri eikä samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä

Miten mielekkäitä Teille on alla mainitut harrasteet/toiminta?

	1	2	3	4	5
	ei laisinkaan mielekäs	ei kovinkaan mielekäs	en osaa sanoa	hieman mielekäs	erittäin mielekäs
1. kulttuuri					
a) teatteri/elokuvat	1	2	3	4	5
b) kuvataide, maalaaminen, piirtäminen	1	2	3	4	5
c) musiikki	1	2	3	4	5
d) kirjoittaminen/lukeminen	1	2	3	4	5
e) radio/televisio	1	2	3	4	5
f) kädentaidot	1	2	3	4	5
esim. käsityöt, nikkarointi, leipominen					
2. liikunta	1	2	3	4	5
3. luontoelämykset, puutarha	1	2	3	4	5
4. eläinkontaktit	1	2	3	4	5
5. sosiaaliset kontaktit	1	2	3	4	5
(esim. seurakuntaelämä, järjestö- tai yhdistystoiminta, harrastepiirit, yhteistuokiot)					

Kiitos vastauksestanne

LIITE 2

Toiveeni ja voimavarani

Henkilökohtaisia asioita:

Nimi _____ syntymäaika _____

syntymäpaikka _____

perhe ja elämäni tärkeimmät ihmiset _____

aika, jolloin olen kokenut olevani vahvimmillani _____

minä pidän _____

minä en pidä _____

minä haaveilen/unelmoin _____

pelkään että _____

saan voimaa elämäni _____

erityisesti arvostan _____

väistän ihmisiä, jotka _____

ilahdun _____

minua suututtaa _____

koen läheisyyden/kosketuksen _____

Sosiaalinen elämä (alleviivaa sinulle sopiva) :

Olen koti-ihminen / seuraihminen

Viihdyn mielelläni yksin / muiden seurassa / yksin, mutta myös seurassa

Eläimet

Minulle tärkeimpiä eläimiä ovat _____

Kauneus ja ulkonäkö

Kauneudenhoidossa tai ulkonäössäni toivon kiinnitettävän huomiota _____

Mielivärejäni ovat _____

Tärkeät harrastuskohteeni: (voit kirjoittaa aiheista vapaasti mikä aiheessa sinulle on tärkeää)

musiikki _____
 itse harrastanut _____
 lauluista kaunein _____

Kuvataide _____
 itse harrastanut _____

Kirjallisuus _____
 itse kirjoittanut _____
 kirjoista parhain _____

Urheilu _____
 itse harrastanut _____
 kiinnostavin laji _____

Elokuva ja TV _____
 mielestäni paras elokuva on _____
 tv sarjoista mieluisin/mieluiten katselen _____

Radio ja kuunneltavat ohjelmat _____
 haluan kuunnella _____

Näyttämötaide _____
 itse harrastanut _____

Käsityöt/askartelu _____
 itse harrastanut _____

Ulkoilu ja luonnossa liikkuminen _____
 haluan ulkoilla _____
 luonnossa nautin _____
 vuodenaajoista paras on _____

Liikunnalliset harrastukset _____
 itse harrastanut _____
 liikuntaharrastus jonka haluan säilyvän _____

Kodinhoidolliset työt ja arkiset askareet _____
 minulle mieluisia arkisia askareita ovat _____

Hengelliset asiat _____
 tärkeitä hengellisiä asioita minulle ovat _____
 kauneimmat virret _____
 minulle tärkeä rukous _____

Matkustaminen Suomessa ja ulkomailla _____
 olen matkustanut _____
 minulle rakkain matkakohteeni on _____
 jos nyt matkustaisin, niin menisin _____

Ajankohtaiset asiat _____
 haluan seurata ajankohtaisasioita _____

Historia ja menneisyys Pidätkö museoista, muistelusta tms.

Pelit (pidätkö pelaamisesta ja mistä peleistä) _____

muut harrastukset tai harrastukset joita haluaisin kokeilla

Minulle sopiva lausahdus on (alleviivaa sinua parhaiten kuvaava sanonta/sanonnat tai kirjoita oma sanon-
tasi)

hiljaa hyvä tulee / maltti on valttia
nyt heti tai ei koskaan
asioilla on tapana järjestyä / ei se murehtimalla parane
miksi aina minä
jokainen taplaa tyylillään
ilossa elää pitää, vaikka päivän vähemmänkin
vie sie, mie vikisen
huumorinkukka se on paras kukka
työ tekijäänsä kiittää
aamun virkku, illan torkku se tapa talon hävittää
puhumatta paras / puhuen asiat selkenee
vaatteet tekevät miehen

Haluan vielä sanoa /haluan minua hoitavien tietävän

LIITE 3

Viihdyn

Haluan harrastaa

Tärkein tapani

Pidän

Unelmoin

Ilahdun

Nautin

En pidä

Pelkään

Tärkeimmät ihmissuhteeni

Olen...

Luonteeni on

The worksheet features a background illustration of a forest with several trees. The text and boxes are arranged as follows: 'Viihdyn' is in a rectangular box at the top center. 'Haluan harrastaa' is in a rectangular box to its right. 'Tärkein tapani' is in a rectangular box further right. 'Pidän' is in an octagonal box on the left side. 'Unelmoin' is in a rounded rectangular box in the upper middle. 'Ilahdun' is in a rounded rectangular box below 'Unelmoin'. 'Nautin' is in a rounded rectangular box below 'Ilahdun'. 'En pidä' is in an octagonal box on the left side, below 'Pidän'. 'Pelkään' is in an octagonal box on the left side, below 'En pidä'. 'Tärkeimmät ihmissuhteeni' is in a large octagonal box on the left side, below 'Pelkään'. 'Olen...' is in a large rectangular box at the bottom center. 'Luonteeni on' is in a rectangular box at the bottom right.